اول باب

د زکوة لغوي تعریف:

زکوة د نما او پاکوالي په معنی دئ ځکه نو د زکوة ورکول د نماء، پاکۍ او د مال د زیاتوالي سبب دئ[1].

د زکوة شرعي تعریف:

د زکوة شرعي معنا د یو مقدار مال یو څوک مالک ګرځول کوم چي شارع ټاکلي وي[2].

د زکوة اثبات په آیت سره:

په قرآن کریم کي د زکوة حکم ۸۲ ځله ذکر سوی دئ او خورا زیات ټینګار باندي سوی دئ، د ټولو ځایونو لیکل به بحث ډېر اوږد کړي مګر دوه آیاتونه په لاندي ډول دي:

اول آیت: وَءَاتُواْ ٱلزَّكَوٰةَ ...[البقرة: ۴۳]

ژباړه: او تاسو ورکړئ زکات ....

دوهم آیت: خُذۡ مِنۡ أَمۡوَٰلِهِمۡ صَدَقَةٗ تُطَهِّرُهُمۡ وَتُزَكِّيهِم بِهَا (التوبة: ۱۰۳)

ژباړه: واخله (اې محمده!) له مالونو د دوی صدقه (زکوة یا خیرات) چي ښه پاک کړې ته دوی له ګناهونو (یا له محبته د مال) او بابرکته کړې ته دوی د هغه په وسیله.

---

(1) (هي [illegible] الطهار[illegible] و[illegible]ماء) ([illegible] دوهم ټوک [illegible] مخ)

(2) [illegible] ([illegible] دوهم ټوک [illegible]۶ مخ)

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د زکوة اثبات په احاديثو سره:

عبدالله بن عمر رضي الله عنه فرمايي چي نبي کريم ﷺ وفرمايل: اسلام پر پنځو شيانو بناء سوی دئ: کلمۀ شهادت، لمونځ کول، زکوة ورکول، حج کول او د روژې د مياشتي روژې نيول[1].

په دې اړه حديثونه ډېر زيات دي خو د اثبات لپاره دغه يو هم کافي دئ.

د زکوة اثبات په اجماع سره:

د ټول امت پر دې خبره باندي اجماع ده چي زکوة فرض دئ[2].

د زکوة اثبات په عقل سره:

د زکوة اثبات عقلاً هم په څو وجهو سره دئ:

اول: د زکوة په ادا کولو کي د ضعيف او بېچاره کومک کول دي.

دوهم: زکوة انسان د ګناهونو څخه پاکوي او د سخا صفت پکښي پيدا کوي او بخل څني ليري کوي.

دريم: الله تعالی غنيانو ته ډول ډول نعمتونه ورکړي دي او د نعمتو شکر فرض دئ نو زکوة فقير ته ورکول د نعمت شکر دئ[3].

---

(1) [قال عبدالله رضي الله عنه قال رسول الله ﷺ بني الاسلام على خمس شهادة ... و ايتاء الزكوة....] صحيح المسلم: دوهم ټوک – ۳۲ مخ.

(2) [واما الاجماع: فلان الامة اجمعت على فرضيتها] بدائع الصنائع: لومړی ټوک – ۷۷ مخ.

(3) [احدها ان اداء الزكاة من باب اعانة الضعيف واغاثة اللهيف... والثاني: ان الزكاة تطهر نفس المؤدي عن انجاس الذنوب ... والثالث: ان الله تعالى قد انعم على الاغنياء و فضلهم بصنوف النعمة ...] بدائع الصنائع: لومړی ټوک – ۷۷ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د زکوة وجوب

د زکوة حکم:

د زکوة حکم په قرآن مجيد کي د لمانځه سره متصل ۸۲ ځايه راغلی دئ او په دوهم هجري کال کي فرض سوی دئ[1].

پر انبياوو زکوة:

زکوة پر نبيانو واجب نه دئ[2].

پر لېوني او نابالغ زکوة:

د لېوني او نابالغ په مال کي زکوة واجب نه دئ او په نصوصو کي دوی غير مکلف بلل سوي دي[3].

زکوة هر کال ورکول واجب دی:

زکوة هر کال ورکول واجب دي[4].

د نصاب د شروع وخت معلوم نه وي:

که چيري دا معلومه نه وي چي د کوم وخت څخه يو څوک د نصاب مالک سوی دئ نو د غالب ګمان يا د قرائنو څخه دي اندازه ولګوي بيا دي زکوة ورکړي او احتياطاً دي د يو څه زيات وخت تعين وکړي[5].

---

(1) قرنها بالصلاة في اثنين و ثمانين موضعا في التنزيل دليل على كمال الاتصال بينهما وفرضت في السنة الثانية قبل فرض رمضان. (الدر المختار: دوهم ټوک – ۲۵۶ مخ).

(2) ولاتجب على الانبياء اجماعا. (الدر المختار: دوهم ټوک – ۲۵۶ مخ).

(3) فلاتجب على مجنون و صبي لانها عبادة محضة وليسا مخاطبين بها (ردالمحتار: دوهم ټوک – ۲۵۸ مخ).

(4) و تجب على الفور عند تمام الحول (هنديه: لومړی ټوک – ۱۷۰ مخ).

(5) اي سبب افتراضها ملک نصاب حولي... و شرط افتراض ادائها حولان الحول و هو في ملکه ... (درمختار مع ردالمحتار: دوهم ټوک – ۲۵۹ مخ). (و مثله فی الاشباه و النظائر: ۷۶ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هر ډول مال زکوة په جلاجلا وختو کي ورکول:

په جلا جلا وختو کي د جلا جلا سامانو زکوة ورکول صحيح دي، په دې شرط چي نصاب ته رسېدلي وي(1).

د قرض حسنه زکوة:

که يو چا په قرض حسن باندي پيسې ورکړي وي نو د تر لاسه کولو وروسته ئې زکوة ستها و که د تر لاسه کېدو مخکي يو څوک زکوة ورکړي هم صحيح دئ(2).

مهر د زکوة ورکولو مانع نه دئ:

عموماً چي کوم مهر د نکاح تړلو يو څه موده وروسته ورکول کېږي دې ته مهر مؤجل وايي د صحيح قول موافق دغه مهر د زکوة مانع نه دئ، مثلاً يو څوک شل زره افغانۍ لري پنځه زره د مهر باندي پور دي نو دغه سړی به پوره د شلو زرو زکوة ورکوي(3).

د خاوند بې اجازې د ښځي زکوة ورکول:

ښځه د خپلو زېوراتو او نورو سامانو زکوة د خاوند بې اجازې ورکولای سي اجازې ته ضرورت نسته(4).

---

(1) او في عرض تجارة قيمته نصاب ... (درمختار: مخ ۲۹۸، ټوک ۲).

(2) الزکوة واجبة على الحر العاقل ... اذا ملک نصاباً ملکا تاما و حال عليه الحول. (هدايه: دوهم ټوک-۳ مخ). فاذا کانت ماتين و حال عليه الحول ففيها خمسة دراهم ... (هدايه: دوهم ټوک-۳۵مخ).

(3) عن دين له مطالب من جهة العباد،...... او مؤجلا ولو صداق زوجته المؤجل.... والصحيح انه غير مانع. (درمختار مع ردالمحتار: دوهم ټوک-۲۶۱مخ).

(4) جهز ابنته بجهاز وسلمهاذلک ليس له الاسترداد منها ولالورثته بعده ان سلمها ذلک في صحته بل تختص به وبه يفتي (درمختار: څلورم ټوک- ۳۰۴مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر امین باندي د امانت د مال زکوة:

د میراث مال تقسیم سوی نه وي د یوه وارث په تصرف کي وي او وارثان ټول بالغان وي نو زکوة یوازي پر هغه وارث چي مال ئې په قبضه کي دئ واجب نه دئ بلکي د ټولو مالکانو پر ذمه زکوة سته او که چیري هغه مال سپین یا سره زر وي نو پر هر وارث د هغه د حصې په اندازه واجب دئ کله چي حصه ورورسیدل او هغه مال د نصاب په اندازه وو نو د تېر وخت زکوة به هم ورکوي[1].

د حفاظت د مال زکوة:

که یو نفر بل چا ته پیسې ورکړي وي چي حفاظت ئې کوه او دا اجازه ئې هم ورته کړې وه چي هر کار په کوه خو دغه نفر مالک ته څو کاله وروسته یو سرای ور رانیوی نو مالک به د تېرو سوو کلونو زکوة ورکړي[2].

د مدرسې پر چنده باندي زکوة:

د مدرسې چنده چي د نصاب په اندازه جمع سي او کال باندي تېر سي بیا هم زکوة پر نسته[3].

په حرام مال کي زکوة:

حرام مال ټوله خیراتول لازمي دي په هغه کي زکوة نسته مګر که حرام

---

[1] الاالذهب والفضة والسائمة لما في الخانية لو ورث سائمة لزمه زکوتها بعد حول نواه او لا. (درمختار: دوهم ټوک – ۲۷۳ مخ).

[2] و لو کان الدین علی مقر ... فوصل الی ملکه لزم زکاة ما مضی (درمختار: دوهم ټوک – ۲٦٦ مخ).

[3] و سببه اي سبب افتراضها ملک نصاب حولی فلا زکاة في سوائم الوقف والخیل المسبلة لعدم الملک (درمختار مع ردالمحتار: دوهم ټوک – ۲۵۹ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

مال د بل حلال مال سره ګډ سي نو بيا زکوة پکښي لازم دئ[1].

د سرای او مځکي زکوة:

که سرای يا مځکه په کرايه ورکول سوي وي نو کومه آمدني چي راځي د کال تر پوره کېدلو وروسته پر هغه آمدني چي نصاب ته رسېدلې وي زکوة واجب دئ نه پر ماليت باندي[2].

د کوروالا په نصاب سره خاوند:

د خپلي ښځي په نصاب سره خاوند صاحب نصاب نه سي کېدلای ځکه نو نه زکوة او نه اختري پر هغه واجب دئ[3].

مقروض چي خپله ذاتي آمدني ولري:

که پر يو چا باندي قرض وي او د هغه سرمايه او آمدني تر قرض کمه وي نو زکوة پر هغه واجب نه دئ[4].

د زکوة په ادا کولو کي د نيت اهميت:

د زکوة په ادا کولو کي نيت ډير ضروري دئ که يو چا د پيسو د ورکولو په وخت کي د خيرات يا صدقې نيت کړی وي نو تر ادا کولو وروسته د زکوة په نيت سره زکوة نه ادا کېږي مګر که د يو چا د ورکولو په وخت کي د هيڅ شي نيت نه وو خو وروسته ئې د زکوة نيت وکړ او

---

[1] ولو خلط السلطان المال المغصوب بماله ملکه فتجب الزکاة فيه و يورث عنه (درمختار: دوهم ټوک – ۲۹۰ مخ).

[2] ولا زکاة على مکاتب ... و اثاث المنزل ودوراالسکنى و نحوها کثياب البدن الغير المحتاج اليها وکالحوانيت والعقارات (درمختار: دوهم ټوک – ۲۶۳ مخ).

[3] الزکوة واجبة على الحر العاقل البالغ المسلم اذا ملک نصابا تاما وحال عليه الحول (هدايه: دوهم ټوک – ۳ مخ).

[4] و من کان عليه دين يحيط بماله فلا زکوة عليه (هدايه: دوهم ټوک – ٦ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیسې د فقیر یا مسکین په ملک کي وي نو په داسي صورت کي دغه پیسې په زکوة کي شمېرل کېږي(1).

د زکوة د فرضیت لپاره د کال تېرېدل شرط دئ:

که یو څوک خپل ټول مال په قبضه کي راولي او کال باندي تېر سي نو زکوة فرض دئ خو د کال د تېرېدلو د مخه زکاة نه فرض کېږي(2).

د زکوة په ورکولو کي د قمري کال اعتبار:

د زکوة په فرضیت کي د اسلامي (هجري قمري) میاشتو اعتبار دئ او د فقهاوو د وېناوو مطابق د قمري کال مقدار درې سوه څلور پنځوس (۳۵۴) ورځي اته ساعته او اته څلوېښت دقیقې دي(3).

زکوة به سمدستي ورکوي او که په ځنډ سره:

زکوة سمدستي ورکول واجب دي او که په ځنډ سره، په دې مسئله کي د فقهاوو اختلاف دئ کوم امامان چي په ځنډ ورکولو قائل دي د هغوی په نظر په وقفه وقفه زکوة ورکول جائز دئ او کوم امامان چي د سمدستي ورکولو قائل دي د هغوی په نظر بیا په ځنډ سره ګناه ده خو د فتاوی هندیه مصنف سمدستي ورکول صحیح بللي دي او ابن الهمام رحمة الله علیه د امام ابوحنیفة رحمة الله علیه قول رانقل کړی دئ چي بې له عذره ځنډ

(1) و شرط صحة ادائها نية مقارنة له اي للاداء و لوكانت المقارنة حكما كما لو دفع بلانية ثم نوى والمال قائم في يد الفقير (درمختار: دوهم ټوک – ۲٦۸ مخ). كذا في الهنديه: اول ټوک – ۱۷۱ مخ.

(2) و سببه اى سبب افتراضها ملک نصاب حولى نسبة للحول لحولانه عليه (درمختار: دوهم ټوک – ۲۵۹ مخ).

(3) والسنة القمرية اثنا عشر شهرا قمريا و مدتها ثلث مائة واربعة وخمسون يوماً و ثلث يوم و ثلث عشر يوم (شرح الوقايه: دوهم ټوک – ۱۴۱ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

کول مکروه تحریمي دي[1].

صاحب نصاب سړي ته د کال په منځ کې مال راغلی:

د زکوة پر نصاب باندي کال تېرېدل ضروري دي او س که یو څوک د کال په منځ کي نور مال وګټي نو هغه مال به هم د هغه اصلي نصاب سره یو ځای کړي او زکوة به ورکړي ځکه چي دا ضروري نه ده چي کوم مال د کال په منځ کي راغلی وي پر هغه هم پوره کال تېر سي[2].

د زکوة په ادا کولو کي د وخت ټاکل:

د کال په شروع کي د کال د پوره کېدلو سره سمدستي زکوة ادا کول واجب دي ځکه نو د خاصي میاشتي ټاکل نسته په هره میاشت کي چي زکوة ادا کوي مګر دا چي د روژې په میاشت کي عبادات ډېره اهمه درجه لري نو په دې خاطر په دغه میاشت کي ډېر خلګ یا خو خپل زکوة وځنډوي ادا ئې کړي او یا ئې د وخت ترمخه په دغه میاشت کي ادا کړي[3].

که چا زکوة ادا نه کړ:

زکوة د واجب کېدو سره سمدستي باید ادا کړه سي که بیا هم یو چا پر خپل وخت ادا نه کړ نو ذمه ئې فارغه نه ده ځکه چي زکوة د خاص وخت

---

(1) و تجب علی الفور عند تمام الحول حتی یا ثم بتاخیره من غیر عذر وفي روایة الرازي علی التراخي حتی یاثم عند الموت والاول اصح (هندیه: اول ټوک – ۱۷۰ مخ). کذا فی فتح القدیر عن ابي حنیفة رحمة الله علیه انه یکره ان یؤخرها من غیر عذر. فان کراهة التحریم هی المحمل عند اطلاق اسمها عنهم – دوهم ټوک – ۱۶۶ مخ).

(2) و شرط وجوب ادائها حولان الحول علی النصاب الاصلي و اما المستفاد في اثناء الحول فیضم الي مجانسه و یزکي بتمام الحول الاصلي سواء استفید بتجارة او میراث او غیره (مراقي الفلاح: ص ۷۱۴). کذا فی درمختار: دوهم ټوک – ۲۸۸ مخ

(3) اي سبب افتراضها ملک نصاب حولي نسبة للحول لحولانه علیه (درمختار: ج ۲، ص ۲۵۹).

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره اړه نه لري[1].

د سرای نه درلودل د زکوة مانع نه دي:

که یو څوک د نصاب مالک وي او دغه پیسې ئې تر حاجت اصلیه زیاتي وي نو دغه سړی د زکوة مستحق نه دئ بلکي دی به خپله زکوة ورکوي خو څوک چي ذاتي سرای نه لري نو دغه داسي عذر نه دئ چي د هغه په وجه دي غریب و بلل سي تر څو چي دغه پیسې ئې مصرف کړي نه وي تر ضرورت زیاتي شمارل کېږي[2].

د زکوة په ورکولو کي هر وار نیت ضروري دئ او که نه؟

که یو چا د مال د جلا کېدلو په وخت کي نیت د زکوة کړی وو او بیا ئې لږ لږ مصرفوی نو دوهم وار نیت ته ضرورت نسته د مال د جلا کېدو په وخت کي هغه یو وار نیت کافي دئ او که یو چا اول نیت نه وي کړی نو د ورکولو په وخت کي به نیت کوي که نه نو زکوة نه صحیح کېږي[3].

د حوائج اصلیه لپاره د ساتل سوو پیسو زکوة:

که د یو چا پیسې په حوائجو اصلیه کي مصروف او مشغولي وې نو یقیناً په هغو پیسو کي زکوة واجب نه دئ، مګر که یو سړی د ضرورت د پوره کولو لپاره مثلاً د سرای، کتابونو، اسلحې او داسي نورو شیانو

---

[1] و تجب على الفور عند تمام الحول حتي ياثم بتاخيره من غير عذر و في رواية الرازي علي التراخي حتي ياثم عند الموت والاول اصح (هنديه: اول ټوک – ۱۷۰ مخ)

[2] و لا الى غني يملک قدر نصاب فارغ عن حاجته الاصلية من اي مال كان (درمختار: دوهم ټوک – ۳۴۷ مخ). و مثله فى خلاصة الفتاوى: اول ټوک – ۲۴۲ مخ.

[3] قال كلما تصدقت في هذه السنة فهو عن الزكوة ثم جعل يتصدق ولا يحضره النية ان كان افرز جملة من المال في صرة و قال في وقت الافراز ذلک وقع الكل عن الصدقة والا لا لاقتران النية بعزل الواجب في الاول (بزازيه: څلورم ټوک – ۸۷ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره پیسې جمع کړې وي او کال هم باندي تېر سي نو د داسي پیسو د زکوة د وجوب په اړه ځیني فقهاء وايي چي دغه پیسې حکماً په ضروریاتو کي مصروفي دي ځکه نو د کال د تېرېدلو باوجود زکوة واجب نه دئ، او ځیني فقهاء وايي چي په داسي پیسو کي په هر صورت کي زکوة واجب دئ که د تجارت لپاره وي او که د نفقې لپاره او که د سرای وغیره لپاره او د فقهاء کرامو رجحان هم د دغه قول و طرف ته دئ[1].

تر حوائج اصلیه پر زیاتو پیسو زکوة:

که د یو چا سره دومره پیسې وي چي نصاب ته رسېږي او تر ټولو ضروري اخراجاتو زیاتي وي نو د کال تر تېرېدو وروسته زکوة وربانديواجب دئ او د پیسو د زکوة په ایستلو کي د سپینو او سرو زرو قیمت اعتبار لري ځکه چي دغه قیمت کله لوړېږي او کله کمېږي چي پیسې هم ورسره زیاتېږي او کمېږي[2].

د زکوة یو ځای ادا کول:

د زکوة یکمشت (یو ځای) ادا کول ضروري نه دي بلکي په قسطو سره هم ادا کېږي البته د یو ځای ورکولو په وخت کي نیت ضروري دئ که نه نو په هر قسط کي به نیت کوي[3].

---

(1) فاذا كان له دراهم مستحقة يصرفها الى تلک الحوائج صارت كالمعدومة ويخالف ما في المعراج في فصل زكاة العروض ان الزكاة تجب في النقد كيفما امسكه للنماء او النفقة (ردالمحتار: دوهم ټوک – ۲۶۲ مخ). كذا فى حاشية الطحطاوي على مراقى الفلاح: دوهم ټوک – ۳۵۷ مخ.

(2) و ملک نصاب حولى تام فارغ عن الدين وحوائجه الاصلية نامٍ ولو تقديرا (بحر رائق: دوهم ټوک – ۳۵۵ مخ).

(3) او مقارنة بعزل ما وجب كله او بعضه ولايخرج عن العهدة بالعزل بل بالاداء للفقير (درمختار: دوهم ټوک – ۲۶۹ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حج لپاره په جمع سوو پیسو کي زکوة:

د حج لپاره د پیسو په ایښودلو سره زکوة نه ساقطېږي تر څو چي دغه پیسې په حج کي مصرف سوي نه وي او تر ضروریاتو چي زیاتي وي نصاب ته رسېدلي وي او کال باندي تېر سوی وي زکوة واجب دئ[1].

د کوزدې یا واده پر سامان زکوة:

د کوزدې یا واده لپاره سامان چونکه د کور په سامان کي داخل دئ او د کور په سامان باندي زکوة لازم نه دئ ځکه نو پر هغه سامان چي د دسمال یا واده لپاره جمع سوی وي زکوة نسته[2].

د واده یا کوزدې په پیسو کي زکوة:

د واده او کوزدې لپاره په جمع سوو پیسو کي تر څو چي مصرف سوي نه وي د واده د ضروریاتو په وجه زکوة نه ساقطېږي او پر دغه سړي زکوة واجب دئ، همدارنګه که پلار د خپلو اولادو د ودو لپاره پیسې جمع کړي وي او د زکوة نصاب ته رسېږي نو د کال تر تېرېدلو وروسته په دغه پیسو کي زکوة واجب دئ[3].

د کور د استعمال په شیانو کي زکوة:

د ضرورت په وخت کي چي د کوم سامان د استعمال اړتیا وي هغه د

---

[1] ومخالفة ما في المعراج في فصل زكوة العروض ان الزكوة تجب في النقد كيفما امسكه للنماء او للنفقة (ردالمحتار: دوهم ټوک – ۲٦۲ مخ).

[2] وليس في دورالسكنى و ثياب البدن واثاث المنازل ودواب الركوب وعبيدالخدمة وسلاح الاستعمال زكوة (هدايه: دوهم ټوک – ۴۹۴ مخ).

[3] و سبب لزوم ادائها توجه الخطاب يعني قوله تعالى واتوالزكوة وشرطه اي شرط افتراض ادائهاحولان الحول وهو في ملكه وثمنية المال كالدراهم والدنانير لتعينهماللتجارة باصل الخلقة فتلزم الزكوة كيفما امسكها ولو لنفقة عياله (درمختار: دوهم ټوک – ۲٦۷ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

کورني ضروري شیانو په زمره کي شمېرل کېږي ځوک زیات میلمانه لري د هغو لپاره زیات سامان ایږدي ځکه چي په معاشره کي وخت، حالات او تعلقات یو خاص معیار نه لري، البته کوم شی چي د کور د استعمال په نامه رانیول کېږي که د ضرورت لپاره وي او که د ضرورت څخه زیات وي مګر د تجارت په نیت ئې نه وي رانیولی نو په هغه کي زکوة واجب نه دئ[1].

د پلار د مال څخه د زوی زکوة ورکول:

د پلار د مال څخه زوی بې له اجازې زکوة نه سي ورکولای البته که زوی بې له اجازې د مال څخه زکوة ورکړي او بیا پلار داسي حالت ولیدی چي هغه مال د فقیر په لاس کي وو نو زکوة ادا کېږي[2].

د مړي د طرفه زکوة ورکول:

که چیري مړي د مرګ په وخت کي وصیت کړی وو چي پر ما باندي دومره زکوة پاته دئ نو د میراث د دریمي حصې څخه په وصیت باندي عمل کول واجب دي پر وارثانو ضروري ده چي د مړي د غاړي خلاصولو لپاره په هغه وصیت عمل وکړي او که مړي وصیت نه وو کړی نو که څه هم پر وارثانو ضروري نه ده مګر د ادا کولو په صورت کي د غاړي

---

(1) فلیس في دور السکني وثیاب البدن واثاث المنازل و دواب الرکوب و عبید الخدمة و سلاح الاستعمال زکوة. (هندیه: اول ټوک – ۱۷۲ مخ).

(2) رجل ادی زکوة غیره عن مال ذلک الغیر فاجازه المالک فان کان المال قائما في ید الفقیر جاز والا فلا (هندیه: اول ټوک – ۱۷۱ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلاصېدو امید سته[1].

د کمیټې په پیسو کي زکوة:

کمېټې دې ته ویل کېږي مثلاً لس نفره هره میاشت سل سل افغانۍ جمع کوي د میاشتي په آخر کي قرعه اندازي (هسکه) کېږي چي د هر چا نوم راووتی دغه پیسې د هغه نفر دي اوس نو که یو څوک دغه پیسې د نصاب سره یو ځای کړي زکوة به ورکړي او که چیري تر مخه څوک صاحب نصاب نه وو خو د کمېټې د پیسو په وجه صاحب نصاب سو نو بیا د کال تر تېرېدلو وروسته زکوة واجب دئ دا خبره ضروري ده که دغه پیسې څوک یو ځای واخلي او که ئې په قسطو واخلي[2].

پر پوروړي باندي زکوة:

که پر یو چا باندي دومره پور وي چي د ده ټوله سرمایه پکښي ختمېږي نو زکوة نسته او که د پور تر ادا کولو وروسته بیا هم دومره سرمایه ده ته پاته کېدل چي نصاب ته رسېږي نو بیا زکوة پر سته[3].

د مهر د پیسو زکوة:

که چیري لور د شرم او حیا په وجه دغه مهر خپل پلار ته ورکړی وي

---

[1] و لومات فاداها وارثه قوله جاز في الجوهرة اذا مات من علیه الزکوة او فطرة او کفارة او نذر لم توخذ من ترکته عندنا الا ان یتبرع ورثته وهم من اهل التبرع و لم یجبروا علیه وان اوصی تنفذ من الثلث (ردالمحتار: دوهم ټوک – ۳۵۹ مخ).

[2] و سببه ای سبب افتراضها ملک نصاب حول نسبة للحول لحولانه علیه... والمستفاد و لو بهبة او ارث وسط الحول یضم الی نصاب من جنسه فیزکیه بحول الاصل ... ادخل فیه المفاد بشراء او میراث او هبة و ما کان حاصلا من الاصل کالاولاد والربح (ردالمحتار: دوهم ټوک – ۲۸۸ مخ). (و فتاوی حقانیه: دریم ټوک – ۴۹۸ مخ).

[3] و من کان علیه دین یحیط بماله فلا زکوة علیه وان کان ماله اکثر من دینه زکی الفاضل اذا بلغ نصابا (هدایه: دوهم ټوک – شپږم مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو دغه بخښنه اعتبار نه لري ځکه چي په بخښنه کي د واهب رضا ضروري ده نو په دغه صورت کي پر لور زکوة واجب دئ او د پلار لپاره د دغه پیسو استعمال جائز نه دئ او که چیري لور دغه مهر په خوښه سره پلار ته ورکړی وي نو د پلار لپاره ئې استعمال جائز دئ او د دغه پیسو زکوة هم پر پلار واجب دئ[1].

په امانت کي زکوة:

که یو چا یو شی د امانت په توګه د بل چا سره ایښی وي نو د مالک ملکیت نه زائلېږي تر څو چي ئې و هغه بل نفر ته ملکیت او تسلیمي نه وي ورکړې نو پر مالک باندي د کال په تېرېدو سره زکوة واجب دئ[2].

پر پراویډنټ فنډ باندي زکوة:

ځیني دولتي او غیر دولتي اداري د کارکوونکو تنخواوي کموي او تر هغه وخته پوري ئې نه ورکوي تر څو چي تقاعد ئې نه وي کړی د تقاعد سره ئې سم ورکوي و دغه پیسو ته پراویډنټ فنډ وایي.

اوس نو که دغه ډول اداري تنخواوي په زوره کموي او باوجود پر دې چي د کارګر ملکیت ختم نه دئ خو په ملکیت او تصرف کي ئې نه وي نو په شریعت کي زکوة نسته ځکه چي دغه پیسې په دین ضعیف کي

---

[1] و من کان له نصاب فاستفاد في اثناء الحول مالا من جنسه ضمه الی ماله و زکاه سواء کان المستفاد من نمائه اولا وباي وجه استفاد ضمه سواء کان بمیراث او هبة او غیر ذلک ولو کان من غیر جنسه (هندیه: اول ټوک – ۱۷۵ مخ).

[2] قوله فلوله بینة تجب لما مضی، والظاهر علی القول بالوجوب ان حکمه حکم الدین القوي (ردالمحتار: دوهم ټوک – ۲٦٦ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاملي دي چي د وصول او کال تر تېرېدو وروسته زکوة واجب دئ[1].

پر مشترکه (لمیټډ) کمپنیانو زکوة:

که یو څو کسان مشترک کاروبار کوي او مشترکه مالیت ئې تر نصاب زیات وو خو تر تقسیم وروسته د هر یوه حصه تر نصاب پوري نه رسېدل نو پر دغه مشترک مال باندي زکوة نسته او که چیري هر شریک ته دومره حصه رسېدله چي نصاب ته رسېږي بیا نو زکوة واجب دئ ځکه چي دا خبره ضروري ده لکه څنګه چي مال نصاب ته رسېدل ضروري دي هم داسي زکوة ورکوونکی به هم صاحب نصاب وي[2].

پر فکس ډیپازټ باندي زکوة:

فکس ډیپازیټ په بینک کي هغه کاتې ته ویل کېږي چي پیسې د ټاکلي وخت لپاره ایښودل کېږي او ایښودونکی کس تر ټاکلي وخت ترمخه د بینک څخه پیسې نه سي راایستلای دغه وخت د پنځلسو ورځو څخه شروع بیا تر ډېر وخته پوري دئ، د احنافو په نظر د زکوة د وجوب لپاره د ملکیت پوره والی ضروري دئ البته که یو سړی په خپل اختیار خپل مال و بل چا ته ورکړي او دغه دوهم سړی اقرار هم کوي مګر ورکوونکی پر خپل مال قبضه نه سوای کولای نو دغه مال په دین کي

---

[1] ۱۰۷۱۷ عن عمرو بن میمون قال اخذ الولید بن عبدالملک مال رجل من اهل الرقة یقال له ابو عائشة عشرین الفافالقاها في بیت المال فلما ولي عمر بن عبدالعزیز اتاه ولده فرفعوا مظلمتهم الیه فکتب الی میمون ان ادفعوا الیهم اموالهم وخذوا زکوة عامهم هذا (مصنف ابن ابي شیبه: شپږم ټوک – ۵۶۹ مخ). و عند قبض مائتین مع حولان حول بعده ای بعد القبض من دین ضعیف و هو بدل غیر مال کمهر ودیة و بدل کتابة و خلع (درمختار: دوهم ټوک – ۳۰۶ مخ).

[2] ولو کانت الفضة مشترکة بین اثنین فان کان یبلغ نصیب کل واحد منهما مقدار النصاب تجب الزکوة والا فلا ویعتبر في حال الشرکة مایعتبر في حال الانفراد وهذا عندنا (بدائع الصنائع: دوهم ټوک – ۱۰۱ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

داخل دئ ځکه نو په دغه مال کي زکوة واجب دئ مګر ادا کول ئې هغه وخت ضروري دي چي پر دغه مال قبضه وسي، اوس په دغه کاته کي چي د فکس ډيپازيټ په نامه ده زکوة سته البته ادا کول ئې تر وصول وروسته لازم دي[1].

د بينک يا انشورنس پر ګټو زکوة:

د بينک يا نورو سودي ادارو څخه چي کومي ګټې لاس ته راوړل کېږي هغه سود دئ او حرام دئ خيراتول ئې واجب دي ځکه نو پر دغه ګټو باندي زکوة نسته او که چيري سود د اصلي مال سره ګډ وي او ډېره حصه د حلال مال وي نو په دې صورت کي زکوة واجب دئ[2].

په پېشکي کرايه کي زکوة:

د پېشکي کرايې په اخيستلو سره د دوکان يا مځکي مالک د کرايې مالک ګرځي دوکاندار د هغه څخه مطالبه نه سي کولای ځکه نو د دغه مال زکوة د دوکان يا مځکي پر مالک واجب دئ او هغه به ئې ادا کوي[3].

د ګروی په پيسو کي زکوة:

په زکوة کي د پيسو د پوره ملکيت درلودل ضروري دي چي هغه سړی به د مال کُلي مالک وي دا چي په رهن کي د راهن (مالک) پوره

---

[1] ولو كان الدين علي مقر ملئ او معسر تجب الزكوة لامكان الوصول اليه ابتداء ... ففي القوي تجب الزكوة اذا حال الحول و يتراخي الاداء الى ان يقبض اربعين درهما ففيها درهم (فتح القدير: دوهم ټوک – ۱۷۶ مخ).

[2] لوخلط السلطان المال المغصوب بماله ملكه فتجب الزكوة فيه و يورث عنه لان الخلط استهلاک اذا لم يكن تمييزه عند ابي حنيفة (درمختار: دوهم ټوک – ۲۹۰ مخ).

[3] و ذكر الشيخ الامام ابوبكر محمد بن الفضل البخاري في الاجارة الطويلة التي تعارفها اهل بخاري ان الزكاة في الاجرة المعجلة تجب على الاجر لانه ملكه قبل الفسخ (بدائع الصنائع: دوهم ټوک – ۸۴ مخ). كذا فی فتح القدير: دوهم ټوک – ۱۷۴ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملکیت نسته ولي چي هغه ګرو سوی شی د ده د لاسو څخه وتلی دئ او نه د مرتهن (ګرودار) پوره ملکیت دئ ولي چي دی هم ملک نه لري ځکه نو د ګروی، په پیسو کي زکوة نه پر راهن او نه پر مرتهن واجب دئ البته که ګرو سوی شی د هر چا ملکیت سو نو بیا زکوة پر هغه واجب دئ[1].

د تاریاکو په کاروبار کي زکوة:

دغه مال په خپل ذات کي مال متقوم (قیمت دار مال) دئ، ځکه نو کاروبار ئې هم جائز دئ او د هغه څخه په حاصل سوي مال کي زکوة هم واجب دئ[2].

د مړي د ترکې (پاته سوي مال) څخه زکوة:

که یو سړی مړ سي او زکوة باندي واجب وي او وصیت ئې نه وي کړی نو د ده د ترکې څخه زکوة نه اخیستل کېږي ځکه چي د زکوة د ادا کولو لپاره نیت کول شرط دي او تر مرګ وروسته انسان د نیت کولو قابلیت نه لري او که چیري ئې وصیت کړی وي چي زما د مال څخه دي زکوة ادا سي نو بیا زکوة ادا کول صحیح دي[3].

---

(1) واطلق الملک فانصرف الی الکامل وهو المملوک رقبة ویدا ... و من موانع الوجوب الرهن اذا کان في ید المرتهن لعدم ملک الید (البحرالرائق: ص۳۵۵،ج۲).

(2) و صح بیع غیر الخمر ممامر و مفاده صحة بیع الحشیشة والافیون (قوله و صح بیع الخمر) اي عنده خلافا لهما في البیع والضمان لکن الفتوی علی قوله في البیع و علی قولهما في الضمان (ردالمحتار: مخ ۴۶۵، شپږم ټوک).

(3) و لو مات فاداهاوارثه جاز (قوله جاز) فی الجوهرة اذا مات من علیه زکوة او فطرة او کفارة او نذرلم تؤخذ من ترکته عندنا ... و ان اوصی تنفذ من الثلث (ردالمحتار: دوهم ټوک – ۳۵۹ مخ) اور بذات خود یه مال متقوم بهی ہے اس لئے فی الجمله اس کي خرید و فروخت کی جائے تو جائز ہے اور اس سے حاصل شده مال پر زکوة واجب ہے (فتاوی حقانیه: دریم ټوک، ۵۱۰ مخ، و هکذا في کفایة المفتي :نهم ټوک، ۱۲۹ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسلامي دولت په زوره زکوة وصولولای سي:

که څوک د زکوة ورکولو څخه منعه کوي او یا ئې اقرار کوي مګر نه ئې ادا کوي نو شرعاً د وخت حاکم ته اجازه سته چي د دغه سړي څخه په زوره زکوة وصول کړي او پر فقیرانو ئې وویشي[1].

په زمرود، جواهراتو او نورو قیمتي ډبرو کي زکوة:

ټولي هغه قیمتي ډبري چي د تجارت په غرض د ځان سره نه وي ایښودل سوي یوازي د شغل یا مصروفیت په خاطر ئې ایښي وي زکوة پکښي واجب نه دئ او که د تجارت لپاره وي بیا زکوة پکښي سته[2].

د مطالعې په کتابو کي زکوة:

شرعاً زکوة په هغه مال کي واجب دی چي تر حوائج اصلیه زیات وي او د تجارت په نیت ایښودل سوي وي، دا چي کتب خانه د مطالعې لپاره ده د تجارت لپاره نه ده ځکه نو په حوائج اصلیه کي داخله ده په مالیت کي یې زکوة نسته[3].

د زکوة د نیت ماسوا پر فقیرانو پیسې ویشل:

د زکوة د ادا کولو په وخت کي یا د زکوة د مال د جلا کېدو پر وخت د زکوة نیت کول ضروري دي لهذا که څوک ډېري پیسې د زکوة د نیت بغیر فقیرانو ته ورکړي نو زکوة ئې نه ادا کېږي او دغه سړی که تېر کلو نه پر

---

(1) و من امتنع عن اداء زکاة ماله واخذها الامام کرها منه فوضعها في اهلها اجزاه لان للامام ولایة اخذ الصدقات فقام اخذه مقام دفع المالک (البحر الرائق: دوهم ټوک – ۳۶۹ مخ).

(2) عن عکرمة ﷺ قال: لیس في حجر اللؤلؤ و لا حجر الزمرد زکاة الا ان یکون للتجارة، فان کانت للتجارة ففیه الزکاة. (نصب الرایه، دوهم ټوک ۳۹۷مخ)

(3) رجل له کتب العلم ما یساوي مائتي درهم ان کانت ممایحتاج الیها في الحفظ والدراسة والتصحیح لایکون نصابا وحل له اخذ الزکوة فقهاً کان او حدیثا او ادبا (خلاصة الفتاوی: اول ټوک – ۲۴۰ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه طريقه زکوة ورکړی وي نو دوهم وار دي ئې بيا ادا کړي[1].

د مدارسو د سفيرانو زکوة اخيستل:

سفير چونکه د چنده ورکوونکي وکيل دئ نو د تمليک ترمخه د سفير لپاره د زکوة د خيرات د نورو پيسو څخه خوراک، څښاک او خپله حصه مقرر کول جائز نه دي[2].

تر نصاب کم سرو زرو سره پر نغدو زکوة:

که د چا سره سره زر تر نصاب کم وي او لږ نغدي پيسې لري نو که دواړه سره يو ځای کړي او قيمت ئې دوپنځوس نيمو تولو سپينو زرو ته ورسيږي زکوة پکښې واجب دئ[3].

په اختر کي زکوة د اختر په مبارکي کي ورکول:

د زکوة د ورکولو په وخت کي د زکوة نيت ضروري دی نو که يو چا د اختر د مبارکۍ د ورکولو په وخت کي د زکوة نيت نه وي کړی زکوة ئې نه ادا کيږي او که يو چا د ورکولو پر وخت يا د مال د جلا کيدلو پر وخت د

---

(1) و شرط صحة ادائها نية مقارنة له اي للاداء و لو کانت المقارنة حکما ... و لا يخرج عن العهدة بالعزل بل بالاداء للفقراء (درمختار: دوهم ټوک – ۲٦۸ مخ).

(2) العامل هو الذي يبعثه الامام لجباية الصدقات (العناية على هامش فتح القدير: مخ ۲٦۷، ټوک۲).
الجواب: زکوة سے کسی سفير کو تنخواه جائز نهيں اور وه عاملين عليه ميں داخل نهيں (فتاوی دارالعلوم ديوبند: اول ټوک – ۳٦۳ مخ).

(3) فا فادان التقويم انما يکون بالسکوک عملا بالعرف مقوما باحدهما ان استويا فلو احدهما اروج تعين التقويم به ولو بلغ باحدهما نصابا دون الاخرتعين مايبلغ به (درمختار: دوهم ټوک – ۲۹۸ مخ). اور تين توله سونا اور نقد پانچ روپے مل کرساڑہے باون توله چاندي کي قيمت کے برابر هو جاتے هيں اس لئے زکوة واجب هوجائے گی (فتاوی رحيميه: اووم –اتم ټوکونه – ۱۵۵ مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

زکوة نیت کړی وي نو زکوة ئې ادا کېږي[1].

د خاوند په پور سره د ښځي څخه زکوة نه ساقطېږي:

که ښځه زېورات ولري خو خاوند دومره پوروړی وي چي د کور والا تهوله زيورات پکښي ختمېږي نو پر ښځي باندي زکوة واجب دئ د خاوند د پور هيڅ اعتبار نسته[2].

په اسلحه کي زکوة:

توپنچه، کلاشینکوف، ماشین او داسي نوري اسلحې که د ځان ساتني لپاره وي او د دې څخه ماسوا نور دومره مال نه وي چي زکوة واجب کړي نو په داسي اسلحه کي زکوة نسته البته که د تجارت لپاره اسلحه وه بیا زکوة پکښي واجب دئ[3].

زکوة اخیستونکي ته د زکوة نوم نه اخیستل:

د زکوة د ادا کولو په وخت کي د زکوة نیت ضروري دئ فقیر ته دا ویل چي دغه د زکوة مال دئ ضروري نه دي بلکي د پور، بخښني او نور نومان هم اخیستلای سي[4].

مهاجرو ته په ورکول سوې مرسته کي زکوة:

ځیني افغانان مختلفو هیوادو ته هجرت کوي هلته د دوی سره

---

[1] دفع الزکوة الی صبیان اقاربه برسم عید او الی مبشرا لباکورة او مهدي الباکورة جاز قوله صبیان اقاربه اي العقلاء والا فلا یصح الا بالدفع الی ولي الصغیر (درمختار: دوهم ټوک – ۳۵۶ مخ). و مثله في البزازیه: څلورم ټوک – ۸۶ مخ.

[2] الزکوة واجبة علی الحر العاقل البالغ المسلم اذا ملک نصاباً ملکا تاما (هدایه: دوهم ټوک – ۳ مخ).

[3] فلیس في دور السکنی ... و سلاح الاستعمال زکوة (هندیه: اول ټوک – ۱۷۲ مخ).

[4] و شرط صحة ادائها نیة مقارنة له اي اشار الی انه لااعتبار للتسمیة فلو سماها هبة او قرضا تجزیه في الاصح والی انه لو نوی الزکاة والتطوع وقع عنها عند الثاني لان نیة الفرض اقوی (درمختار مع رد المحتار: دوهم ټوک – ۲۶۸ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرستي کېږي نو که دغه مرستي دوی ته تمليکاً ورکول کېږي او د شرعي نصاب سره برابري وي نو د کال په تېرېدو سره زکوة ورکول ضروري دی[1].

په فارمي چرګانو او پيداوار کي ئې زکوة:

نن سبا ډېر داسي فارمونه سته چي هلته چرګان پالل کېږي خو دغه ماشيني پالل سوي چرګي د شپږو مياشتو څخه تر اتو مياشتو پوري هګۍ اچوي وروسته دغه چرګي د هګيو سره خرڅېږي نو چي کله هګۍ او چرګي ټولي خرڅي سي د ټولو سرمايه که نصاب ته رسېدل او کال باندي تېر سوی وي نو زکوة ئې بايد ادا سي[2].

د اوړو په ميلانو او تم ځايو (استېينډ) کي زکوة:

د سپينو او سرو زرو (دراهم او دنانير) څخه ماسوا هر شی چي د تجارت په نيت رانيول سوی وي زکوة پکښي واجب دئ، دا چي د اوړو ميلان يا د موټرانو تم ځايونه د ګټو لپاره په کرايه ورکول کېږي نو د دوی په ذات کي زکوة نسته مګر د دوی په ګټو کي زکوة واجب دئ کله چي نصاب ته ورسېږي او کال باندي تېر سي[3].

په مائع ګيس او د هغه په ډبو (سلنډر) کي زکوة:

که چيري ګيس او ډبې د تجارت لپاره وې نو زکوة پکښي واجب دئ،

---

[1] الزکاة واجبة على الحر العاقل البالغ المسلم اذا ملک نصابا ملکاً تاماً و حال عليه الحول (تاتارخانية: دوهم ټوک – ١٦۴ مخ).

[2] الزکاة واجبة على عروض التجارة کائنة ماکانت اذا بلغت قيمتها نصابا من الورق او الذهب (هدايه: دوهم ټوک – ۴٠ مخ).

[3] (قوله في عروض تجارة...) قيد بکونها للتجارة لانها لو کانت للغلة فلا زکاة فيها لانها ليست للمبايعة (البحرالرائق: دوهم ټوک – ٣٩٨ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو کله داسي هم وي چي يو څوک مثلاً لس ډبې د ګازو د شرکت څخه ډکي رانيسي د ګازو تجارت په کوي مګر کله چي ډبې خالي سي بيرته ئې د ګازو شرکت ته ور وړي نوري ډبې ډکي ځني اخلي خو في ډبه د ګازو مثلاً ۱۰۰ افغانۍ ورکوي نو په داسي صورت کي په دغه خالي ډبو کي زکوة واجب نه دئ ځکه چي د دغه ډبو يوازي تبادله کېږي او د تجارت مال نه دئ البته په ګازو کي زکوة واجب دئ[1].

په زکوة کي د خرڅولو قيمت اعتبار لري:

دوکاندار چي په کوم نرخ سامان خرڅوي يا په بل عبارت په کومه ورځ چي کال پوره کېږي د هغې ورځي قيمت اعتبار لري او په کومه ورځ چي تر مخه دغه سامان رانيول سوى وي هغه قيمت اعتبار نه لري، مثلاً: يو نفر په کمپني کي ټوکر ګز په ۲۰ افغانۍ رانيسي خو په بازار کي يې په ۵۰ افغانۍ خرڅوي نو دغه د بازار نرخ اعتبار لري[2].

په زېوراتو کي د کومي ورځي نرخ اعتبار لري:

په زيوراتو کي هم د هغې ورځي قيمت اعتبار لري په کومه ورځ چي

---

[1] وکذلک آلات المحترفين اي سواء کانت ممالا تستهلک عينه في الانتفاع کالقدوم والمبرد او تستهلک ... قال وقوارير العطارين ولحم الخيل والحمير المشتراة ... ان کان من غرض المشتري بيعها بها ففيها الزکوة والا فلا (ردالمحتار: دوهم ټوک – ۲٦۵ مخ).

[2] لان الواجب الاصلي عندهما هو ربع عشر العين وانما له ولاية النقل الى القيمة يوم الاداء فيعتبر قيمتها يوم الاداء والصحيح ان هذا مذهب جميع اصحابنا (بدائع: دوهم ټوک – ۱۱۱ مخ). يقوِّم التاجر العروض أو البضائع التجارية في آخر کل عام بحسب سعرها في وقت إخراج الزکاة، لا بحسب سعر شرائها، ويخرج الزکاة المطلوبة. (الفقه الاسلامي وادلته: دريم ټوک –مخ۱۸۷۱)
قيمت خريد معتبر نہيں بلکه جس دن سال پورا هو رها اس دن کي قيمت معتبر ہے (فتاوى عثماني: دوهم ټوک – ٦۸ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

کال پوره کېږي او يا ئې دوکاندار خرڅوي[1].

په زېوراتو کي د غميانو وزن شامل نه دئ:

کومي مرغلري يا غميان چي په سرو يا سپينو زرو کي کار سوي وي د هغوی وزن د زېوراتو په وزن کي نه شمېرل کېږي البته که دغه مرغلري يا غميان د تجارت لپاره وه نو بيا د هغو په ماليت کي زکوة واجب دئ[2].

د سرای لپاره چي مځکه رانيول سوې وي:

هغه ټوټه مځکه چي د سرای جوړولو لپاره رانيول سوې وي زکوة پکښې واجب نه دئ البته که يې خرڅه کړه او قيمت يې نصاب ته ورسېدی او کال باندي تېر سو نو زکوة واجب دئ[3].

په خالص حرام مال کي زکوة:

که د يو چا سره يوازي حرام مال وي نو زکوة پکښې واجب نه دئ ځکه چي که ئې مالک معلوم وي نو هغه ته ورکول واجب دي او که ئې مالک معلوم نه وي خبيث مال خيراتول واجب دي[4].

د مختلفو هيوادو پر سکو باندي زکوة:

سکه يا نوټ که افغانۍ وي او که د بل هيواد وي په هغه کي نصاب د دوپنځوس نيمو تولو سپينو زرو او يا شل مثقالو سرو زرو قيمت دئ،

---

[1] والمعتبر وزنها اداء وجوبا (قوله ووجوبا) اي من حيث الوجوب (الدر المختار مع رد المحتار: دوهم ټوک – ۲۹۷ مخ).

[2] و اما اليواقيت واللآلي والجواهر فلا زکوة فيها وان کانت حليا الا ان تکون للتجارة (هنديه: اول ټوک – ۱۸۰ مخ).

[3] و ليس في دور السکنی... زکاة لانها مشغولة بالحاجة الاصلية وليست بنامية ايضا (هدايه: دوهم ټوک – ۸ مخ).

[4] (قوله کمالو کان الکل خبيثا) في القنية لو کان الخبيث نصابا لايلزمه الزکاة لان الکل واجب التصدق عليه فلا يفيد ايجاب التصدق ببعضه (رد المحتار: دوهم ټوک – ۲۹۱ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو د دغو سکو قیمت چي کله نصاب ته ورسېږي زکات پکښي واجب دی[1].

د زکوة اندازې د نبي کریم ﷺ څخه ثابتي دي:

د زکوة اندازې (مقادیر) منصوصي دي او په صحیح حدیثو ثابتي دي[2].

د خیرات پیسې په زکوة کي نه شمېرل کېږي:

کومي پیسې چي په خیرات کي ورکول سوي وي په هغه باندي زکوة نه ادا کېږي دوهم وار ورکول ضروري دي[3].

د نغدو پر ځای نور اجناس ورکول:

په زکوة کي د غریبانو حالت ته کتل کېږي چي هر شي د هغو لپاره مناسب وي هغه ورکول ډېر ښه دي مګر که د نغدو پیسو پر ځای بل شی یا د هغه قیمت ورکړي نو هم زکوة ادا کېږي[4].

د چښلو اوبه په زکوة کي ورکول:

که په یو سیمه کي عموماً د اوبو خرڅولو رواج وي او داسي تږي او مسافر سړی چي د زکوة مستحق وي پیدا سي نو په زکوة کي اوبه

---

(1) او في عرض تجارة قیمة نصاب ... من ذهب او ورق .. مقوما باحدهما .. ولو بلغ باحدهما نصابا و خمسا و بالاخر اقل قومه بالانفع للفقیر (درمختار: دوهم ټوک – ۲۹۸ مخ).

(2) عن علي رضي الله عنه قال: قال رسول الله ﷺ قد عفوت عن صدقة الخیل والرقیق فهاتوا صدقة الرقة من کل اربعین درهما درهم ولیس لي في تسعین ومائة شئ فاذا بلغت مائتین ففیها خمسة دراهم (جامع الترمذي: اول ټوک – ۲۵۱ مخ). و مثله فی البخاري: اول ټوک – ۱۹۴ مخ.

(3) فاذا نوی ان یؤدي الزکوة ولم یعزل شیئا فجعل یتصدق شیئا فشیئا الی اخر السنة ولم تحضره النیة لم یجز عن الزکوة (هندیه: اول ټوک – ۱۷۰ مخ.

(4) اما اذا ادی من خلاف جنسه فالقیمة معتبرة اتفاقا (ردالمحتار: دوهم ټوک – ۲۸۶ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورکول کېدلای سي[1].

د زکوة پیسې په قسطو ادا کول:

یو غریب سړی یا طالب العلم ته میاشتانه په قسطو باندي زکوة ورکول که څه هم جائز دي او زکوة په ادا کېږي مګر بیا هم ښه خبره دا ده چي زکوة یو ځای ورکول سي[2].

د پور د قسطو د شروع ترمخه کلونو زکوة:

که یو څوک موټر مثلاً د میاشتي په ۱۰۰۰۰ لس زره افغانۍ په کښتو خرڅ کړي خو کښتونه دري کاله وروسته شروع کېږي نو په دې صورت کي به دغه سړی د دغه درو کلونو چي کښت نه وي شروع سوی هم زکوة ورکوي او چي کښت شروع سي هم به زکوة ورکوي ولي چي پر نغدو پیسو زکوة واجب دئ همدا سي پر دین قوي باندي هم زکوة واجب دئ[3].

پر کوم مال باندي زکوة واجب نه دئ:

په هر هغه مال کي چي په حوائجو اصلیه کي داخل وي که هر څومره قیمتي وي زکوة واجب نه دئ، لکه د کور سامان، موټر، سرای و غیره

---

(1) و اما الذي يرجع الى المؤدي فمنها ان يكون مالا متقوما على الاطلاق سواء كان منصوصا عليه او لا من جنس المال الذي وجبت فيه الزكوة او من غير جنسه والاصل ان كل مال يجوز التصدق به تطوعا يجوز اداء الزكوة منه ومالا فلا (بدائع: دوهم ټوک – ۱۴۶ مخ).

(2) ثم قيل هي واجبة على الفور لانه مقتضي مطلق الامر وقيل على التراخي لان جميع العمر وقت الاداء لهذا لاتضمن بهلاک النصاب بعد التفريط (هدايه: دوهم ټوک – ۴ مخ).

(3) واذا عجل زكاة سنين يجوز عند علمائنا الثلاثة ... و في شرح الطحاوي و انما يجوز التعجيل بشرائط ثلاثة احدها: ان يكون الحول منعقدا وقت التعجيل والثاني ان يكون النصاب كاملا في التي عجل عنه في آخر الحول والثالث ان لايفوت اصله فيما بين ذلک (تاتارخانيه: دوهم ټوک – ۱۹۱ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

...[1].

په تجارتي مال کي د اندازې څخه زکوةورکول:

د تجارت پر ټوله سامان چي کله کال تېر سي نو قیمت دي ئې معلوم سي زکوة دي ئې ورکول سي ښه خبره دا ده چي ټوله شیان حساب کړل سي قیمت ئې معلوم سي مګر که د شمېرلو ماسوا زکوة ادا کول مقصود وي نو اندازه دي زیاته وټاکل سي تر څو زکوة د تجارت تر مال کم نه وي[2].

پوروړی که د پور څخه انکار وکړي:

په شریعت مقدسه کي په هر هغه پور کي زکوة واجب دئ چي دین قوي یا متوسط وي یعني پور ورکوونکی یا خوشاهدان ولري یا تحریري ثبوت ولري او یا خو پوروړی د پور اقرار کوي مګر دائن (پور ورکوونکی) به د پور پر وصولي قدرت لري نو زکوة واجب دئ او که داسي نه وه لکه ذکر چي سول نو بیا دغه پور د مال ضمار (هغه مال دئ چي د وصول امکان او امید ئې نه وي) په حکم کي دئ کوم چي زکوة پکښي واجب نه دئ[3].

صاحب نصاب که زکوة ادا نه کړي او مصرف ئې کړي:

کله چي پر نصاب کال تېر سي نو زکوة واجب دئ مګر که یو سړی تر

---

[1] ولیس في دورالسکني و ثیاب البدن و اثاث المنازل و دواب الرکوب و عبیدالخدمة و سلاح الاستعمال زکوة لانها مشغولة بحاجته الاصلیة ولیست بنامیات (درمختار: دوهم ټوک – ۲۶۲ مخ).

[2] الزکوة واجبة في عروض التجارة کائنة ما کانت اذا بلغت قیمتها نصاباً من الورق والذهب (هندیه: اول ټوک – ۱۷۹ مخ).

[3] و لا في دین جحده المدیون سنین ولابینة له علیه ثم توافرت له بینة بان اقر بعدها عند قوم (فقه اسلامي: دریم ټوک – ۱۷۹۵ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوسه زکوة ادا کړی نه وو ټوله مال ئې په يو ضرورت کي مصرف کړی بيا هم د ده پر ذمه زکوة پاته دئ، البته که مال هلاک يا تباه سو خو زکوة ورکوونکی په هلاکت کي نه وو ملامت نو بيا زکوة ساقطيږي[1].

د پور پر وصول باندي قدرت نه وي:

که يو سړی د بل طاقتور يا بدمعاش سړي څخه خپل پور وصولولای نه سي نو راجح قول دا دئ چي پر دغه سړي زکوة واجب نه دئ البته د وصولۍ په صورت کي چي څومره وصول کړي د کال د تېرېدو وروسته دي زکوة ورکړي[2].

د کال تر تېرېدلو وروسته د زکوة په اداء کي شک سو:

که يو چا ته شک پيښ سي چي زکوة مي ادا کړی که مي نه دئ ادا کړی نو دوهم وار دي ئې بيا ادا کړي ځکه چي د زکوة وخت مقرر نه دئ[3].

ټيکس (محصول) د زکوة متبادل نه سي کېدلای:

په اسلامي شريعت کي زکوة يو عبادت دئ کوم چي د هغه لپاره شرعي حدود، اندازې او نور څه ټاکل سوي دي مګر حکومتي محصول چي نه د مال مقدار پکښي معلوم دئ او نه د عبادت په نيت کېږي او نه اسلام، بلوغ او عقل پکښي شرط دي بلکي دا د هغه فايدې حکومت

---

(1) زکوة بر ذمه اوست در خزانة الروايات از عتابيه منقول است اذا هلک النصاب بعد الحول تسقط عنه الزکوة و ان استهلکه ضمن الزکوة في ذمته و الاستهلاک اخراج النصاب عن ملکه (مجموعة الفتاوی علی هامش خلاصة الفتاوی: اول – دوهم ټوکونه – ۲۳۷ مخ).

(2) الجواب: اگر کوئی شخص کمزور کي وجه سے بدمعاش قسم کے شخص سے اپنا قرضه وصول نهيں کرسکتا هو تو راجح يه هے که اس شخص پر قرضه کي زکوة واجب نهيں... (فتاوی حقانيه: دريم ټوک – ۵۳۲ مخ).

(3) و لوشک رجل في الزکوة فلم يدر ازکی او لم يزک فانه يعيدها (هنديه: اول ټوک – ۱۸۰ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

عوض اخلي کوم چي عوامو خلګو ته د دولت له خوا ورکول کېږي او نه د ټېکس هغه مصارف دي کوم چي د زکوة دي ځکه نو د دغه شرائطو د فقدان (نېستوالي) په وجه موجوده ټېکس په زکوة کي نه شمېرل کېږي بلکي مستقل زکوة به ادا کوي[1].

پر جامو و غیره چي د سرو یا سپینو زرو کار وي:

که د خامک لپاره خالص د سرو یا سپینو زرو تار استعمال سي نو د کال تر تېرېدلو وروسته دي حساب وکړي زکوة دي ورکړي او که چیري تارونه خالص د سپینو یا سرو زرو نه وي بلکي دغه تارونه یوازي د سپینو یا سرو زرو په اوبو باندي رنګ سوي وي نو په خالي رنګ سره زکوة واجب نه دئ[2].

د انسان د بدن پر ځینو اعضاوو د زرو پوښ:

ځیني انسانان د خپل بدن ځیني اندامو ته د سپینو یا سرو زرو پوښ ورکوي او دا رواج د ځینو مصلحتو یا حالاتو پر بناء را شروع سوی دئ اوس نو که دغه پوښ د انسان هغو اندامو ته ورکول سوی وي چي د هغه لیري کول ییا ډېر تکلیف لري او د انسان د اندام جزء وګرځي نو په دې صورت کي د دغو سپینو یا سرو زرو پر پوښ باندي زکوة نسته، او که چیري د انسان د بدن هغه اندامو ته ورکول سوی وي چي لیري کول ئې آسانه وي ییا نو زکوة پکښي واجب دئ ځکه چي په هغو کي حکماً نمو

---

[1] للزكاة شروط وجوب و شروط صحة فتجب بالاتفاق على الحر المسلم البالغ العاقل اذا ملك نصاباً ملكاً تاماً و حال عليه الحول و تصح بالنية المقارنة للاداء اتفاقاً (فقه اسلامي: دريم ټوک – ۱۷۹۶ مخ).

[2] تجب الزكوة في الذهب والفضة مضروباً او تبرا او حليا مصوغاً او حلية سيف او منطقة او لجام او سرج او الكواكب في المصاحف والاواني وغيرها اذا كانت تخلص عن الاذابة سواء كان يمسكها للتجارة او للنفقة او للتجمل او لم ينو شيئا (البحر الرائق: دوهم ټوک – ۳۹۴ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

سته[1].

که د زکوة مال غلا سي:

که یو چا د زکوة مال جلا کړی وو خو غریبانو ته ئې لا نه وو ورکړی چي غلا سو نو د زکوة دوهم وار ادا کول ضروري دي ځکه چي د تملیک شرط نه دئ پر ځای سوی[2].

د اجارې پر نغدو پیسو باندي زکوة:

که یو ثوک في جریب د کال په ۱۰۰۰ افغانۍ په اجاره ورکړي نو دغه د اجارې پیسې د نوري سرمایې تابع ګرځي د کال په تېرېدو سره زکوة پکښي واجب دئ او که د دغه مځکي ثخه ثوک پالیز یا کښت حاصل کړي نو عشر باندي واجب دئ[3].

د زکوة فائدې:

اوله فائده: په اوسني وخت کي هر ثوک د خپلو حقونو نارې وهي او د امیرانو او غریبانو یو قسم جنګ روان دئ نو که هر طبقه هغه حقونه ادا کړي چي د دوی پر ذمه دي د دنیا ثخه به غریبي او فقر ختم سي او خلګ به آرام ژوند وکړي.

دوهمه فائده: په ژوند کي د مال او دولت مثال داسي دئ لکه د انسان په بدن کي وینه نو که د بدن وینه نه وي انسان ژوند نه سي کولای او د مرګ سره مخامخ کېږي همداسي که چیري په ژوند کي د مال او

---

[1] فتاوی حقانیه: دریم ټوک – ۵۳۴ مخ).

[2] رجل عزل زکوة ماله ووضعها في ناحیة بیته فسرقها سارق لایقطع یده للشبهة وعلیه ان یزکیها (خلاصة الفتاوی: اول ټوک – ۲۳۸ مخ).

[3] والرابع ان یدفعها مؤاجرة فان عشرها في قول ابي حنیفة علی رب الارض من اجرتها في قول الاخرین العشر علي المستاجر لان الزرع انما یخرج له دون رب الارض (النتف في الفتاوی: ۱۲۰ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

دولت تقسیم منصفانه او عادلانه نه وي نو د ټولي معاشرې ژوند په خطر کي لوېږي ځکه نو الله تعالی د صحیح ژوند کولو لپاره د زکوة او خیراتو نظام جوړ کړی دئ.

دریمه فائده: دا خبره هر چا ته معلومه ده چي که وینه تر ضرورت زیاته سي نو په هغه کي حتماً خرابي او بدوالی راځي همداسي که چیري تر ضرورت زیات مال او دولت د یو چا سره جمع سي کله به یوه ګناه په کوي او کله به بله ګناه په کوي الله تعالی د دې لپاره چي د هر انسان سره د ضرورت په اندازه مال او دولت پاته سي د زکوة نظام جوړ کړی دئ.

څلورمه فائده: د انسانانو سره همدردي او د مسکینانو غربت ختمول د زکوة په ورکولو سره راځي.

پنځمه فائده: مال که د یوه طرفه په انساني ژوند کي ډېر ښه حیثیت لري د بل طرفه د انسان اخلاق هم خرابوي نو کله کله د یو انسان سره مال نه وي هغه و غلط حرکت کولو ته آماده کېږي غلا کوي، خمار کوي یا بله ګناه ځني کېږي نو د زکوة په ورکولو سره د ټولو غلطو حرکتونو مخنیوی کېږي.

شپږمه فائده: کله کله داسي هم پیښېږي چي هغه کسان چي ډېر مال لري په مختلفو بدو کارونو کي اخته وي او غیر انساني حرکتونه کوي نو الله تعالی د زکوة په ورکولو سره انسانان د خرابو او بداعمالو څخه هم راګرځوي.

اوومه فائده: په زکوة او خیرات سره الله تعالی راضي کېږي، آفتونه او مصیبتونه په دفع کېږي او د انسان ځان او مال د آفت څخه ساتل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېږي[1].

د زکوة د وجوب لپاره د کال د تېرېدلو حکمت:

ابن القیم رحمة الله علیه فرمايي چي: الله تعالی هر کال زکوة ځکه فرض کړی چي په یوه کال کي مختلف فصلونه کېږي او مېوې پیدا کېږي او د یوه کال وخت پر نصاب مبنی دئ ځکه چي که زکوة په هره هفته یا میاشت کي واجب سي نو د مالدارانو لپاره به تکلیف وي او که په ټوله عمر کي یو وار فرض سي نو د مسکینانو لپاره به تکلیف وي[2].

---

[1] زکوة کے مسائل کا انسائیکلوپیڈیا: ص ۲۲۵.

[2] ثم انه اوجبها مرة کل عام ... اذ وجوبها کل شهرا و کل جمعة یضربارباب الاموال و وجوبها فی العمر مرة مما یضر بالمساکین (زادالمعاد: اول ټوک – ۲۱۷ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم باب

د زکوة ادا کول

وکیل که بل مستحق ته زکوة ورکړي:

که خالد د خپل زکوة وکیل نذیر وټاکي او ورته ووايي چي احمد ته دغه زکوة ورکړه خو نذیر دغه زکوة بل نفر محمود ته چي د زکوة مستحق وو ورکړ، اوس نو یو قول دا دئ چي زکوة ادا کېږي او بل قول دا دئ چي زکوة نه ادا کېږي او وکیل ضامن دئ نو احتیاط په دې کي دئ چي بل چا ته زکوة ور نه کړي بلکي هغه چا ته ئې ورکړي کوم چي مؤکل ټاکلی دئ[1].

بې له اجازې زکوة ادا کول:

که یو څوک د بل چا زکوة بې له اجازې خپله ادا کړي نو د دوهم نفر زکوة نه صحیح کېږي که څه هم وروسته اجازه ورکړي او څومره پیسې چي ئې د ځانه ورکړي دي له دوهم نفره ئې نه سي اخیستلای ځکه چي هغه په دې کي مسئول نه دئ[2].

د اخراجاتو په پیسو کي زکوة:

د کال یا میاشتي د اخراجاتو په پیسو کي زکوة نسته ځکه چي دغه پیسې په ضرورت اصلیه کي داخلي دي او که تر اخراجاتو زیاتي پیسې

---

[1] وهنا الوکیل انما یستفید التصرف من المؤکل و قد امره بالدفع الی فلان فلا یملک الدفع الی غیره کما لو اوصی لزید بکذا لیس للوصي الدفع الی غیره (ردالمحتار: دوهم ټوک – ۲۶۹ مخ).

[2] ولو تصدق عن غیره بغیر امره فان تصدق بمال نفسه جازت الصدقة عن نفسه ولاتجوز عن غیره وان اجازه ورضی به (بدائع: دوهم ټوک – ۱۴۵ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

نصاب ته ورسېدلې نو بیا هر کال زکوة پکښې واجب دئ[1].

د زکوة د ادا کولو شرطونه:

★ د زکوة د پیسو یا مال مستحق نفر ته د ورکولو په وخت کې نیت سته یعني په زړه کې به دا نیت او اراده وي چې زکوة ادا کوم[2].

★ که یو چا و فقیر ته د پیسو ورکولو په وخت کې نه نیت کړی وو او نه ئې د پیسو د جلاکېدو په وخت کې د زکوة نیت کړی وو خو تر ورکولو وروسته ئې نیت وکړ نو زکوة ئې نه صحیح کېږي[3]، او که دغه پیسې د فقیر سره موجودې وې خرڅې کړی ئې نه وې او په زړه کې ئې د زکوة نیت وکړی نو زکوة ئې صحیح سو دوهم وار راګرځول نسته، او که چیرې دغه فقیر پیسې مصرف کړې وې نو د زکوة نیت ئې نه صحیح کېږي دوهم وار به زکوة ورکوي[4].

★ او که چیرې یو چا د زکوة په نیت پیسې جلا کړې وکیل ته ئې ورکړې نو د وکیل لپاره د زکوة د تقسیمولو په وخت کې نیت ته ضرورت نسته که وکیل نیت وکړي او که ئې نه وکړي زکوة ادا کېږي[5].

---

(1) وفارغ عن حاجته الاصلية (درمختار: دوهم ټوک – ۲۶۲ مخ). و سببه... ملک نصاب حولی ... تام (درمختار: دوهم ټوک – ۲۵۸ مخ).

(2) و اما شرائط ادائها فنية مقارنة للاداء او لعزل ما وجب (هنديه: اول ټوک – ۱۷۰ مخ).

(3) و اما شرائط ادائها فنية مقارنة للاداء او لعزل ما وجب (هنديه: اول ټوک – ۱۷۰ مخ).

(4) و اذا دفع الى الفقير بلانية ثم نواه عن الزكاة فان كان المال قائما في يد الفقير اجزاه والافلا (هنديه: اول ټوک – ۱۷۱ مخ).

(5) والمعتبر في الدفع نية الامر حتى لو دفع خمسة الى رجل وامره ان يدفعها الى الفقير عن زكاة ماله فدفع ولم تحضره النية عند الدفع جاز لان النية انما تعتبر من المؤدي والمؤدي هو الامر في الحقيقة (بدائع: دوهم ټوک – ۱۴۵ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

- ✶ د زکوة پیسي یا مال چي کوم مستحق ته ورکول کېږي هغه باید بې له عوضه د هغه پیسو یا مال مالک جوړ سي او د هغه په قبضه کي ورکول ضروري دي[1].
- ✶ که چیري هغه مستحق بې له عوضه د زکوة مالک نه سي نو زکوة نه ادا کېږي مثلاً په تنخواه کي زکوة ورکړي نو په داسي صورت کي زکات نه ادا کېږي[2].
- ✶ که چیري فقیران کور ته راوغواړي او ډوډۍ په وخوري نو زکوة نه ادا کېږي البته که فقیرانو ته ډوډۍ په اختیار کي ورکړي چي هغوی هر څه په کوي او د زکوة نیت وکړي نو زکوة ادا کېږي[3].
- ✶ نصاب به تر اصلي ضروریاتو زیات وي لکه د اغوستلو جامې، د اوسېدلو کور، موټر او داسي نور، او که نصاب تر اصلي ضروریاتو زیات نه وي نو زکوة واجب نه دئ[4].
- ✶ مال به په خپله قبضه یا د وکیل په قبضه کي وي[5].
- ✶ په دغه مال کي به بل واجب نه وي لکه عشر یا خراج[6].

استعمال سوی شي په زکات کي ورکول:

کمزوری شي په زکوة کي ورکول د اخلاص خلاف کار دئ مګر بیا

---

(1) و شرعا تملیک جزء مال ... لان الشرط فیها التمکین (درمختار: دوهم ټوک – ۲۵۷ مخ).

(2) دفع الزکاة الي صبیان ... اذا نص علی التعویض یصیرعقد معاوضة (ردالمحتار: دوهم ټوک – ۳۵۶ مخ).

(3) فلو اطعم یتیما ناویا الزکوة لایجزیه الا اذا دفع الیه المطعوم (درمختار: دوهم ټوک – ۲۵۷ مخ).

(4) کالنفقة و دورالسکنی وآلات الحرب والثیاب المحتاج الیها (ردالمحتار: دوهم ټوک – ۲٦۲ مخ).

(5) و منها الملک التام وهو ما اجتمع فیه الملک والید (هندیه: اول ټوک – ۱۷۲ مخ).

(6) فارغ عن دین له مطالب من جهة العباد سواء کان لله کزکاة وخراج او للعبد (درمختار: دوهم ټوک – ۲٦۰ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم د دغه شي قيمت چي په بازار کي څومره وي د هغه په حساب زکات ادا کېږي[1].

په الماسو کي زکوة:

په الماسو او نورو قيمتي ډبرو کي زکوة واجب نه دئ[2].

اموال يا مالونه پر دوه قسمه دي:

اول قسم-اموال ظاهره:- هغه مالونه دي که ئې خلګ پټول وغواړي پټولای ئې نه سي لکه حيوانان، د تجارت مال په کارخانو او ميلانو کي تيار سوی مال او داسي نور.

دوهم قسم:اموال باطنه:- هغه مالونه دي که خلګ ئې پټول وغواړي پټولای ئې سي لکه نغدي پيسې، سره زر، په بينک کي جمع سوي پيسې او داسي نور[3].

پر صاحب نصاب سړي باندي د اموال ظاهره او اموال باطنه دواړو زکوة ادا کول فرض دي او حکومت يوازي د اموال ظاهره زکوة وصولولای سي او د اموال باطنه زکوة د خپل صوابديد مطابق ادا کولای سي[4].

که پلار او زوی په ګډه پيسې وګټلې نو زکوة .....:

که پلار او زوی په ګډه پيسې ګټلي وي او پيسې د پلار په قبضه کي وي او تصرف پکښي کوي او پيسې هم د نصاب برابري وي نو د کال تر

---

(1) آپ کے مسائل اور ان کا حل: دريم ټوک-۳۸۲ مخ).

(2) وکذا لايجب الزکوة في ... والبلخش والزمرد ونحوها (هنديه: اول ټوک-۱۷۲ مخ).

(3) فان مال الزکاة نوعان: ظاهر و هو المواشي و ما يمر به التاجر على العاشر وباطن و هو الذهب والفضة واموال التجارة في مواضعها (ردالمحتار: دوهم ټوک-۳۱۰ مخ).

(4) اما الظاهر فللامام ونوابه... فوض الاداء الى اربابها (بدائع: دوهم ټوک-۱۳۶ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

تېرېدو وروسته پر پلار باندي زکوة ادا کول لازم دي پر زوی زکوة ادا کول لازم نه دي ځکه چي د پیسو مالک پلار دئ[1].

د زکوة په نه ادا کولو سره باران بندېږي:

نبي کریم ﷺ فرمایلي دي: د پنځو شیانو په بدله کي پنځه عذابونه دي، صحابه کرامو پوښتنه وکړه: اې د الله رسوله! د پنځو شیانو په بدله کي پنځه عذابونه کوم دي؟ رسول الله ﷺ وفرمایل:

اول: کوم قوم چي وعده ماتوي او وعده خلاف ورزي کوي الله ﷻ دوی د ښمنان پر دوی باندي مسلط کوي.

دوهم: کوم قوم چي د الله ﷻ نازل سوي فیصلې خلاف حکم کوي په هغوی کي فقیري او لوږه زیاتېږي.

دریم: کوم قوم چي په بدکاري او خرابو کارونو (زنا، لواطت ...) اخته سي نو په هغوی کي مرګونه زیاتېږي.

څلورم: کوم خلک چي په تول او ترازو کي کمی کوي هلته خشک سالي وي او هغوی په قحط سالي کي ګرفتار کېږي.

پنځم: او کوم خلک چي زکوة (مستحقو خلکو ته) نه ورکوي د هغه ځای څخه باران بندېږي[2].

د امین لپاره د زکوة پیسې استعمالول:

که یو چا د بل چا سره د زکوة پیسې کښېښودلې نو هغه سړی ئې په

---

[1] اب و ابن یکتسبان في صنعة واحدة ولم یکن لهما مال فالکسب کله للاب اذا کان الابن في عیال الاب لکونه معینا الا تری لو غرس شجرة تکون للاب (هندیه: دوهم ټوک – ۲۲۹ مخ).

[2] ۳۹۴۵ خمس بخمس ما نقض قوم العهد... ولامنعوا الزکاة الا حبس عنهم القطر (فیض القدیر: دریم ټوک – ۶۰۲ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپلو ضروریاتو کي نه سي استعمالولای او که ئې مصرف کړي نو د مصرف سوو پیسو په اندازه ضمان باندي لازم دئ[1].

د تمباکو زکوة ادا کول:

که یو چا په عشري مځکه کي تمباکو شنه کړل نو عشر پکښي لازم دئ[2].

تر ټولو وړاندي دوږخ ته داخلېدونکي کسان:

نبي کریم ﷺ وفرمایل: تر ټولو وړاندي اول دري کسان جهنم ته داخلېږي:

اول: په زوره باندي اقتدار حاصلوونکی.

دوهم: هغه مالداره چي د خپل مال څخه د الله تعالی حق یعني زکوة نه ادا کوي.

دریم: فخر کوونکی فقیر[3].

که مدفون (ښخ کړل سوی) شی پیداسو نو...:

که یو څوک په دارالاسلام کي په یو داسي ځای کي ښخ سوی شی پیدا کړي چي هغه ځای د چا ملکیت نه وي لکه صحرا... که پر دغو ښخ سوو شیانو باندي د اسلامي سلطنت علامه موجوده وي لکه کلمه، الله، رسول، یا بل اسلامي نوم نو دغه شیان د لقطي په حکم کي دي که د یو کال تر اعلان کولو وروسته ئې مالک پیدا سو مالک ته به ئې ورکړي او

---

[1] اذا کان عند رجل ودیعة دراهم او دنانیر او شیئا من المکیل او الموزون وانفق شیئا منها في حاجته حتی صار ضامنا لما انفق (هندیه: څلورم ټوک – ۳۴۸ مخ).

[2] و یجب العشر عند ابي حنیفة رحمة الله علیه ... والدخن (هندیه: اول ټوک – ۱۸۶ مخ).

[3] قال رسول الله ﷺ: و اما اول ثلاثة یدخلون النار فامیر مسلط و ذوثروة من مال لایؤدی حق الله فی ماله و فقیر فخور (الزواجر عن اقتراف الکبائر: اول ټوک – ۳۲۴ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

که نه سو پیدا خیرات به ئې کړي او که خپله د زکوة مستحق وي هم ئې استعمالولای سي.

او که پر ښخ سوو شیانو باندي د جاهلیت د زمانې علامې وي لکه د بت نقشه او داسي نور نو په دې صورت کي به پنځمه حصه زکوة ورکړي او پاته څلور حصې د دغه سړي دي کوم چي خزانه ئې پیدا کړې ده[1].

پور پر درې قسمه دئ:

اول قسم: ضعیف: – هغه پور ته ویل کېږي چي نه یو چا په پور نغدي پیسې ورکړي وي نه ئې سره زر او سپین زر په پور ورکړي وي او نه ئې د تجارت مال خرڅ کړی وي بلکي په بل سبب سره دغه پور د بل چا پر ذمه وي لکه د ښځي مهر چي د خاوند پر ذمه وي او داسي نور... نو حکم ئې دا دئ چي څومره پیسې وصولېږي د کال تر تېرېدو وروسته زکوة پر فرض دئ.

دوهم قسم: متوسط: – هغه پور ته ویل کېږي چي نه ئې نغدي پیسې په پور ورکړي وي او نه ئې سره او سپین زر ورکړي وي او نه ئې د تجارت مال خرڅ کړی وي بلکي بل داسي شی ئې خرڅ کړی وي چي د تجارت نه وي مثلاً د اغوستلو جامې او داسي نور ... او قیمت ئې پر بل چا پور باندي وي، نو حکم ئې دا دئ چي دغه پور که هر څومره وصول سي او د سپینو زرو د نصاب سره برابر وي او څو کاله وروسته وصول سو نو د تېرو کلو زکوة هم فرض دئ.

دریم قسم: قوي: – هغه پور ته ویل کېږي چي یا ئې نغدي پیسې یو

---

[1] ثم ان کان علی ضرب اهل الاسلام کالمکتوب علیه کلمة الشهادة فهو بمنزلة اللقطة ... و ان کان علی ضرب اهل الجاهلیة کالمنقوش علیه الصنم ففیه الخمس علی کل حال (هدایة: دوهم ټوک – ۵۴ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

چا ته ورکړي وي يا ئې سره او سپين زر ورکړي وي او يا ئې د تجارت مال خرڅ کړی وي او قيمت ئې پر بل چا باندي وي او دوه يا درې کاله وروسته وصول سي نو حکم ئې دا دی که دغه پور دومره اندازه وصول کړي چي د سپينو زرو نصاب ته رسېږي نو د ټولو کلونو زکوة ادا کول فرض دي[1].

ډاکټري فيس په زکوة کي ادا کول:

که چيري ناروغ غريب وي د زکوة مستحق وي نو د ډاکټري فيس په زکوة کي د ادا کولو دوې طريقې دي:

اوله طريقه: ډاکټري فيس دي د زکوة مستحق مريض ته په لاس کي ورکول سي تر څو قبض راسي بيا دي ئې ډاکټر ته ورکړي او يا دي ئې د مريض د کور و افرادو ته د زکوة په نيت ورکړي هغوی دي فيس جمع کړي.

دوهمه طريقه: يا دي روغتون والا د مريض زباني يا تحريري وکيلان سي بيا چي د څومرو پيسو د مصرف ضرورت سي روغتون والا دي ئې د زکوة د پيسو څخه د وکيل په حيث استعمالوي، په دغه طريقه په دواړو صورتونو کي زکوة ادا کېږي[2].

---

[1] و اما سائر الديون المقر بها فهي على ثلاث مراتب ... ضعيف و هو کل دين ملکه بغير فعله ... و وسط و هو ما يجب بدلا عن مال ليس للتجارة ... و قوي و هو ما يجب بدلا عن سلع التجارة اذا قبض اربعين زکي لما مضي کذا في الزاهدي (هنديه: اول ټوک – ۱۷۵ مخ).

[2] يشترط ان يکون الصرف تمليکا لااباحة ... (درمختار: دوهم ټوک – ۳۴۴ مخ). و هو ان يوکل المديون خادم الدائن فبقبض الزکاة ثم بقضاء دينه فبقبض الوکيل صار ملکا للموکل (ردالمحتار: دوهم ټوک – ۲۷۱ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

رضاعي اولاد ته زكوة وركول:

رضاعي اولادونه كه غريبان او محتاج وي زكوة وركول جائز دي ځكه چي د رضاعي اولادونو قرابت د حقيقي اولادونو د قرابت په ډول نه دئ او په ميراث كي هم حصه نه وړي البته نكاح ورسره حرامه ده مګر پرده نه ځني كېږي[1].

رضاعي پلار او مور ته زكوة وركول:

رضاعي مور او پلار كه غريبان وي او د زكوة مستحق وي زكوة وركول جائز دي ځكه چي د دوى قرابت د حقيقي مور او پلار د قرابت په ډول نه دئ[2].

د روژې په مياشت كي زكوة ادا كول:

هره مياشت او هره ورځ زكوة ادا كول جائز دي د زكوة د ادا كولو لپاره كوم شرط يا ورځ يا مياشت مقرره او ټاكلې نه ده او نه د روژې د مياشتي تخصيص دئ بلكي څه وخت چي پر نصاب باندي كال تېر سي هغه وخت زكوة ادا كول ښه دي، مګر هيڅ په باور نه دئ داسي نه وي چي زكوة ادا نه كړي او د قبر څخه تر قيامت پوري په سخت عذاب كي وي او دا چي زكوة ادا كول فرض دي او د روژې په مياشت كي د يوه فرض ثواب او يا (۷۰) چنده كېږي ځكه نو د زكوة په ادا كولو سره اويا چنده ثواب وركول كېږي[3].

---

(1) ولا الى من بينهما ولاد او زوجية... (ردالمحتار: دوهم ټوک – ۳۴۶ مخ).

(2) و لا الى من بينهما ولاد او زوجية... (ردالمحتار: دوهم ټوک – ۳۴۶ مخ).

(3) ۱۳: عن سلمان قال خطبنا رسول الله ﷺ في آخر يوم من شعبان قال يا ايها الناس قد اظلكم شهر عظيم مبارک ... و من ادى فريضة فيه كان كمن ادى سبعين فريضة فيما سواه الخ (الترغيب والترهيب: دوهم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د زکوة ادا کولو یو صورت:

که د زکوة پیسې یو چا په کور کې ایښې وي او د کور دباندې د زکوة مستحق نفر پیدا سي او د جیب د پیسو څخه یو څه ورکړي بیا کور ته راسي او د زکوة د پیسو څخه هغه اندازه پیسې واخلي نو زکوة ادا کېږي[1].

د زکوة په ادا کولو کې ځنډ کول:

د هر کال زکوة د راروان کال تر مخه ورکول په کار دي او دغه احتیاط دئ مګر بې له عذره د زکوة په ادا کولو کې ځنډ کول مناسب عمل نه دئ بلکې مکروه کا ر دئ[2].

که یو څوک بې له زکوة ادا کولو مړ سي:

که چیري پر صاحب نصاب سړي باندي د کال تر تېرېدو وروسته زکوة واجب سو مګر بې له ادا کولو مړ سو او وارثان ئې ژوندي وي نو څو صورتونه دي:

اول صورت: که هغه د مرګ تر مخه د زکوة ورکولو وصیت کړی وي نو د میراث د مال د دریمي حصې څخه زکوة ورکول لازم دي[3].

دوهم صورت: او که چیري د زکوة ورکولو وصیت ئې نه وي کړی نو پر وارثانو ئې زکوة ورکول لازم نه دي البته که وارثان بالغان وي او ټوله ئې په خوښه په اجتماعي ډول یا انفرادي ډول زکوة ادا کړي نو پر مړي به

ټوک – ۱۱۵ مخ).و تجب علی الفور عند تمام الحول حتي یاثم بتاخیره من غیر عذر (هندیه: اول ټوک– ۱۷۰مخ).

[1] و لایخرج المزکي عن العهدة بالعزل بل بالاداء للفقراء (درمختار: دوهم ټوک – ۲۷۰ مخ).

[2] زکوة کے مسائل کا انسائیکلوپیډیا: ۱۹۴ مخ.

[3] لو اوصی باداء الزکاة یجب تنفیذ الوصیة من ثلث ماله (تاتارخانیه: دوهم ټوک – ۲۲۳ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

ئې ډېر احسان وي او د عذاب څخه به خلاص سي او که ادا نه سي نو په عذاب کي به وي ځکه نو هر کال به خپله زکوة ادا کوي یا به وصیت لیکي چي زکوة ادا کړئ[1].

دریم صورت: او که چیري یو څه وارثان نابالغ وي نو په دې صورت کي د مشترکه مال څخه زکوة ادا کول جائز نه دي بلکي مال پر شرعي طریقې باندي د تقسیم وروسته بالغان د خپلي حصې څخه زکوة ورکولای سي او د نابالغ کسانو حصې به امانت وروساتل سي یا به د ضرورت مطابق پر دوی باندي مصرف سي[2].

د زکوة په ورکولو سره احسان اچول یا تکلیف ورکول:

ځیني کسان مستحقینو ته د زکوة تر ورکولو وروسته احسانونه باندي اچوي چي ما و تا ته دومره زکوة درکړی او ته زما فلانکی کار نه کوي نو داسي احسان اچول صحیح نه دي او په دې صورت کي زکوة د الله په دربار کي نه قبلېږي او دغه سړی به د ثواب څخه محروم وي[3].

زکوة زیات ادا کول:

څومره زکوة چي واجب وي تر هغه زیات ورکول جائز دي زکوة هم ادا کېږي او ثواب هم زیاتېږي[4].

---

(1) اذا مات من علیه زکوة سقطت الزکاة عنه بموته (تاتارخانیه: دوهم ټوک – ۲۲۳ مخ).

(2) قوله و لو مات فاداها وارثه جاز، في الجوهرة: اذا مات من علیه زکاة او فطرة او کفارة او نذر لم تؤخذ من ترکته عندنا الا ان یتبرع ورثته بذلک وهم من اهل التبرع ولم یجبروا علیه وان اوصی تنفذ من الثلث (ردالمحتار: دوهم ټوک – ۳۵۹ مخ).

(3) ممنوعات الزکاة ثلاثۀ: ۱– ان تبطل بالمن والاذی لان المن بالصدقة یحبطها اي یمنع ثوابها (فقه اسلامي: دریم ټوک – ۱۹۹۳ مخ).

(4) فلو عجل شاة من اربعین وحال الحول وعنده تسعة وثلاثون فان کان دفعها للفقیر وقعت نفلا (ردالمحتار: دوهم ټوک – ۲۹۳ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د زکوة څخه دخلاصون لپاره مال هبه کول:

که يو سړی د زکوة د ساقطولو لپاره دغه چم وکړي چي کال ختمېدو ته نژدې سي نو مال يو چا ته تحفه کړي او د کال تر ختمېدو وروسته دغه هبه سوی مال بيرته واخلي نو په دې صورت کي خو زکوة ساقطېږي مګر داسي کول مکروه تحريمي دي ځکه چي په دې کار سره د فقيرانو تاوان دئ او د زکوة دروازه بندول دي او د الله تعالی د نعمت ناشکري هم ده(1).

د زکوة عملي ثبوت:

اول: د زکوة ورکول د دې خبري ثبوت دئ چي د انسان سره کوم شيان وجود لري دی ئې خپل نه بولي بلکي د الله تعالی ئې بولي او پر دې باندي يقين لري او د الله تعالی د رضا لپاره او هغه ته د قرب لپاره خپل مال قربانوي.

دوهم: انسان د زکوة په ورکولو سره د الله تعالی د بندګۍ اظهار کوي.

دريم: د زکوة په وجه د پرېشان حالو کسانو کومک او خدمت کېږي.

څلورم: د مال محبت او د دولت شوق چي د ايمان لپاره ډېر انتهايي هلاکونکې روحاني ناجوړي ده زکوة د هغې ناجوړۍ علاج دئ او د مال د بدو او نجسو اثراتو څخه انسان پاکوي(2).

د زکوة مقصد:

د زکوة مقصد دا دئ چي مال او دولت بايد د يوه چا سره پاته نه سي

(1) زکوة کے مسائل کا انسائيکلوپيډيا : ۲۰۱مخ.
(2) زکوة کے مسائل کا انسائيکلوپيډيا : ۲۰۳مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلکي د قوم و ټولو کسانو ته تقسیم سي[1].

د زکوة تشهیر کول:

اول: د زکوة تشهیر په دې نیت کول چي د زکوة ورکوونکو لپاره ترغیب وي صحیح دئ او فقهاء کرامو فرمایلي دي چي د ترغیب لپاره علی الاعلان زکوة ادا کول افضل دي او نفلي خیراتونه پټ ادا کول بهتر دي[2].

دوهم: د ریاء او شهرت په غرض د زکوة تشهیر کول جائز نه دي بلکي ثواب ئې هم ختمېږي[3].

د زکوة د وصولولو لپاره د تللو فضیلت:

اول: د حضرت رافع بن خدیج ﷺ څخه روایت دئ چي نبي کریم ﷺ و فرمایل: د صدقاتو عامل (وصولوونکی) چي په صحیحه طریقه د الله ﷻ لپاره کار وکړي هغه چي تر څو و کور ته راغلی نه وي د الله ﷻ په لار کي د غازي په مثال دئ[4].

دوهم: د حضرت ابوهریره ﷺ څخه روایت دئ چي نبي کریم ﷺ و فرمایل: بهترینه ګټه د عامل ګټه ده په دې شرط چي په خیرخواهي او

---

(1) زکوة کے مسائل کا انسائیکلوپیڈیا: ۲۰۳ مخ.

(2) اذا اراد الرجل اداء الزکاة الواجبة قالوا الافضل الاعلان والاظهار و في التطوعات الفضل هو الاخفاء والاسراء (هندیه: اول ټوک – ۱۷۱ مخ).

(3) و عن جندب قال قال رسول الله ﷺ من سمع سمع الله به و من یرائي یرائي الله به متفق علیه (مشکوة: ۴۵۴ مخ).

(4) عن رافع بن خدیج ﷺ قال سمعت رسول الله ﷺ یقول العامل علی الصدقة بالحق کالغازي في سبیل الله حتی یرجع الی بیته (ترمذي شریف: ص ۲۵۸، ج ۱).

(c) ketabton.com: The Digital Library

صحیح طریقه سره کار وکړي[1].

که یو چا ټول مال خیرات کړی:

که یو نفر د کال تر پوره کېدو وروسته او د زکوة تر ادا کولو دمخه بې له نیته د زکوة ټول مال خیرات کړي نو زکوة ئې معاف دئ[2].

کلنۍ چي کومه غله زیاته سي:

که یو چا د کور لپاره مثلاً وریجي، غنم او داسي نور د ټول کال لپاره رانیولي وي او مصرفوي ئې او د کال تر ختمیدو وروسته یو څه پاته سي نو زکوة پکښې واجب نه دئ ځکه چي دغه مال د تجارت لپاره نه دئ[3].

د سفیرانو څخه چي د زکوة مال ضائع سي:

که د مدرسو د سفیرانو څخه د زکوة مال غلا سي یا د مهتمم څخه د زکوة مال غلا سي یا ضائع سي او په حفاظت کي ئې کومه کوتاهي نه وي سوې نو پر دوی باندي تاوان لازم نه دئ او د زکوة ورکوونکو زکوة ادا سو ځکه چي دغه کسان د مستحقینو طالبانو وکیلان دي او د وکیل قبضه د مستحقینو طالبانو قبضه ده او که چیري دغو کسانو د زکوة مال په حفاظت کي کوتاهي کړې وه یا ئې د زکوة پیسې بدلي کړي وې او یا ئې د خپلو پیسو سره ګډي کړي وې نو په دې صورت کي پر دغو خلکو تاوان لازم دئ او د خپل جیب څخه به هغومره اندازه پیسې

---

[1] ٦٢١٣: و عن ابي هريرة رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال خير الكسب كسب يد العامل اذا نصح (مجمع الزوائد: څلورم ټوک – ٦٧ مخ).

[2] و من تصدق بجميع نصابه ولا ينوي الزكاة سقط فرضها و هذا استحسان كذا في الزاهدي (هنديه: اول ټوک – ١٧١ مخ).

[3] و منها فراغ المال عن حاجته الاصلية ... وكذا طعام اهله (هنديه: اول ټوک – ١٧٢ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورکوي[1].

د زکوة وصولوونکي ته هديه يا تحفه ورکول:

اول: که د زکوة وصولوونکي ته د زکوة په وجه تحفه يا هبه ورکول کېږي نو دده لپاره دغه هديه او تحفه اخيستل جائز نه ده[2].

دوهم: او که چيري د زکوة په خاطر دغه تحفه نه ورکول کېږي بلکي د همېشه څخه ئې دغه عادت وو او د تحفې ورکولو تعلقات ئې وه بيا نو هديه او تحفه وصول کوونکي ته اخيستل روا ده[3].

---

(1) و به يعلم حکم من يجمع للفقراء و محله ما اذا لم يوکلوه فان کان وکيلا من جانب الفقراء ايضاً فلا ضمان عليه (البحرالرائق: دوهم ټوک – ۳٦۹مخ، و لو خلط زکاة موکليه ضمن وکان متبرعا الا اذا وکله الفقراء (درمختار: دوهم ټوک – ٢٦۹ مخ).

(2) قال ابن السرح ابن الانبية على الصدقة فجاء فقال هذا لکم وهذا اهدى لي ... وقال ما بال العامل ... فينظر ا يهدي له ام لا (ابوداؤد: دوهم ټوک – ۴۰۹ مخ).

(3) ان القاضي لايجيب دعوة رجل الا ان يکون من متعلقيه او کان يدعوه قبل نصبه على منصب القضاء (عرف الشذي على الترمذي: اول ټوک – ۳۸۰ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم باب

په حیواناتو کي زکوة

سائمه څه معنی؟

سائمه هغو حیواناتو ته ویل کېږي چي د کال ډېره حصه دباندي د ځړ وهلو په ځای کي په داسي وښو تېروي چي رانیول سوي نوي[1].

څړوهونکي حیوانان:

اوښان، آسان، پسونه، غوایان او داسي نور ... داسي څړ وهونکي حیوانات به وي چي په وچه کي به د نسل د ډېروالي لپاره پېول کېږي او که چیري د خرڅولو لپاره پېول کېدل نو بیا هغه د تجارت لپاره دي زکوة یې په پیسو کي دئ[2].

په اوښو او اوښانو کي زکوة:

* تر پنځو کمو اوښانو کي زکوة نسته چي کله پنځو ته ورسېدل او کال باندي تېر سو نو یو پسه پکښي سته تر نهو (۹) اوښانو پوري[3].
* کله چي لس سي نو دوه پسونه پکښي سته تر څورلسو پوري[4].

---

[1] وشرعا المكتفية بالرعي المباح ذكره الشمني في اكثر العام لقصد الدر والنسل (درمختار: دوهم ټوک – ۲۷۵ مخ).

[2] السائمة هي التي تسام في البراري لقصد الدر والنسل لا لقصد الحمل والركوب والبيع، و في التي تسام لقصد البيع زكوة تجارة (هدايه: دوهم ټوک – ۱۳ مخ).

[3] ليس في اقل من خمس ذود صدقة فاذا بلغت خمسا سائمة وحال عليها الحول ففيها شاة (هدايه: دوهم ټوک – ۱۳ مخ).

[4] فاذا كانت عشرا ففيها شاتان الى اربع عشر (هدايه: دوهم ټوک – ۱۳ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

٭ کله چي پنځلس سي نو درې پسونه پکښې سته تر نونس پوري[1].
٭ کله چي شل سي نو څلور پسونه پکښې سته تر څليرويشتو پوري[2].
٭ کله چي پنځه ويشت سي نو ييا دوه کلنه اوښه پکښې سته تر پنځه دېرشو پوري[3].
٭ کله چي شپږ دېرش سي نو درې کلنه اوښه پکښې سته تر پنځه څلوېښتو پوري[4].
٭ کله چي شپږ څلوېښت سي نو څلور کلنه اوښه پکښې سته تر شپېتو پوري[5].
٭ کله چي يو شپېته سي نو پنځه کلنه اوښه پکښې سته تر پنځه اويا پوري[6].
٭ کله چي شپږ اويا سي نو دوې درې کلني اوښې پکښې سته تر نيوي پوري[7].
٭ کله چي يو نيوي سي نو دوې څلور کلني اوښې پکښې سته تر يو سل شلو پوري[8].
٭ کله چي تر يو سل شلو زياتي سي نو په هرو پنځو اوښانو کي يو

---

(1) فاذا كانت خمس عشرة ففيها ثلاث... (هدايه: دوهم ټوک – ۱۳ مخ).
(2) فاذا كانت عشرين ففيها اربع (هدايه: دوهم ټوک – ۱۳ مخ).
(3) فاذا بلغت خمساً وعشرين ففيهابنت مخاض (هدايه: دوهم ټوک – ۱۳ مخ).
(4) فاذا كانت ستا وثلاثين ففيها بنت لبون (هدايه: دوهم ټوک – ۱۳ مخ).
(5) فاذا كانت ستا واربعين ففيها حقة (هدايه: دوهم ټوک – ۱۳ مخ).
(6) فاذا كانت احدى وستين ففيها جذعة (هدايه: دوهم ټوک – ۱۳ مخ).
(7) فاذا كانت ستا وسبعين ففيها بنتالبون الى تسعين (هدايه: دوهم ټوک – ۱۳ مخ).
(8) فاذا كانت احدى وتسعين ففيها حقتان (هدايه: دوهم ټوک – ۱۳ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

پسه دئ د دوو څلور کلنو اوښو سره (یعني په یو سل پنځه ویشتو کي)[1].

✶ په یو سل دېرشو کي دوه پسونه دي د دوو څلور کلنو اوښو سره[2].

✶ په یو سل پنځه دېرشو کي درې پسونه دي د دوو څلور کلنو اوښو سره[3].

✶ په یو سل څلوېښتو کي څلور پسونه دي د دوو څلور کلنو اوښو سره[4].

✶ په یو سل پنځه څلوېښتو کي یوه دوه کلنه اوښه ده د دوو څلور کلنو اوښو سره[5].

✶ په یو سل پنځوسو کي درې څلور کلني اوښي دي[6].

✶ اوس نو بیا هغه فریضه راتکرارېږي نو چي کله یو سل پنځوس سي یو پسه دئ او درې څلور کلني اوښي دي[7].

✶ په یو سل شپېتو کي دوه پسونه او درې څلور کلني اوښي دي[8].

✶ په یو سل پنځه شپیتو کي درې پسونه او درې څلور کلني اوښي

---

(1) اذا زادت الابل على مائة وعشرين فلا شيئ في الزيادة حتي تبلغ خمسا فيكون فيها شاة و حقتان (بدائع: دوهم ټوک – ۱۲۰ مخ).

(2) و في العشر شاتان و حقتان (بدائع: دوهم ټوک – ۱۲۰ مخ).

(3) و في خمسة عشر ثلاث شياه وحقتان (بدائع: دوهم ټوک – ۱۲۰ مخ).

(4) و في عشرين اربع شياه وحقتان (بدائع: دوهم ټوک – ۱۲۰ مخ).

(5) و في خمس وعشرين بنت مخاض وحقتان (بدائع: دوهم ټوک – ۱۲۰ مخ).

(6) الى مائة وخمسين ففيها ثلاث حقاق (بدائع: دوهم ټوک – ۱۲۰ مخ).

(7) ثم يستانف الفريضة... حتي تبلغ خمسا فيكون فيها شاة وثلاث حقاق (بدائع: دوهم ټوک – ۱۲۰ مخ).

(8) و في العشر شاتان وثلاث حقاق (بدائع: دوهم ټوک – ۱۲۰ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي[1].

✶ په يوسل اويا کي څلور پسونه او درې څلور کلني اوښې دي[2].

✶ په يوسل پنځه اويا کي يوه دوه کلنه اوښه او درې څلور کلني اوښې دي[3].

✶ په يوسل اتيا کي يوه درې کلنۍ او درې څلور کلنۍ اوښې دي[4].

✶ په يوسل شپږ نيوي کي څلور څلور کلنۍ اوښې دي تر دوو سوو پورې[5].

✶ د يوسل پنځوسو څخه تر دوو سوو پورې چي کوم نصاب دئ د همېشه لپاره همدغه تکرارېږي[6].

✶ د اوښانو په زکوة کي يوازې ماده اوښې اخيستل کېږي نه نر[7].

✶ په جونګيانو کي زکوة نسته[8].

په غوا او غويانو کي زکوة:

✶ تر دېرشو کمو غوا او غويانو کي چي څرېږي وهونکي وي زکوة نسته چي کله دېرش څرېږوهونکي سوې او کال باندي تېر سو نو يوه دوه

---

[1] و في خمس عشرة ثلاث شياه وثلاث حقاق (بدائع: دوهم ټوک – ١٢٠ مخ).

[2] و في عشرين اربع شياه وثلاث حقاق (بدائع: دوهم ټوک – ١٢٠ مخ).

[3] فاذا بلغت مائة وخمس و سبعين ففيها بنت مخاض وثلاث حقاق (بدائع: دوهم ټوک – ١٢٠ مخ).

[4] فاذا بلغت مائة و ستة وثمانين ففيها بنت لبون وثلاث حقاق (بدائع: دوهم ټوک – ١٢٠ مخ).

[5] الي مائة و ستة وتسعين ففيها اربع حقاق الى مائتين (بدائع: دوهم ټوک – ١٢٠ مخ).

[6] ثم يستانف الفريضة ابدا في كل خمسين كما استؤنفت من مائة وخمسين الى مائتين (بدائع: دوهم ټوک – ١٢٠ مخ).

[7] بخلاف زكاة الابل فانه لايؤخذ فيها الا الاناث (المبسوط: دوهم ټوک – ٢٥١ مخ).

[8] وليس في الحملان والفصلان والعجاجيل زكاة (المبسوط: دوهم ټوک – ٢١٢ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

کلنۍ ګيلګۍ يا ګستره ده[1].

★ تر نهه دېرشو پوري بيا هيڅ شی نسته چي کله څلوېښت سي نو يو درې کلنۍ ګيلګۍ يا ګستره ده[2].

★ کله چي تر څلوېښتو زيات سي نو تر شپېتو پوري د هر حيوان د زياتوب په اندازه زکوة ورکول کېږي[3].

★ کله چي حساب تر شپېتو زيات سي نو بيا د حساب مدار پر دېرشو او څلوېښتو راګرځي يعني په هرو دېرشو غواوو يا غويانو کي دوه کلنۍ ګيلګۍ يا ګستره ده او په هرو څلوېښتو غواوو او يا غوايانو کي درې کلنۍ ګيلګۍ يا ګستره ده، د دېرشو او څلوېښتو تر منځ نهه معاف دي[4].

★ که اويا غواوي يا غوايان سي نو يوه د درو کلو ګستره او يوه د دوو کلو ګيلګۍ ده[5].

★ کله چي اتيا سي نو دوې درې کلنۍ ګستري دي[6].

★ کله چي نيوي سي نو درې دوې کلنۍ ګستري دي[7].

---

(1) ليس في اقل من ثلاثين من البقر السائمة صدقة فاذا كانت ثلاثين سائمة وحال عليها الحول ففيها تبيع او تبيعة وهي التي طعنت في الثانية (هدايه: دوهم ټوک – ۱۷ مخ).

(2) ولا شيئ في الزيادة الى تسع وثلاثين فاذا بلغت اربعين الخ (بدائع: دوهم ټوک – ۱۲۲ مخ).

(3) و هذا يدل على انه لانصاب عنده في الزيادة على الاربعين وانه تجب فيه الزكاة قل او كثر بحساب ذلك (بدائع: دوهم ټوک – ۱۲۲ مخ).

(4) فاذا زاد على الستين يدار الحساب على الثلاثينات والاربعينات ... ويجعل تسعة بينهما عفوا بلاخلاف فيجب في كل ثلاثين تبيع او تبيعة و في كل اربعين سنة (بدائع: دوهم ټوک – ۱۲۲ مخ).

(5) فاذا كانت سبعين ففيها مسنة وتبيع (بدائع: دوهم ټوک – ۱۲۲ مخ).

(6) و في ثمانين مسنتان (بدائع: دوهم ټوک – ۱۲۲ مخ).

(7) و في تسعين ثلاثة اتبعة (بدائع: دوهم ټوک – ۱۲۲ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

* کله چي سل سي نو يوه درې کلنۍ ګستره او دوه دوه کلني ګلګيان دي[1].
* کله چي يوسل لس سي نو دوې درې کلنۍ ګستري او يوه دوه کلنۍ ګيلګۍ دي[2].
* کله چي يوسل اوشل سي نو درې درې ګلنۍ ګستري دي يا ثلور دوې کلنۍ ګستري دي[3].
* پر پورتني ليکل سوي حساب باندي د غواوو او غويانو د زکوة دار او مدار دئ[4].
* دا خبره ضروري ده چي د ګامېښو او غواوو يا غوايانو په نصاب او زکوة کي فرق نسته ځکه چي ګامېښه د غواوو يو قسم دئ[5].
* د غواوو او غوايانو د زکوة په اخيستلو کي نر او ښځه ماده فرق نه لري[6].
* په ګلګيانو کي زکوة نسته[7].

په پسو، ميږو او بزو کي زکوة:

* تر ثلوېښتو (۴۰) په کمو پسو کي زکوة نه سته چي کله ثلوېښت

---

(1) و في مائة مسنة و تبيعان (بدائع: دوهم ټوک – ۱۲۲ مخ).
(2) وفي مائة و عشرة مسنتان و تبيع (بدائع: دوهم ټوک – ۱۲۲ مخ).
(3) و في مائة و عشرين ثلاث مسنتان او اربعة اتبعة (بدائع: دوهم ټوک – ۱۲۲ مخ).
(4) و على هذا الاعتبار يدار الحساب (بدائع: دوهم ټوک – ۱۲۲ مخ).
(5) والجواميس والبقر سواء ... اذ هو نوع منه (هدايه: دوهم ټوک – ۱۹ مخ).
(6) لافرق بين الذكور والاناث في زكاة البقر (المبسوط: ۱ – ۲ ټوکونه – ۲۵۱ مخ).
(7) و ليس في الفصلان والحملان والعجاجيل زكوة (المبسوط: ۱ – ۲ ټوکونه – ۲۱۲ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

څړ وهونکي سي نو يو پسه دئ تر يو سل شلو (۱۲۰) پوري[1].

- ✶ کله چي يو سل او يو ويشت (۱۲۱) سي نو بيا دوه پسونه دي تر دوو سوو پوري[2].
- ✶ کله چي تر دوو سوو يو دانه زيات سي نو بيا درې پسونه دي تر څلور سوو پوري[3].
- ✶ کله چي څلور سوه سي نو څلور پسونه دي[4].
- ✶ او بيا په هرو سلو کي يو يو پسه زياتيږي[5].
- ✶ مېږي او بزې په زکوة ورکولو کي سره برابري دي فرق نه لري[6].
- ✶ د پسو په زکوة کي نر او ماده دواړه ورله اخيستل کېدلای سي[7].
- ✶ په وريانو کي زکوة نسته[8].

په آسانو کي زکوة:

- ✶ که چيري آسان د سپرتيا يا بار وړلو لپاره او د جهاد في سبيل الله لپاره وي نو بيا زکوة پکښي نسته[9].

---

(1) فليس في اقل من اربعين من الغنم زكاة فاذا كانت اربعين ففيها شاة الى مائة وعشرين (بدائع: دوهم ټوک – ۱۲۳ مخ).

(2) فاذا كانت مائة واحدى وعشرين ففيها شاتان الى مائتين (بدائع: دوهم ټوک – ۱۲۳ مخ).

(3) فاذا زادت واحدة ففيها ثلاث شياه الى اربع مائة (بدائع: دوهم ټوک – ۱۲۳ مخ).

(4) فاذا كانت اربع مائة ففيها اربع شياه (بدائع: دوهم ټوک – ۱۲۳ مخ).

(5) ثم في كل مائة شاة وهذا قول عامة العلماء (بدائع: دوهم ټوک – ۱۲۳ مخ).

(6) والضان والمعز سواء لان لفظة الغنم شاملة للكل (هدايه: دوهم ټوک – ۲۰ مخ).

(7) و يؤخذ في زكاة الغنم الذكور والاناث (هدايه: دوهم ټوک – ۲۱ مخ).

(8) و ليس في الفصلان والحملان والعجاجيل زكاة (المبسوط: ص ۲۱۲، ج ۱ – ۲).

(9) بان كانت تعلف للركوب او للحمل او للجهاد في سبيل الله فلا زكاة فيها لانها مشغولة بالحاجة (بدائع: دوهم ټوک – ۱۳۳ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

- ✶ او که چیري آسان د تجارت لپاره وي نو بیا زکوة سته[1].
- ✶ که څړ وهونکي آسان نر او ماده سره ګډ وه نو خاوند ئې اختیار لري که د هر آس پر ځای یو دینار ورکوي[2].
- ✶ او که یې د خاوند خوښه سي نو قیمت دي ئې کړي او په هرو دوو سوو درهمو کي دي پنځه درهمه ورکړي[3].
- ✶ یوازي په نرو آسانو کي زکوة نسته[4].
- ✶ یوازي په ماده آسانو کي هم زکوة نسته[5].
- ✶ په غاترو او خرو کي زکوة نسته، ځکه نبي کریم ﷺ فرمایي: د خرو او غاترو په باره کي پر ما باندي هیڅ شی نه دئ نازل سوی[6].
- ✶ او که چیري خره اوغاتري د تجارت لپاره وي نو بیا د دوی په مالیت کي زکوة سته لکه د تجارت نور مالونه[7].

متفرق مسائل:

که چا د حیوان شیدې خرڅي کړې:

که یو څوک د حیوانانو شیدې خرڅوي نو د کال تر تېرېدو وروسته

---

(1) وان کانت تعلف للتجارة ففیها الزکاة بالاجماع (بدائع: دوهم ټوک – ۱۳۳ مخ).

(2) اذا کانت الخیل سائمة ذکورا و اناثا فصاحبها بالخیار ان شاء اعطی عن کل فرس دینارا (هدایه: دوهم ټوک – ۲۱ مخ).

(3) و ان شاء قومها واعطی عن کل مائتی درهم خمسة دراهم (بدائع: دوهم ټوک – ۱۳۳ مخ).

(4) و اما في الذکور المنفردین لاشي فیها في ظاهر الروایة (المبسوط: دوهم ټوک – ۲۵۳ مخ).

(5) وان کان کلها اناثا ... والصحیح انه لا زکاة فیها (بدائع: دوهم ټوک – ۱۳۵ مخ).

(6) قال علیه السلام: لم ینزل علي فیهما شئ. یعني في البغال والحمیر . (نصب الرایه: دوهم ټوک – ۳٦٦ مخ).

(7) الا ان تکون للتجارة لان الزکاة حینئذ تتعلق بالمالیة کسائر اموال التجارة (هدایه: دوهم ټوک – ۲۳ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي دغه پيسې نصاب ته رسېدلي وي زکوة پر واجب دئ[1].

که د څرولو ځای يو نه وي:

که يو څوک څلوېښت حيوانان لري خو يو مزدور شل حيوانان يو ځای پيايي او بل مزدور شل حيوانان بل ځای پيايي نو پروا نه لري ځکه چي د احنافو په مذهب د څر وهلو د ځای يووالی ضروري نه دئ نو که دغه څلوېښت حيوانان د يوه سړي ملکيت وي او کال باندي تېر سي زکوة پکښې واجب دئ[2].

په کور کي د پالل سوو حيواناتو زکوة:

کوم حيوانان چي د تجارت په غرض په کور کي ساتل کېږي خو د خوراک انتظام ئې يا په کور کي سوی وي او يا دباندي نو داسي حيوانان د تجارت د سامان په منزله دي د کال تر تېرېدو وروسته زکوة پکښې واجب دئ په دې شرط چي قيمت به ئې د سپينو يا سرو زرو نصاب ته رسېدلی وي[3].

په تجارتي حيواناتو کي زکوة:

کوم حيوانان چي د تجارت په نيت پالل کېږي په هغوی کي د حيوانانو د زکوة نصاب ضروري نه دئ بلکي د هغوی قيمت چي

---

(1) و منها کون المال نصابا فلاتجب في اقل منه (هنديه: دوهم ټوک – ۱۷۲ مخ).

(2) الخليطان في المواشي کغير الخليطين ... و سواء کانت في مرعی واحد او في مراعي مختلفة فان کان نصيب احدهما يبلغ نصابا و نصيب الاخر لايبلغ نصابا وجبت الزکوة علی الذي يبلغ نصيبه نصابا دون الاخر (هنديه: اول ټوک – ۱۸۱ مخ).

(3) الزکاة واجبة في عروض التجارة ... اذا بلغت قيمتها نصابا من الفضة او الذهب (هدايه: ص ۴۰، ج ۲). والمراد بنفي الزکوة عن العلوفة زکاة السائمة لانها لو کانت للتجارة وجبت فيها زکاة التجارة (البحر الرائق: دوهم ټوک – ۳۸۲ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوپنځوس نیمو تولو سپینو زرو یا شل مثقاله سروزرو ته ورسېږي زکوة واجب دئ که دهغو تعداد د زکوة نصاب ته رسېږي او که نه رسېږي[1].

د حیواناتو پر ځای قیمت ورکول:

په زکوة کي بعینه د هغه شي ورکول ضروري نه دي بلکي قیمت ئې هم ورکول کېږي او ډېر وخت قیمت ورکول بهتر وي[2].

کورني حیوانات:

کوم حیوانان چي په کور کي پالل کېږي او د هغوی لپاره خوراکه په قیمت رانیول کېږي خو د کال کمه حصه دباندي پېول کېږي او یا د خپل ضرورت لپاره په کور کي ساتل کېږي نو پر هغو باندي زکوة نسته[3].

د حیواناتو متعدد نصابونه:

که د یو چا سره د مختلفو حیواناتو متعدد نصابونه وه او د هغوی څخه د یوه نصاب زکوة تر مخه ورکړي خو اتفاقاً هغه حیوانان چي زکوة ئې تر مخه ورکړی وو هلاک سوه نو دغه ورکول سوی زکوة د پاته سوو حیوانانو له طرفه نه سي شمېرل کېدلای[4].

---

(1) الزکوة واجبة في عروض التجارة کائنة ماکانت اذا بلغت قیمتها نصابا من الورق والذهب (هدایه: دوهم ټوک – ۴۰ مخ).

(2) ویجوز دفع القیم في الزکاة عندنا وکذا في الکفارات وصدقة الفطر والعشر والنذر .(هدایه: دوهم ټوک – ۲۷ مخ).

(3) ولیس في العوامل والحوامل والعلوفة صدقة ... ثم السائمة هي التي تکتفي بالرعي في اکثر الحول حتي لو اعلفها نصف الحول او اکثر کانت علوفة لان القلیل تابع للاکثر (هدایه: دوهم ټوک – ۲۸ مخ).

(4) ولو ملک نصابا من حیوانات مختلفة فجعل زکاة البعض فهلک المودي عنه لایقع عن الباقي (هندیه: اول ټوک – ۱۷۶ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کښت (زراعت) لپاره په ساتل سوو حیواناتو کي زکوة:

کوم حیوانان چي د کښت لپاره پالل کېږي که څه هم د باندي څر وهونکي وي زکوة پکښي واجب نه دئ[1].

! ! !

[1] لکن في البدائع لو اسامها للحم فلازكاة فيها كمالو اسامها للحمل والركوب (درمختار: دوهم ټوک – ۲۷۵ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم باب
د سپينو، سرو زرو او نغدو زکوة

د زېوراتو زکوة:

کله چي زېورات د يو چا په ملکيت کي وي او استعمالوي ئې نو زکوة پر هغه نفر باندي دئ او که چيري زکوة ادا نه کړي نو ګناهکار دئ[1].

که په زرو کي قيمتي ډبري وي:

که چيري په زرو کي قيمتي ډبري مثلاً فېروزه، ياقوت او داسي نور کار سوي وي نو په ډبرو کي زکوة نسته که د تجارت له پاره نه وي البته په زرو کي زکوة واجب دئ[2].

که سپين زر خالص نه وي:

که سپين زر خالص نه وي بلکي يو څه نور شيان ورسره ګډ وي نو د غالب جزء اعتبار دئ که سپين زر غالب وي نو سپين زر شميرل کېږي او که نصاب ته رسېدلي وي يا زيات وي بيا زکوة پر فرض دئ او که ګډ سوي شيان زيات وي نو بيا زکوة نسته البته که دغه ګډ سوي شيان د تجارت لپاره وه بيا د تجارت د حسابه زکوة ورکول کېږي[3].

د سپينو زرو نصاب:

---

[1] قال رسول الله ﷺ ما من صاحب ذهب ولافضة لايؤدي منها حقها الا اذا كان يوم القيمة صفحت له صفائح من نار فاحمي عليها في نارجهنم فيكوى بها جنبه وجبينه وظهره (صحيح المسلم: اول ټوک – ۳۱۸ مخ).

[2] واما اليواقيت واللالي والجواهر فلا زكاة فيها وان كانت حليا الا ان تكون للتجارة (هنديه: اول ټوک – ۱۸۰ مخ).

[3] و غالب الفضة والذهب فضة وذهب و ما غلب غشه منهما يقوم كالعروض ويشترط فيه النية الا اذا كان يخلص منه مايبلغ نصابا او اقل وعنده ما يتم به او كانت اثمانا رائجة وبلغت نصابا من ادنى فقد تجب زكاته فتجب والا فلا (درمختار: دوهم ټوک – ۳۰۰ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سپینو زرو نصاب دوپنځوس نیمي تولې سپین زر دي چي په موجوده وزن دومره (۳٦ ملي او ٦١٢) ګرامه کېږي، که د سپینو زرو پر نصاب یو کال تېر سي نو په هرو څلویښتو حصو کي څلویښتمه حصه زکوة ادا کول لازم دي[1].

که د چا سره سپین زر تر نصاب کم وه:

او که د چا سره یوازي سپین زر وه او تر دوپنځوس نیمو تولو کم وه نه د هغه سره زر وه نه نغدي پیسې وي او نه د تجارت مال او نه نور د زکوة قابل شیان وه نو تر دوپنځوس نیمو تولو کمو سپینو زرو کي زکوة فرض نه دئ[2].

که تر نصاب کم سپین زر وه او نور قابل زکوة مال وو:

که د چا سره تر نصاب کم سپین زر وه مګر د هغه سره یا نور سره زر وه یا نغدي پیسې وې یا نور څه وه نو د ټولو شیانو د خرڅولو قیمت دي جمع کړي که د دوپنځوس نیمو تولو سپینو زرو د قیمت سره برابر سو نصاب پوره دئ د کال تر تېرېدو وروسته دي د ټوله قیمت څخه په هرو څلویښتو حصو کي څلویښتمه حصه زکوة ورکړي[3].

که د نصاب برابر یا زیات سپین زر وه نو په هر صورت کي زکوة سته:

---

(1) والفضة مائتا درهم... ففي کل اربعین درهما درهم (درمختار: دوهم ټوک – ۲۹۹ مخ).

(2) فان کان له فضة مفردة فلا زکاة فیها حتی تبلغ مائتي درهم و زنا وزن سبعة الخ (بدائع: دوهم ټوک – ۱۰۰ مخ).

(3) وقیمة العرض للتجارة تضم الي الثمنین .... ویضم الذهب الی الفضة قیمة (درمختار: دوهم ټوک – ۳۰۳ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

که د چا سره دنصاب برابر يا زيات سپين زر وه د کال تر تېرېدو وروسته زکوة ادا کول لازم دي که هغه سپين زر په کاروبار کي ولګوي زيات سي او که زيات نه سي په دواړو صورتو کي زکوة واجب دئ ځکه چي الله تعالی سپين زر د (ثمن) يعني د سکې په ډول پيدا کړي دي تر څو د هغه په تجارت سره د مال زياتوالي امکان ولري اوس نو که يو سړی په دې باندي تجارت نه کوي او يا ئې زر همداسي ايښي وي او مال نه په زياتېږي نو شريعت ذمه دار نه دئ بلکي هغه سړی خپله ذمه دار دئ[1].

د سپينو زرو نصاب معيار دئ:

که د يو چا سره نه د سرو زرو نصاب پوره وي او نه د سپينو زرو نصاب پوره وي بلکي يو څه سره زر وي يو څه سپين زر وي يا يو څه نغدي روپۍ يا د تجارت مال وي نو په دې صورت کي د سپينو زرو د قيمت په حساب باندي حساب لګول کېږي که د سپينو زرو په حساب باندي نصاب پوره سو نو زکوة واجب دئ او که نه سو پوره نو واجب نه دئ، د دوو وجهو په خاطر:

اول: زکوة د فقيرانو د ګټي لپاره دئ او د سپينو زرو د نصاب د حساب په صورت کي فقيرانو ته زيات زکوة ورکول کېږي او ګټه ئې ډېره ده او د سرو زرو د نصاب د حساب په صورت کي کمه ګټه ده او پر لږو کسانو زکوة واجب کېږي او په زکوة کي د فقيرانو زيات خيال ساتل سوی دئ تر څو د ټولني څخه غربت او مسکنت ختم سي.

دوهم: په دې کي احتياط هم زيات دئ چي کله په نغدو او نورو

---

[1] لانهما خلقا ليتوصل بهما... و هذا معنی الاستنماء فقد خلقا للاستنماء... فالنماء التقديري حاصل وهو المعتبر للاجماع (فتح القدير: دوهم ټوک – ۲۲۲ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

شیانو د سپینو زرو نصاب پوره کېږي او د سرو زرو نصاب نه پوره کېږي نو احتیاط په دې کي دی چي په کوم نصاب سره نصاب پوره کېږي هغه معتبر سي[1].

د سپینو زرو په تار کي زکوة:

کله کله د ښځو په قیمتي جامو کي د سپینو زرو تارونه استعمال سوي وي د داسي جامو د زکوة د ایستلو طریقه دا ده چي د سپینو زرو د تارو اندازه دي معلومه سي که نصاب ته رسېدل زکوة لازم دئ او که تارونه تر نصاب کم وه زکوة لازم نه دئ.

د تارو د اندازې د معلومولو طریقه دا ده: چي بې له تار والا جامې دي وتلل سي او تارونه دي جلا وتلل سي نو وزن ئې معلومېږي[2].

د سرو زرو نصاب:

د سرو زرو نصاب شل (۲۰) مثقاله یا اووه نیمي تولې چي (۳۶ ملي او ۹۱) ګرامه کېږي، که سره زر نصاب ته رسېدلي وي نو د کال تر تېرېدلو وروسته ئې زکوة ادا کول ضروري دي[3].

که سره زر تر نصاب کم وه:

که د نارینه او یا ښځي سره یوازي سره زر وي او تر نصاب کم وي د هغه سره نه سپین زر وي، نه نغدي پیسې وي او نه د تجارت مال او یا بل

---

[1] و كذا يضم بعض اموال التجارة الى البعض ... انه يقوم باوفي القيمتين من الدراهم والدنانير.... وكذا روي عن ابي حنيفة في الاموال انه يقومها بانفع النقدين للفقراء .... والتقويم بهما سواء لكنا رجحنا احدهما بمرجح وهو النظر للفقراء والاخذ بالاحتياط (بدائع: دوهم ټوک – ۱۱۰ مخ).

[2] و في تبر الذهب والفضة وحليهما واوانيهما الزكاة.... سواء كان مباحا اولا(فتح القدير: دوهم ټوک – ۲۲۲ مخ).

[3] نصاب الذهب عشرون مثقالا (درمختار: دوهم ټوک – ۲۹۵ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د زکوة قابل شی وي نو ترا وو تولو یا شلو مثقالو کمو سرو زرو کي زکوة واجب نه دئ[1].

که تر نصاب کم سره زر وه او نور قابل زکاة مال وو:

که د چا سره تر نصاب کم سره زر، سپین زر، نغدي پیسې یا بل د زکوة قابل شی ورسره وي او قیمت ئې د سپینو زرو نصاب ته رسېږي نو په دې صورت کي پر مجموعي قیمت زکوة واجب دئ په هرو څلویښتو حصو کي څلوېښتمه حصه زکوة ادا کول لازمي دي او که د ټولو شیانو مجموعي قیمت د دوپنځوس نیمو تولو سپینو زرو د قیمت سره برابر نه وي نو زکوة واجب نه دئ[2].

که د نصاب برابر یا زیات سره زر وه نو په هر صورت کي سته:

سره زر چي نصاب ته رسېدلي وي یا زیات وي زکوة ورکول ئې لازمي دي که تجارت په وکړي زیات سي او که زیات نه سي ځکه چي الله تعالی سره زر د (ثمن) یعني سکې په ډول پیدا کړي دي او د کاروبار لپاره ئې پیدا کړي دي نو که د یو چا سره زر وي او هغه کاروبار نه په کوي یا ئې داغسي ایښي وي نو د دغه سړي خپله غلطي ده شریعت ئې ذمه دار نه دئ[3].

---

[1] یجب في مائتي درهم وعشرین مثقالا ربع العشر ... قید بالنصاب لان مادونه لازکاة فیه (البحر الرائق: دوهم ټوک – ۳۹۳مخ).

[2] وقیمة العرض تضم الی الثمنین والذهب الی الفضة قیمة..... فلو ضم حتی یؤدي کله من الذهب او الفضة فلا باس به عندنا ولکن یجب ان یکون التقویم بما هو انفع للفقراء ... (درمختار مع ردالمحتار: دوهم ټوک – ۳۰۳ مخ).

[3] و اللازم في مضروب کل منهما و معموله و لو تبرا او حلیا مطلقا مباح الاستعمال اولا ولو للتجمل والنفقة لانهما خلقا اثمانا فیزکیهما کیف کانا .... ربع عشر ... (درمختار: دوهم ټوک – ۲۹۷ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

که د سرو زرو نصاب دوهم کال بیا پوره وو:

که د چا سره او وه نیمي تولې سره زر وه او د کال تر پوره کېدو وروسته په نغدو پیسو کې زکوة ادا کړي او سره زر پاته سوه دوهم کال هم باندي تېر سو نو بیا زکوة واجب دئ ځکه چي د سرو زور نصاب دوهم کال هم پوره دئ[1].

که د سرو زرو څخه یوه ټوټه په زکات کي ورکړي:

یو چا د سرو زرو یوه ټوټه په زکوة کي ورکړه او پاته زر تر نصاب کم سول او د دغه سړي سره بل داسي شی هم نه وو چي په هغه کي دي زکوة فرض وي نو په دې صورت کي سره زر تر نصاب کم دي زکوة پکښي واجب نه دئ[2].

که د سرو زرو سره نور شیان ګډ وه:

که خالص سره زر نه وي بلکي یو څه نور شیان ورسره ګډ وي نو جزء غالب ته اعتبار دئ که سره زر غالب وه نو سره زر دي او زکوة پکښي فرض دئ او که نور شیان زیات وه نو زکوة پکښي فرض نه دئ البته که د تجارت لپاره ئې ایښي وه نو بیا د تجارت د سامان حکم لري چي زکوة پکښي واجب دی[3].

د سرو او سپینو زرو اهمیت:

---

[1] تجب ... في كل عشرين مثقال ذهب نصف مثقال مضروبا كان او لم يكن مصوغاً او غير مصوغ حليا كان للرجال او للنساء (هنديه: اول ټوک –۱۷۸ مخ)، فمنها حولان الحول على المال (هنديه: اول ټوک – ۱۷۵ مخ).

[2] ومنها كون المال نصابا فلا تجب في اقل منه (هنديه: اول ټوک – ۱۷۲ مخ).

[3] وغالب الفضة والذهب فضة وذهب وما غلب غشه منهما يقوم كالعروض ويشترط فيه النية قوله ويشترط فيه النية اي تعتبر قيمته ان نوى فيه التجارة (درمختار مع ردالمحتار: دوهم ټوک – ۳۰۰ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره زر او سپين زر دواړه قيمتي او نفيس شيان دي الله تعالی دغه دواړه شيان د انسانانو لپاره دومره مفيد ګرځولي دي چي د انسانيت د شروع څخه دغه دوه شيان په انساني معاشره کي د نغدو پيسو او د شيانو د قيمت په ډول استعمالېږي ځکه نو شريعت دغه دواړه معدني شيان فطرتاً زيات دولت بللي دي او زکوة پکښي فرض دی او دا فرق نه لري که دغه سره او سپين زر د نغدو په شکل کي وي او که په بل شکل کي وي خو په هر صورت کي که نصاب ته ورسېدل نو کلنی زکوة پکښي فرض دئ(1).

اسلام دغه معيار برقراره ساتلی دئ:

انسان چي هر چيري اوسېږي سره او سپين زر ئې د معاملاتو او کاروبار لپاره معيار ګرځولي وي او د دنيا د ټولو شيانو اندازه او قيمت په سرو او سپينو زرو معلومېږي او د شيانو په تبادله کي دواړو ته بنيادي حيثيت حاصل دئ ځکه نو اسلام دغه معيار بر قرار ساتلی دئ(2).

د سرو او سپينو زرو په نصاب کي تفاوت ولي؟

د سپينو او سرو زرو په قيمت کي نن سبا ډېر فرق دئ نو په دې صورت کي د دواړو په نصاب کي څه نسبت دئ؟

جواب: د نبي کريم ﷺ په زمانه کي او تر هغه وروسته تر يو څه زمانې پوري د سپينو او سرو زرو په قيمت کي تقريباً دومره فرق وو څومره چي د دوی په نصاب کي فرق دئ په هغه زمانه کي د يوه دينار

---

(1) زکوۃ کے مسائل کا انسائیکلوپیڈیا: ۲۷۷ مخ).

(2) و في الهداية : كل دينار عشرة دراهم في الشرع قال في الفتح اي يقوم في الشرع بعشرة كذا كان في الابتداء (ردالمحتار: دوهم ټوک – ۲۹۹ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

قیمت د لسو درهمو سپینو زرو د قیمت سره برابر وو مګر تر هغې زمانې وروسته د نرخو په زیاتوب او کمبود سره د سروزرو قیمت ډېر لوړ سو او د سپینو زرو قیمت پر خپل ځای پاته سو ځکه نو دومره زیات فرق د سپینو او سرو زرو تر منځ لیدل کېږي که نه نو په شریعت کي دومره فرق نه لري د اوو تولو سرو زرو او د دوپنځوس نیمو تولو سپینو زرو قیمت سره برابر وو مګر هو دا خبره هم ضروري ده چي د اسلام حکم تر قیامت پوري داسي پاته دئ لکه څنګه چي د نبي کریم ﷺ په زمانه کي پاته وو او په انسانیت کي هیڅوک په دې حکم کي تر قیامته پوري تبدیلي نه سي راوستلای[1].

که نصابونه متعدد وي نو...:

که د چا په ملکیت کي د سرو زرو نصاب وو، د سپینو زرو نصاب وو، د نغدو پیسو یا د تجارت د مال زکوة وو نو د هر نصاب به جلاجلا حساب وکړي او زکوة به ئې ادا کړي[2].

نغدي پیسې:

که چیري نغدي پیسې د دوپنځوس نیمو تولو سپینو زرو د قیمت سره برابري یا زیاتي وې نو د کال تر تېرېدلو وروسته په هرو څلوېښتو حصو کي څلوېښتمه حصه زکوة ځني ورکول لازم دي[3].

په مرهونه (ګرو سوو) زرو کي زکوة:

---

[1] زکوة کے مسائل کا انسائیکلوپیڈیا: ۲۶۸ مخ.

[2] فلو كان كل منهما نصابا تاما بدون زيادة لايجب الضم بل ينبغي ان يؤدي من كل واحد زكاته (ردالمحتار: دوهم ټوک - ۳۰۳ مخ).

[3] فتاوی رحیمیه: ۷-۸- ټوکونه -مخ ۱۵۲.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که د يو چا سره د ګرو زر موجود وي تر يو کال هم زيات وخت تېر سو نو زکوة ئې نه پر راهن دئ او نه پر مرتهن او که زر بيرته و مالک ته ورکړي نو بيا هم د ګرو د تېرو سوو ورځو زکوة پر مالک لازم نه دئ[1].

که پر سپينو زرو د سرو زرو اوبه تېري سوي وي يا ډېري پکښي کار سوي وي:

سپين زر د سرو زرو د اوبو په تېريدلو سره سره زر نه ګرځي او هغه اوبه د سپينو زرو څخه جلا کېدلای نه سي ځکه نو کالعدم دي زکوة ئې د سپينو زرو دئ او که د سرو زرو ډېري په سپينو زرو کي کار سوي وي نو زکوة ئې د سرو زرو په حساب دئ خو وزن ئې په زرګر باندي معلومول ضروري دي[2].

په کرنسي (کاغذي نوټ) سره زکوة ادا کول:

نوټ په خپل اصل کي حواله او سند دئ مال نه دئ مګر په اوسني دور کي روپۍ نېستي ده او ټول کاروبار په نوټ سره کېږي او د روپۍ قائم مقام دئ بلکي نوټ تر روپۍ ډېر قدر لري ځکه نو د نوټ په ذريعه باندي زکوة ادا کېږي[3].

د روپۍ او سکې فرق يوازي دا دئ چي په روپۍ کي به سپين زر

---

(1) ولا اي لايجب الزكوة في مرهون بعد قبضه اي لا على المرتهن لعدم ملك الرقبة ولا على الراهن لعدم اليد واذا استرده الراهن لايزكي عن السنين الماضية (درمختار مع ردالمحتار: دوهم ټوک – ۲۶۳ مخ).

(2) وان لم ينوها فان كانت بحيث يتخلص منها فضة تبلغ نصابا وحدها او لا تبلغ لكن عنده مايضمه اليها.. وان لم يخلص فلا شئ عليه لان الفضة هلكت فيه ... (فتح القدير: ص ۲۲۰، ج۲). و الا يعتبر قدر ما فيها من الذهب و الفضة وزناً به لان كل واحد منهما يخلص بالاذابة (رد المحتار: دوهم ټوک – ۳۰۲ مخ).

(3) ان الزكاة تجب في الغطارفة اذا كانت مائتين لانها اليوم من دراهم الناس وان لم تكن دراهم الناس في الزمن الاول و انما يعتبر في كل زمان عادة اهل ذلك الزمان الاترى ان مقدار المائتين لوجوب الزكاة من الفضة انما تعتبر بوزن سبعة (البحر الرائق: دوهم ټوک – ۳۹۷ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

استعمالېدل او غالب به هم وه او زکوة ئې په وزن سره ادا کېدی خو د سکې زکوة په تللو نه ادا کېږي بلکي په قیمت سره ادا کېږي[1].

د زکوة پیسې په حواله یا بله ذریعه لېږل:

د زکوة پیسې په حواله یا بله ذریعه استول کېدلای سي ځکه چي مجبوري ده او د زکوة په ادا کولو کي هیڅ اثر هم نه راولي البته د حوالې د فیس په ورکولو کي د زکوة او سرسایې پیسې استعمالېدلای نه سي[2].

د څو کلونو د زرو د زکوة ادا کولو طریقه:

که د یو چا سره نصاب ته رسېدلي سپین زر یا سره زر موجود وه مګر د څو کلونو زکوة ئې ادا کړی نه وو نو پر دغه سړي د تېرو کلونو زکوة واجب دئ د هر کال د زرو قیمت به معلوم کړي او زکوة به ورکړي[3].

پر نذر سوو پیسو باندي زکوة:

که یو چا د خپل مال دریمه حصه د الله لپاره نذر کړې وي او مسکینانو ته ئې ورکوي که دغه سړی په ژبه د نذر الفاظ ویلي وي نو دغه نذر واجب سو حکم ئې دا دئ چي زکوة پکښې فرض دئ مګر د جلا پیسو څخه زکوة ادا کول ضروري نه دي بلکي د دغو پیسو څلوېښتمه حصه به په نیت د زکوة ورکړي او نذر ئې د زکوة په اندازه ساقط سو پاته پیسې به د نذر په نیت خیرات کړي[4].

که یوازي سره زر تر نصاب کم وي مګر قیمت . . . :

---

(1) فرق صرف اتنا ہے که پهلے روپیه میں چاندی غالب هونے کی وجه سے وجوباً واداءً وزن کا اعتبار هوگا اور نئے روپیه مین قیمت کا اعتبار هوگا (فتاوی محمودیه: نهم ټوک- ۳۹۵ مخ).

(2) فتاوی رحیمیه: ۷-۸ ټوکونه- ۱۴۶ مخ.

(3) فتاوی رحیمیه: ۷-۸ ټوکونه- ۱۴۷ مخ.

(4) احسن الفتاوی: څلورم ټوک- ۲۷۶ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که د یو چا سره یوازې او یوازې سره زر وي بل څه ورسره نه وي که څه هم قیمت ئې د سپینو زرو د نصاب سره برابر وي بیا هم زکوة پکښې واجب نه دئ[1].

د خپل مال هره میاشت زکوة ورکول:

که یو څوک د خپلو پیسو یا مال هره میاشت زکوة ورکوي نو زکوة ورکول ئې صحیح دی او که یو څوک د یوه کال یا ډېرو کلونو زکوة تر مخه ورکوي هم صحیح دئ[2].

د ډاکخانې یا بینک د جمع سوو پیسو زکوة:

که یو چا په ډاکخانه یا بینک کې پیسې جمع کړې وي او څو کلونه باندې تېر سوي وه چې کله پیسې راوباسي د تېرو سوو کلونو زکوة به هم ورکوي[3].

د قسطو په پیسو کې زکوة:

که یو څوک یو سرای مثلاً په قسطو د میاشتې په لس زره خرڅ کړې نو د دغه پیسو چې څومره حصه وصول کېږي کال ئې هم شروع کېږي د کال تر تېرېدو وروسته زکوة پکښې واجب دئ او په ځینو روایاتو کې داسې دي چې څومره د پیسو وصولي کېږي هغومره اندازه زکوة لازمېږي

---

[1] فاما اذا کان له ذهب مفرد فلا شئ فیه حتی یبلغ عشرین مثقالا فاذا بلغ عشرین مثقالا ففیه نصف مثقال (بدائع: دوهم ټوک – ۱۰۵ مخ).

[2] و ان قدم الزکاة علی الحول وهو مالک للنصاب جاز.... ویجوز التعجیل لاکثر من سنة (هدایه: دوهم ټوک – ۳۴ مخ).

[3] و لو کان الدین علی مقر ملئ..... فوصل الی ملکه لزم زکاة ما مضی (درمختار: دوهم ټوک – ۲۶٦ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ظاهر روايت او مفتی به قول همدغه دئ البته اول قول هم صحيح دئ[1].

په مشترک کاروبار کي زکوة:

که په مشترک کاروبار کي د هر شريک سرمايه او ګټه نصاب ته رسېدل نو زکوة پر هر شريک جلا جلا واجب دئ او که يو شريک زکوة نه ورکوي نو هغه خپله ګناهکار دئ عذاب او ثواب د هغه پر غاړه دئ خو دا بل شريک چي زکوة باسي غاړي ئې خلاصي دي او کاروبار ئې حلال دئ[2].

د زکوة پيسې په کاروبار کي لګول:

که مدرسه د پيسو فنډ ولري او اراکين وغواړي چي د زکوة دغه فنډ په کاروبار کي ولګوي که چيري ګټه تقريباً يقيني وي نو د زکوة د فنډ بالابود پيسې په کاروبار کي لګولای سي مګر دوې خبري ضروري دي:

اول: که تاوان وسو نو په کاروبار کي لګوونکی کس به تاوان د خپله جيبه پوره کوي.

دوهم: د زکوة دغه پيسې تر ډېري زمانې پوري په کاروبار کي لګول صحيح نه دي او ژر تر ژره خپلو مستحقينو ته رسول ضروري دي[3].

---

[1] فتجب زکاتها اذا تم نصابا وحال الحول لکن لافوراً بل عند قبض اربعين درهما من الدين القوي کقرض و بدل مال تجارة ... والحاصل ان مبني الاختلاف في الدين المتوسط على انه هل يکون مال زکاة بعد القبض او قبله فعلى الاول لابد من مضى حول بعد قبض النصاب وعلى الثاني ابتداء الحول من وقت البيع (درمختار مع ردالمحتار: دوهم ټوک – ۳۰۶ مخ).

[2] فان کان نصيب کل واحد منهما يبلغ نصابا وجبت الزکاة والا فلا سواء کانت شرکتهما عنانا او مفاوضة او شرکة ملک بالارث او غيره من اسباب الملک (هنديه: اول ټوک – ۱۸۱ مخ). ليکن اگر وه ادا نه کريں تو اس کا عذاب و ثواب ان پر هے آپ اپنی زکوة نکالنے کے بعد بري الذمه هيں اور آپ کا کاروبار حلال هے (فتاوی عثماني: دوهم ټوک – ۵۵ مخ).

[3] فتاوی عثماني: دوهم ټوک – ٦۹ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د زکوة پیسې په قرض ورکول:

که یو څوک د زکوة پیسې په قرض باندي بل چا ته ورکړي نو جائز نه دي او صحیح طریقه نه ده پرېښودل ئې ضروري دي ځکه چي د زکوة د اداکولو لپاره شرط دا دئ چي د زکوة پیسې مستحق ته بې له عوضه په ملکیت کي ورکول سي خو د قرض په صورت کي تملیک نه راځي[1].

که یو چا د زکوة پیسې په پور ورکړي خو هغه بیرته راوړې:

که یو فقیر سړي پیسې په پور وغوښتلې نو پور ورکوونکي د زکوة په نیت پور ورکړی یو څه وخت وروسته بیرته هغه پور راوړی خو ورکوونکي ورته وویل چي دغه هدیه ده خو پوروړي د اخیستلو څخه انکار وکړ نو اوس به دغه پیسې پور ورکوونکي د پوروړي په اجازه و بل د زکوة مستحق نفر ته ورکړي[2].

په اوس کي د سرو زرو نصاب معتبر دئ که د سپینو:

موږ چي خپل تحقیق مکمل کړی نو و دې نتیجې ته رسېدلي یو چي په اوسنیو حالاتو او شرائطو کي بیا هم د سپینو زرو نصاب معتبر دئ او په دې باره کي زموږ د قدرمنو استاذانو فتواوي مطالعه کړئ:

---

[1] هي تملیک خرج الا باحة فلو اطعم یتیما ناویا الزکوة لایجزیه الا اذا دفع الیه المطعوم کما لو کساه (درمختار: ص۲۵٦، ج۲).

[2] فتاوی رحیمیه: ۷ – ۸ ټوکونه – ۱۸۹ مخ. الجواب: اگر وه شخص رقم نه لے اور واپس کردے تو اس کي اجازت سے کسی اور مستحق زکوة کو وه رقم دے دي جائے.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

دار الافتاء
جامعة العلوم الاسلامية

Date:

بسم اللہ الرحمن الرحیم

کیا فرماتے ہیں علماء دین اس مسئلے کے بارے میں؟

آج کل کے شرائط اور حالات میں کونسا نصاب معتبر ہے سونے کا یا چاندی کا
اگر چاندی کا نصاب معتبر ہے تو بہت سارے مشکلات سامنے آجاتے ہیں
مثلاً اگر ایک بندے کے پاس تقریباً دس ہزار روپے موجود ہوں اور حاجت
اصلیہ سے زائد بھی ہوں تو کیا اس شخص پر زکوۃ دینا فرض ہے حالانکہ
بہت کم ایسے افراد موجود ہیں جنکے پاس (۱۰۰۰۰) ہزار روپے موجود نہ ہوں
اور اگر سونے کا نصاب معتبر ہے تب بھی مشکلات ہیں مثلاً ایک بندے کے
پاس (۴۰۰۰) یا (۵۰۰۰) ہزار روپے ہیں جو سونے کے نصاب سے کم
اور چاندی کے نصاب سے زیادہ ہیں تو کیا اس شخص پر زکوۃ دینا فرض ہے
اور کیا اس شخص کا زکوۃ لینا صحیح ہے خلاصہ یہ کہ آج کل کے حالات
اور شرائط اور مشکلات کو مدنظر رکھتے ہوئے کونسا نصاب معتبر ہے
سونے کا یا چاندی کا؟

المستفتی جان محمد بشیر

الجواب حامداً ومصلیاً

موجودہ حالات میں سونے اور چاندی کی قیمتوں کے درمیان بہت زیادہ فرق کی وجہ سے وجوبِ زکوٰۃ اور وجوبِ قربانی کے لیے چاندی کے نصاب کے معیار ہونے کا مسئلہ کچھ عرصہ سے علماءِ کرام کے ہاں زیرِ غور ہے، اور اس بارے میں کچھ مضامین بھی لکھے جا چکے ہیں، تاہم ہماری تحقیق کے مطابق اب تک وجوبِ زکوٰۃ کے لیے چاندی کا نصاب ہی معیار ہے، مزید تفصیل کے لیے منسلکہ فتوی ملاحظہ فرمائیں۔ واللہ سبحانہ وتعالیٰ أعلم بالصواب۔

محمد احمد رضا

دارالافتاء دارالعلوم کراچی ۱۴

۲۱ / ۲ / ۱۴۲۸ھ

الجواب صحیح

محمد عبدالمنان عفی عنہ

۲۱/۲/۱۴۲۸ھ

نائب مفتی دارالعلوم کراچی

الجواب صحیح

۲۱/۲/۱۴۲۸ھ

دارالافتاء

فتوی نمبر ۹۵۸/۲۲

مورخہ ۲۵/۲/۲۸

دارالعلوم کراچی

(c) ketabton.com: The Digital Library

فتویٰ نمبر مع رجسٹر نمبر	تاریخ نقل فتاویٰ	نام و پتہ مستفتی	مضمون سوال وجواب	تبویب	عنوان

اضافی شیٹ

۱۲/۸/۲۹

بورڈ آف انٹرمیڈیٹ اینڈ سیکنڈری ایجوکیشن N.W.F.P.

رول نمبر ــــــــ مضمون ــــــــ پرچہ ــــــــ

محترم مفتی محمد رفیع عثمانی صاحب

السلام علیکم۔ آپ کی تصنیف کردہ کتابچہ "احکام زکوٰۃ" کا مطالعہ کیا۔ چند سوالات ذہن میں ابھرے۔ آپ سے تفصیلی اور مدلل جواب کا متمنی ہوں۔ امید ہے آپ مجھے مایوس نہیں کریں گے اور جواب لکھ کر ثواب دارین حاصل کریں گے۔ سوالات ذیل ہیں۔

پہلا سوال: بے شک اسلام ایک متوازن دین ہے۔ ہر وقت اور ہر زمانے سے مطابقت رکھتا ہے۔ لیکن الف با
زکوٰۃ کے لئے سونے اور چاندی کی مقدار میں بلحاظ نقدی مالیت ...

۸/۲۹
۹۲۰
۱۲/۸
۹۹ء

۴۷
۳۹۲
۱۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

صفحہ نمبر 100

رجسٹر نقل فتاوی جامعہ دار العلوم کراچی

عنوان	تبویب	مضمون سوال وجواب	نام وپتہ مستفتی	تاریخ نقل فتاوی	فتوی نمبر مع رجسٹر نمبر

بعد حیران کن ہے۔

(ا) اگر چاندی کا نصاب زکواۃ کے لئے شرط رکھیں تو پھر اکثر لوگ امیر کی طرف میں آتے ہیں۔
ساڑھے باون تولے ($52\frac{1}{2}$) چاندی کی مالیت آجکل بحساب /110 روپیہ فی تولہ /- 5775 روپیہ بنتی ہے

(ب) اب اگر سونے کا نصاب زکواۃ کے لئے شرط رکھیں تو پھر اکثر لوگ غریب کی طرف میں آتے ہیں۔
$7\frac{1}{2}$ تولے سونے کی مالیت آجکل بحساب /6000 روپیہ فی تولہ /45000 روپیہ بنتی ہے

(ج) چاندی اور سونے کی مالیت میں زمین و آسمان کا فرق ہے۔ یہ تفاوت یہ فرق، یہ عدم اعتدال، یہ عدم توازن یقیناً حیران کن ہے اور یہ انسان کو بیجا الجھن میں مبتلا کر دیتی ہے۔ میرے خیال میں یا عام خیال میں سونے کا نصاب زکواۃ قریب از عقل معلوم ہوتا ہے کیونکہ موجودہ دور میں اندرون ملک اور بیرون ملک معیشت کی اکائی "سونا" ہے۔ براہ مہربانی اس مسئلے میں میری رہنمائی فرمائیں کہ کون سا نصاب معتبر ہے۔

سوال نمبر ۲: ایک عورت ہے جس کے پاس $7\frac{1}{2}$ تولے سونا زیور کی شکل میں موجود ہے۔ اس زیور کے علاوہ اس کے پاس کسی قسم کا نقدی یا جنسی مال نہیں۔ اسکے نام کسی قسم کی ملکیت یا جائیداد بھی نہیں۔ آمدنی کا بھی کوئی ذریعہ نہیں۔ صرف اور صرف اپنے خاوند کے رحم وکرم پر ہے۔ خاوند کماتا ہے اور گھر کے سارے اخراجات برداشت کرتا ہے۔
اب ~~یہ عورت~~ سال پورا نہیں ہوا ہے کہ عید الاضحیٰ آگئی۔ اس نے قربانی کی اور اس قربانی کے لئے رقم اپنے خاوند سے لی۔ کچھ عرصہ بعد سال پورا ہوا تو اس نے واجب الادا زکواۃ ادا کی۔ اور اس کے لئے رقم بھی اپنے خاوند سے لی۔ پھر عید الاضحیٰ آئی تو پھر قربانی کی اور رقم اپنے خاوند سے لی۔ پھر دوسرا سال پورا ہوا۔ دوسرے سال پورا ہونے پر سونے کی مقدار جوں کی توں ہے۔ یعنی $7\frac{1}{2}$ تولے سونا
کیا اس عورت پر زکواۃ فرض ہے؟ (عورت کے پاس چاندی کا کوئی ذرا بھر آمدنی نہیں، اس سونے کے علاوہ بالکل کچھ بھی نہیں)
مہربانی کر کے جواب ملاحظہ کر لکھ دیں۔ شکریہ

میرے ذہن میں جو نکتہ اٹک رہا ہے وہ یہ ہے کہ بظاہر سونے کی مقدار میں کمی نہیں آئی ہے جو اور مقدار جوں کی توں ہے لیکن حقیقتاً سونے کی مقدار میں کمی آگئی ہے۔ دو دفعہ قربانی اور ایک دفعہ زکواۃ کی کل رقم ملا کر آدھے تولے سونے کی مالیت بن جاتی ہے۔ گویا ایک طرح کی یہ رقم بیوی کے ذمے خاوند کا قرض بنتا ہے۔ یعنی بیوی اپنے خاوند کی مقروض بن گئی ہے اور یہ قرض مستقبل میں بنتی جا رہی ہے۔

مہربانی فرما کر جواب لکھ دیں کہ آئندہ سال زکواۃ ادا کرے گی یا نہیں؟

والسلام

آپ کا خیرخواہ
فدا محمد مظہر
گاؤں گلاب دین کاروبانکی
ڈاکخانہ اندر بانڈہ۔ تحصیل تخت نصرتی ضلع کرک N.W.F.P

(c) ketabton.com: The Digital Library

فتویٰ نمبر مع رجسٹر نمبر	تاریخ نقل فتاویٰ	نام و پتہ مستفتی	مضمون سوال وجواب	تبویب	عنوان

الجواب حامداً ومصلیاً

جاننا چاہیئے کہ اگر کسی شخص کی ملکیت میں صرف ۷ ½ تولہ یا اس سے زائد سونا ہو یا ۵۲ ½ تولہ یا اس سے زائد چاندی ہو، تو ان دونوں صورتوں میں زکوٰۃ واجب ہونے کے سلسلہ میں اس سونے یا چاندی کی قیمت کا لحاظ نہیں ہوگا، یعنی انکی قیمت خواہ کتنی ہی کم ہو یا زیادہ ہو، مذکورہ شخص پر زکوٰۃ واجب ہوگی، سونے اور چاندی کا یہ نصاب احادیث مبارکہ سے صراحۃً ثابت ہے، اسلئے ان دونوں صورتوں میں حالات یا زمانہ کے انقلابات وتغیرات سے نصاب میں کوئی تبدیلی واقع نہیں ہوگی، قیامت تک سونے کا نصاب ۷ ½ تولہ ہوگا، اور چاندی کا ۵۲ ½ تولہ ہوگا، خواہ انکی قیمتوں میں کتنی ہی کمی بیشی ہوتی رہے ——— البتہ اگر کسی شخص کی ملکیت میں نقد رقم ہے، یا مال تجارت ہے، تو ان دونوں صورتوں میں نصاب پورا ہونے اور زکوٰۃ واجب ہونے کے لیے ان اشیاء کی قیمت کا اعتبار ہوگا کہ اگر وہ نقد رقم یا مال تجارت سونے یا چاندی کے نصاب کی قیمت کے برابر ہے تو زکوٰۃ واجب ہوگی ورنہ نہیں، نیز اگر کسی کی ملکیت میں نصاب سے کم سونا اور اسکے ساتھ نصاب سے کم چاندی ہو، تو دیکھا جائے گا کہ اگر ان دونوں کی مجموعی قیمت سونے یا چاندی کے نصاب کی قیمت کے برابر ہوگئی تو زکوٰۃ واجب ہوگی ورنہ نہیں ——— رہی یہ بات کہ اسمیں قیمت سونے کے نصاب کی معتبر ہوگی یا چاندی کے نصاب کی؟ تو اسمیں حنفیہ سمیت جمہور فقہاء کا اصول یہ ہے کہ یہ دیکھا جائیگا کہ فقراء کا فائدہ کس میں زیادہ ہے؟ اگر سونے کی قیمت کے اعتبار کرنے میں ہے تو اسکی قیمت معتبر ہوگی اور اگر چاندی کی قیمت کے اعتبار کرنے میں فقراء کا فائدہ زیادہ ہے تو اسکی قیمت معتبر ہوگی، ہمارے زمانہ میں چاندی کی قیمت چونکہ سونے سے کم ہے، لھذا فقراء کا فائدہ اسمیں ہے کہ چاندی کے نصاب کا اعتبار کیا جائے، لھذا اگر ان مذکورہ اشیاء کی مجموعی قیمت ۵۲ ½ تولہ چاندی کی قیمت کے برابر ہو تو زکوٰۃ واجب ہوگی ورنہ نہیں۔ اور قیمت لگانے کے اس طریقہ کو فقہی اصطلاح میں "تقویم" کہتے ہیں، اور یہ طریقہ قرآن وحدیث سے صراحۃً ثابت نہیں، بلکہ مجتہدین نے شریعت کے مجموعی دلائل کو سامنے رکھ کر اختیار فرمایا ہے، لیکن سونے اور چاندی کی قیمتوں میں بہت زیادہ فرق واقع ہونے کیوجہ سے کچھ عرصے سے یہ سوال گردش میں ہے کہ کیا بحالات موجودہ چاندی کے بجائے سونے کو معیار نصاب مقرر کیا جاسکتا ہے؟ چنانچہ بعض علماء عرب نے یہ موقف اختیار کیا کہ بحالات موجودہ معیار نصاب سونا ہونا چاہئے نہ کہ چاندی، جبکہ جمہور علماء کا موقف اب بھی یہی ہے کہ معیار نصاب چاندی ہی ہے نہ کہ سونا۔

تفصیل مسئلہ یہ ہے کہ نصاب کی کچھ قسمیں ہیں:

گائے بیل کا نصاب ۳۰ عدد، بکریوں کا ۴۰ عدد، اونٹوں کا ۵ عدد، زمینی پیداوار کا ۵ وسق سونے کا ۲۰ مثقال اور چاندی کا ۲۰۰ درہم ——— زمانۂ قدیم میں ان نصابوں کی قیمتوں میں کوئی خاص فرق [illegible]

ان نصابوں میں قیمت کے اعتبار سے ایک خاص توازن تھا، چنانچہ اس زمانہ میں "دوسو درہم" (۲۰۰) جو چاندی کا نصاب ہے قیمت کے اعتبار سے "بیس دینار" (۲۰) کے جو سونے کا نصاب ہے برابر تھے، کیونکہ اسوقت دینار ودرہم میں ۱ : ۱۰ کی نسبت تھی، یعنی قیمت کے اعتبار سے ایک دینار دس درہم کے برابر تھا، لھذا اس حساب سے:

مجوب زکوٰۃ میں چاندی کے نصاب کے بجائے سونا کے نصاب کو معیار قرار دینا جائز ہے یا نہیں؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

رجسٹر نقل فتاوی جامعہ دارالعلوم کراچی

فتوی نمبر مع رجسٹر نمبر	تاریخ نقل فتاوی	نام وپتہ مستفتی	مضمون سوال وجواب	تبویب	عنوان

۱ : ۱۰ = ۲۰ × ۱۰ = ۲۰۰ درہم ہوگئے۔

عن عمرو بن شعیب عن ابیہ عن جدہ قال:
کانت قیمۃ الدیۃ علی عہد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
ثمانمائۃ دینار او ثمانیۃ آلاف درهم
الحدیث (ابوداؤد باب "الدیۃ کم ہی؟")
وفی بذل المجهود: ای قیمۃ ابل الدیۃ
التی ہی الاصل فی الدیۃ اھ (۱۸ : ٦٤)

ترجمہ: حضور پاک صلی اللہ علیہ وسلم کے زمانہ میں دیت کی قیمت آٹھ سو دینار یا آٹھ ہزار درہم تھی....
بذل المجہود (شرح ابوداؤد) میں ہے یعنی دیت کے ان اونٹوں کی قیمت (اتنی تھی) جو دیت میں اصل ہیں"
اس روایت میں آٹھ سو دینار آٹھ ہزار درہم کے قائم مقام قرار دیئے، یعنی:

۸۰۰ : ۸۰۰۰ = ۱ : ۱۰

واما القول الثالث فان یجعل قیمۃ الدنانیر عشرۃ عشرۃ اھ (کتاب الاموال لابی عبید القاسم رحمہ اللہ تعالی (ص ٤٢٢)

اسکا حاصل بھی یہی ہے کہ ایک دینار قیمت کے لحاظ سے دس دراہم کے برابر تھا، جیسا کہ محشی نے لکھا ہے کہ:

ولست ادری لهذا الرأی وجها الا ان الصحابۃ قاسوا احد النصابین علی الآخر فوجدوا ان کل دینار من نصاب الذهب یقابلہ عشرۃ دراهم من الفضۃ اھ (ص ٤٢٢)

وفی المبسوط للامام السرخسی قدس سرہ:
وقیل: المعنی فیہ انہ العبرۃ للقیمۃ فی المقادیر، فان الشاۃ تقوم بخمسۃ دراهم فی ذلک الوقت وبنت المخاض من الابل باربعین درهما فایجاب الزکوۃ فی کل خمس من الابل کایجاب الزکوۃ فی مائتی درهم اھ (۲ : ۱٥۰)

مبسوط کی اس عبارت کا حاصل بھی یہی ہے کہ اس زمانہ میں مختلف قسم کے اموال کے نصابوں اور ان میں واجب شدہ مقدارِ زکوۃ کی قیمت میں کوئی خاص فرق نہیں تھا، چنانچہ پانچ اونٹوں میں ایک بکری واجب ہے، اور دو سو درہم میں پانچ درہم، اور ایک بکری کی قیمت اس زمانہ میں پانچ درہم تھی یعنی:

۵ اونٹ ⟵ بکری = ۲۰۰ ⟵ ۵ درہم

(c) ketabton.com: The Digital Library

فتوی نمبر مع رجسٹر نمبر	تاریخ نقل فتاوی	نام و پتہ مستفتی	مضمون سوال وجواب	تبویب	عنوان

وفي فقه الزكوة لمحمود ابي السعود :

والمتصفح لما كتبه الاقدمون وما روي عنهم
يجد ان خمس اواق من الفضة كانت
تعادل مائتي درهم ، وان مائتي درهم كانت
تساوي عشرين دينارا (ص۹۳)

خلاصہ اس عبارت کا یہ ہے کہ متقدمین کی کتابوں اور عبارات پر غور کرنے سے معلوم ہوتا ہے کہ پانچ اوقیہ چاندی اسوقت دوسو درہم کے برابر ہوتی تھی اور دوسو درہم بیس دینار کے برابر ـــــ اسکا حاصل بھی یہی نکلتا ہے کہ اسوقت دینار ودرہم میں ۱:۱۰ کی نسبت تھی ۔

وفي التطبيق المعاصر للدكتور شوقي اسماعيل
شحاتة :

وما يبين لنا ان نصاب الزكوة الاربع
نصاب موحد قيمته عشرون دينارا او مائتا
درهم اھ (ص۱۱۲)

اس عبارت کا حاصل یہ ہے کہ چاروں زکوتوں کا نصاب قیمت کے اعتبار سے ایک ہے ، یعنی بیس دینار یا دوسو درہم ، اور چاروں نصابوں سے مراد نصاب سونا ، چاندی ، مویشی اور زمینی پیداوار ہے ۔

مذکورہ بالا عبارات سے معلوم ہوتا ہے کہ اس زمانہ میں زکوٰۃ کے مختلف نصابوں اور ان میں واجب شدہ مقدار زکوٰۃ کی قیمت میں کوئی خاص فرق نہیں تھا ، اسلیئے اس وقت کسی بھی نصاب کو مذکورہ صورتوں میں مالیت لگانے کے لئے معیار بنایا جاسکتا تھا ، کیونکہ بہر صورت توازن برقرار رہتا تھا ۔ لیکن عہد رسالت اور خلافت راشدہ کے بعد کی صدیوں میں نصابوں اور خاص طور پر سونے اور چاندی کے نصابوں میں مذکورہ نسبت باقی نہیں رہی ، اور بنو امیہ کے دور سے دونوں نصابوں میں فرق آنا شروع ہوگیا ، اور مختلف مراحل سے گزرتے ہوئے آج دونوں نصابوں میں قیمت کے اعتبار سے جو تفاوت ہے وہ بالکل ظاہر ہے ، جس سے دونوں نصابوں میں توازن باقی نہیں رہا ، اور مذکورہ سوال گردش میں آگیا کہ کیا اب بھی معیار نصاب چاندی ہے ؟ اگر ہے تو پھر اس تفاوت ... اور عدم توازنیت جو مزاج اسلام کے خلاف ہے اسکا کیا حل یا جواب ہے ؟ جیسا کہ سوال میں مذکور ہے ۔

اسکو حل کرنے کے لئے بعض علماء عرب جن میں عالم عرب کے مشہور عالم محقق علامہ ڈاکٹر یوسف القرضاوی اور مشہور محقق ڈاکٹر وهبة الزحيلي بھی شامل ہیں ، نے ذکر کردہ صورتوں میں یعنی جبکہ نہ سونے کا نصاب مکمل ہو اور نہ چاندی کا ، یہ موقف اختیار کیا کہ اب بجائے چاندی کے سونا ہی معیار ہے ـــــ چنانچہ علامہ قرضاوی صاحب فرماتے ہیں :

ويذهب علماء آخرون الى ان تقدير
النصاب يجب ان يكون بالذهب ... وهذا ما
اختاره الاساتذة ابو زهرة وخلاف ...

(c) ketabton.com: The Digital Library

رجسٹر نقل فتاویٰ جامعہ دار العلوم کراچی

فتویٰ نمبر مع رجسٹر نمبر	تاریخ نقل فتاویٰ	نام وپتہ مستفتی	مضمون سوال وجواب	تبویب	عنوان

فی بحثهم عن الزكاة .

ويبدو لي ان هذا القول سليم الوجهة

قوي الحجة اهـ (فقه الزكاة ١ : ٢٦٤)

اور علامہ زحیلی صاحب فرماتے ہیں :

والاهم تقدير النصاب الورقي بالذهب

لأنه المعادل لنصاب الأنعام ولارتفاع مستوى

المعيشة وغلاء الحاجيات ، وان كان يرى كثير

من علماء العصر تقدير النصاب بالفضة لأنه انفع

للفقراء ، وللاحتياط في الدين ولأن نصاب الفضة

مجمع عليه وثابت بالسنة الصحيحة اهـ

(الفقه الاسلامي وادلته ٢ : ٧٧٣)

جبکہ جمہور علماء کا موقف اب بھی یہی ہے کہ مذکورہ صورتوں میں یعنی جبکہ تو قیمت لگانے میں معیار چاندی ہی ہے نہ کہ سونا ، کیونکہ :

(١) چاندی کا نصاب احادیث صحیحہ صریحہ مشہورہ سے ثابت ہے ، جبکہ سونے کا نصاب اگرچہ احادیث میں مذکور ہے لیکن یہ احادیث

(حاشیہ: کسی کی ملکیت میں نقد رقم یا مال تجارت یا کچھ سونا اور الکحالہ کچھ چاندی وغیرہ ہو)

اس درجہ قوت وشہرت کو نہیں پہنچ سکی تھیں ، اسکی وجہ یہ ہے کہ عہد رسالت میں سونا کا رواج چاندی کے مقابلہ میں بہت کم تھا ، جیسا کہ مشہور تابعی حضرت عطاء رحمہ اللہ فرماتے ہیں :

انما كان اذ ذاك الورق ولم يكن الذهب

(مصنف بن ابی شیبہ کتاب الزکوٰۃ)

(٢) چاندی کا نصاب اجماعی ہے ، بخلاف سونے کے نصاب کے کہ اسمیں مختلف اقوال بھی پائے جاتے ہیں ، چنانچہ حضرت حسن بصری رحمہ اللہ سے سونے کا نصاب چالیس دینار بھی منقول ہے ۔

(٣) چاندی کا نصاب بذات خود معتبر ہے ، یعنی اسکے نصاب میں مالیت اور قیمت لگانا کسی کے نزدیک بھی اعتبار نہیں ، جبکہ سونے کے نصاب میں بعض علماء نے چاندی کے ساتھ مالیت لگانے کا اعتبار بھی کیا ہے ، وهو المنقول عن طاؤس وعطاء وزهري وسليمان بن حرب هـ

(حاشیہ: یعنی سونے کے نصاب کو چاندی کا تابع بنایا ہے)

الوب وغيرهم رحمهم الله تعالى (فقه الزكاة ١ : ٢٤٧ بحواله المغني لابن قدامه ٣ : ٤)

وفي فقه الزكاة : واما النقود الذهبية

(الدنانير) فلم يجئ في نصابها احاديث في قوة احاديث

الفضة وشهرتها ، ولذا لم يظفر نصاب الذهب بالاجماع

كالفضة غير ان الجمهور الاكبر من الفقهاء ذهبوا

الى نصابه عشرون دينارا وروي عن الحسن البصري

ان نصابه اربعون دينارا وروي عنه مثل قول الاكثرين

اهـ (١ : ٢٤٧ بحواله نيل الاوطار ٤ : ١٣٩)

(c) ketabton.com: The Digital Library

صفحہ نمبر 105

رجسٹر نقل فتاویٰ جامعہ دار العلوم کراچی

فتویٰ نمبر مع رجسٹر نمبر	تاریخ نقل فتاویٰ	نام و پتہ مستفتی	مضمون سوال وجواب	تبویب	عنوان

(۴) فرائض میں احتیاط لائق غور بھی یہی ہے کہ معیار چاندی ہو نہ کہ سونا جیسا کہ ظاہر ہے۔

(۵) زکوٰۃ میں دو پہلوؤں کو خاص طور پر شریعت نے ملحوظ رکھا ہے یعنی:

(۱) فقیر کی مالی مصلحت

(۲) زکوٰۃ ادا کرنے والے پر بہت زیادہ بوجھ (بار) نہ پڑے، جسے "اجحاف" کہتے ہیں، شریعت نے زکوٰۃ کے باب میں دونوں کی مصلحت کا خیال رکھا ہے، چنانچہ اگر کسی کے پاس پانچ اونٹ ہوں، تو شریعت نے ان میں ایک بکری دینے کو واجب کیا ہے، حالانکہ زکوٰۃ میں اصل یہ ہے کہ مقدار واجب اسی نصاب کی جنس میں سے ہو، لیکن یہاں صاحب مال اور فقیر دونوں کی مصلحت کا لحاظ رکھا گیا، اور پانچ اونٹوں میں شریعت نے اونٹ کے بجائے ایک بکری کو واجب کیا اس لئے کہ پانچ اونٹ خاصا بڑا مال ہے اب اگر اس مال پر زکوٰۃ بالکل واجب نہ ہوتی تو اسمیں فقیر کی مصلحت نظر انداز ہو جاتی، اور اگر اونٹ واجب ہوتا تو صاحب مال پر بہت زیادہ بار پڑتا، بکری کے واجب کرنے میں دونوں کی مصلحت برقرار رہی، چنانچہ اسی کے بارے میں علامہ سرخسیؒ فرماتے ہیں:

والمعنی فیہ ان الواجب فی کل مال من جنسہ فان الواجب جزء من المال الا ان الشرع عند قلۃ الابل اوجب من خلاف الجنس نظرا للجانبین فان خمسا من الابل مال عظیم ففی اخلائہ عن الواجب اضرار بالفقراء، وفی ایجاب الواحدۃ اجحاف بارباب الاموال الخ (المبسوط للامام السرخسیؒ ۲: ۱۵۲)

چاندی کو بحالت موجودہ بھی معیار نصاب باقی رکھنے میں جانبین کی مصلحت ملحوظ ہے، کیونکہ مال تجارت وغیرہ میں چاندی کو معیار بنانے کی صورت میں زکوٰۃ زیادہ لوگوں پر واجب ہوگی، جس سے فقراء کو مالی نفع زیادہ پہنچ جائیگا، جبکہ سونے کی صورت میں فقراء کی مصلحت نظر انداز ہو جائیگی، اور صاحب مال پر زیادہ بار بھی نہیں پڑتا، کیونکہ ایک آدمی ہے مثلاً اسکے پاس چھ ہزار روپے رکھے ہوئے ہیں، اور اسنے سال بھر اپنی مرضی کے مطابق جسطرح چاہا اور جتنا چاہا پیسے کو خرچ کیا، پورا سال گزر گیا اور تمام خرچوں کے بعد بھی اسکے پاس اب بھی چھ ہزار روپے مثلاً بچے ہوئے ہیں، اور اسپر اتنا قرضہ بھی نہیں ہے کہ اسکو منہا کرنے سے مذکورہ رقم بالکل نہ بچے یا کم بچے، تو ایسا شخص اگر ان چھ ہزار روپے میں سے صرف ڈیڑھ سو روپے کسی ایسے شخص کو بطور زکوٰۃ دیدے جسکی ملکیت میں اتنا پیسہ بھی نہیں ہے، یا وہ قرض کے نیچے دبا ہوا ہے، تو اسمیں صاحب مال کا کیا نقصان ہے؟ ظاہر ہے کہ ایسے شخص پر زکوٰۃ واجب کرنا عین حکمت اور عین انصاف ہے، صاحب مال کے پاس پانچ ہزار آٹھ سو پچاس روپے بچ گئے، اور فقیر کو ڈیڑھ سو روپیہ مل گئے، جس سے وہ اپنی کسی ضرورت کو پورا کر لیگا

چاندی کو معیار بنانے کی صورت میں

(c) ketabton.com: The Digital Library

رجسٹر نقل فتاویٰ جامعہ دار العلوم کراچی

فتویٰ نمبر مع رجسٹر نمبر	تاریخ نقل فتاویٰ	نام و پتہ مستفتی	مضمون سوال وجواب	تبویب	عنوان

سونے اور چاندی کی قیمتوں میں تفاوت کے باوجود زکواۃ کے مسئلہ میں صاحب مال اور فقیر کی مصلحت اب بھی برقرار ہے، اور زکواۃ کے باب میں اسپر کوئی بڑا اثر نہیں پڑا ہے، لہذا اسکو "بے اعتدالی"، "غیر توازنیت" وغیرہ کہنا درست نہیں ————— نیز یہ بھی یاد رکھنا چاہئے کہ سونے اور چاندی کی قیمتوں میں تفاوت کوئی نئی بات نہیں، بلکہ یہ تفاوت خلافت راشدہ کے بعد سے شروع ہوا ہے، چنانچہ بنو امیہ کے نصف آخر میں دینار کی قیمت بارہ درہم ہوگئی، بنو عباس کے دور میں یہ قیمت بڑھ کر پندرہ درہم سے بھی تجاوز کرگئی، اور فاطمیین کے زمانہ میں "حاکم" کے دور حکومت میں تو یہ قیمت ۳۴ درہم تک جا پہنچی، اور بعض اوقات ۳۵ درہم تک ایک دینار کی قیمت ہوگئی تھی (البلاغ: جمادی الاولی ۱۴۰۳ھ بحوالہ فقہ الزکاۃ) تو سونے اور چاندی کی قیمتوں میں تفاوت سے جس طرح ہم کو واسطہ پیش آرہا ہے، ہمارے اسلاف کو بھی اپنے دور عروج میں پیش آچکا ہے، مگر انہوں نے پھر بھی ایک نصاب کو دوسرے کی قیمت کے تابع نہیں کیا، چاندی کا نصاب الگ رکھا اور سونے کا الگ کیونکہ یہ نصاب آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم سے ماخوذ ہے اور اس پر اجماع ہے، جیسا کہ حضرت مولانا مفتی محمد رفیع عثمانی صاحب دامت برکاتہم نے البلاغ کے مذکورہ شمارہ میں تفصیل سے اسکا جواب ارشاد فرمایا ہے۔ اسی طرح ہمارے زیر بحث مسئلہ میں یعنی جبکہ کسی شخص کی ملکیت میں نقد رقم، یا مال تجارت یا نصاب سے کم کچھ سونا اور اسکے ساتھ کچھ چاندی وغیرہ ہو، ان صورتوں میں ہمارے اسلاف نے قیمت ومالیت لگانے میں چاندی کی جگہ سونے کو معیار نصاب نہیں بنایا، کیونکہ اس تفاوت کے باوجود زکواۃ کے باب میں جانبین کی مصلحت برقرار ہے۔

خلاصہ یہ کہ مذکورہ مسئلہ میں جمہور کا مذهب مذکورہ بالا وجوہات کی بناء پر قوی و راجح ہے، لہذا زکواۃ کے مسئلہ میں اسی پر عمل کرنا چاہئے۔

فی المبسوط للامام السرخسی رحمہ اللہ تعالیٰ:

فلابد من اعتبار منفعة الفقراء عند التقويم لأداء الزكوة، فيقومها بانفع النقدين الاترى أنه لو كان بتقويمه باحد النقدين يتم النصاب و بالآخر لا يتم فانه يقوم بما يتم به النصاب لمنفعة الفقراء اه

(۲ : ۱۹۱)

كذا في جميع كتب الفقه المعتبرة -

وفي الفقه الاسلامي وادلته:

وطريقة تقويم العروض هي عند الجمهور غير الشافعية ان تقوم السلع اذا حال الحول بالأحظ للمساكين من

(جاری ...۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

الجواب حامداً ومصلیاً

صورت مسئولہ میں چاندی اور سونے کا انفرادی نصاب وہ منصوص ہے اس میں کوئی انسان تبدیل نہیں کر سکتا، چاندی دو سو درہم جس کا وزن ہمارے ہاں ساڑھے باون تولہ اور موجودہ وزن کے اعتبار سے چھ سو بارہ ۶۱۲ گرام پینتیس ۳۵ ملی گرام بنتا ہے، اور خالص سونا بیس مثقال جس کا موجودہ وزن کے اعتبار سے ستاسی ۸۷ گرام چار سو اناسی ۴۷۹ ملی گرام ہے جیسا کہ بدائع میں ہے:

اما الاثمان المطلقة وهي الذهب والفضة فان كان له فضة فلا زكوة فيها حتى تبلغ مائتي درهم وزناً وزن سبعة، واذا كان له ذهب مفرد فلا شئ فيه حتى يبلغ عشرين مثقالاً

(بدائع الصنائع ص ۲/۱۶ ط سعید)

رہا موجودہ نقدیت اور مال تجارت کا نصاب، تو اس نصاب کا اندازہ اس چیز کے نصاب سے کریں گے جو فقراء کیلئے انفع ہو، اور چونکہ چاندی کا نصاب موجودہ نقدیت کے لحاظ سے فقراء کے حق میں زیادہ انفع ہے اس لئے اسی کا اعتبار کیا جائے گا۔

بدائع میں ہے:

وكذا روي عن ابي حنيفة رحمه الله تعالى في الامالي انه يقومها بانفع النقدين للفقراء ... وجه قول ابي حنيفة رحمه الله ان الدراهم والدنانير وان كانا في الثمنية والتقدير بهما سواء لكنا رجحنا احدهما بمرجح وهو النظر للفقراء والاخذ بالاحتياط

(بدائع الصنائع ص ۲/۲۱ ط سعید) فقط والله اعلم

کتبہ
محمد اللہ
المتخصص فی الفقہ الاسلامی
جامعۃ العلوم الاسلامیۃ
علامہ بنوری ٹاؤن کراچی ۵
۲۹/۴/۱۴۲۸ھ، ۱۷/۵/۲۰۰۷ء

الجواب صحیح

الجواب صحیح

دار الافتاء جامعۃ العلوم الاسلامیۃ علامہ بنوری ٹاؤن کراچی ۵ پاکستان
جامعۃ العلوم الاسلامیۃ نائب رئیس دار الافتاء علامہ بنوری ٹاؤن کراچی

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الجواب حامداً ومصلیاً

آج کل عروض اور نقدی وغیرہ کی زکوۃ ادا کرنے کے لئے چاندی کا نصاب معتبر ہے کیونکہ یہ انفع للفقراء ہے۔

لهذا جس آدمی کے پاس چالیس، پچاس ہزار روپے ہوں اس پر زکوۃ فرض ہے اور اس آدمی کا زکوۃ لینا درست نہیں ہے۔

قال ابن عابدین: "وأن يجب أن يكون التقويم بما هو أنفع للفقراء رواجاً."

(حاشية ابن عابدين، كتاب الزكاة، باب زكاة المال: ٢/٢٢٩، ط: حقانية)

"وعن أبي حنيفة في الأمالي أن يقومها بأنفع النقدين للفقراء......

وجه قول أبي حنيفة أن المال كان في يد المالك، وهو المنتفع به في زمان طويل، فلا بد من اعتبار منفعة الفقراء عند التقويم لأداء الزكاة فيقومها بأنفع النقدين، بالآخر لا يتم، فإنه يقوم بما يتم به النصاب لمنفعة الفقراء، فهذا مثله."

(المبسوط، كتاب الزكاة، باب زكاة المال: ١/٢٣٥٦، ط: الغفارية)

"ولو ضم أحد النصابين إلى الآخر...... لكن يجب أن يكون التقويم بما هو أنفع للفقراء قدراً ورواجاً."

(الهندية، كتاب الزكاة، الباب الثالث: ١/١٧٩، ط: رشيدية)

(وكذا في بدائع الصنائع، كتاب الزكاة: ٢/١٠٨، ط: رشيدية).

(وكذا في منحة الخالق على هامش البحر الرائق، كتاب الزكاة: ٢/٢٠١، ط: رشيدية).

(ومثله في التاتارخانية، كتاب الزكاة: ٢/١٧٩، ط: قديمي كتب خانه).

قال الكاساني: "الغنا أنواع ثلاثة: غنى تجب به الزكاة، وغنى يحرم به أخذ الصدقة وقبولها، ولا تجب به الزكاة...... أما الغنا الذي تجب به الزكاة: فهو أن يملك نصابا من المال النامي الفاضل عن الحاجة الأصلية.

وأما الغنا الذي يحرم به أخذ الصدقة وقبولها: فهو الذي تجب به صدقة الفطر والأضحية، وهو أن يملك من الأموال التي لا تجب فيها الزكاة ما يفضل عن حاجته وتبلغ قيمة الفاضل مائتي درهم من الثياب والفرش...... زيادة على ما يحتاج إليه كل ذلك للابتذال والاستعمال لا للتجارة والإسامة، فإذا فضل من ذلك ما يبلغ قيمته مائتي درهم وجب عليه صدقة الفطر والأضحية وحرم عليه أخذ الصدقة."

(بدائع الصنائع، كتاب الزكاة، مصارف الزكاة: ٢/١٥٨، ط: بيروت) فقط.

والله أعلم بالصواب

كتبه: سجاد خان

المتخصص في الفقه الإسلامي

بالجامعة الفاروقية كراتشي

١٢/٤/٢٨ھ

الجواب صحیح

[illegible]

الجواب صحیح

[illegible]

٢٢/٣/٢٨ھ

[illegible]

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم باب

د تجارت په سامان کي زکوة

که سره زر تر نصاب کم وه مګر قیمت یې د سپینو زرو نصاب ته رسېدی:

که د یو چا سره تر نصاب کم سره زر موجود وه مګر چي کله ئې قیمت معلوم سو د سپینو زرو نصاب ته رسېدل نوزکوة نسته او که چیري سره او سپین زر تر نصاب کم وه نو بیا سره زر د سپینو زرو سره ګډیږي بیا د سپینو زرو د قیمت له قراره و فقیرانو ته زکوة ورکول کیږي[1].

د خاوند او ښځي په ګډو زرو کي زکوة:

که خاوند ښځي ته زر په ملکیت ورکړي وه او نصاب ته رسېدل نو زکوة ئې پر ښځي دئ او که خاوند عاریة محض د استعمال لپاره ورکړي وه نو بیا زکوة پر خاوند دئ او که د دوی دواړو ګډ زر نصاب ته نه رسېدل پر یوه لا هم زکوة واجب نه دئ[2].

په زرو کي په هر حالت کي زکوة:

سره زر یا سپین زر که ساده وي او که یو شی ځني جوړ سوی وي، که استعمال سوي وي او که نه وي استعمال سوي په هر حالت کي که نصاب ته رسېدل زکوة ئې واجب دئ[3].

---

[1] و لو ضم احد النصابين الى الاخر حتى يؤدي كله من الذهب او من الفضة لاباس به لكن يجب ان يكون التقويم بما هو انفع للفقراء قدرا او رواجا والا فيؤدي من كل واحد ربع عشره (هنديه: اول ټوک – ۱۷۹ مخ).

[2] و منها كون المال نصابا فلا زكوة في اقل منه (هنديه: اول ټوک – ۱۷۲ مخ).

[3] تجب..... مضروبا كان او لم يكن مصوغاً او غير مصوغ حليا كان للرجال او للنساء تبرا كان او سبيكة (هنديه: اول ټوک – ۱۷۸ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د زکوة په مال د يو چا پور ليري کول:

که پر يو چا باندي دولت جرمانه ايښې وي او هغه غريب وي نو د زکوة په پيسو د هغه غريب جرمانه ليري کېدلای سي خو په دې شرط چي غريب يې قبض کړي او بيا خپله جرمانه په ليري کړي[1].

د تجارت مال:

د تجارت مال هغه مال دئ چي د خرڅولو په نيت رانيول سوی وي د هغه نصاب هم د نغدو نصاب دئ يعني د ټول مال قيمت که د دوپنځوس نيمو تولو سپينو زرو سره برابر وي يا زيات وي نو د کال تر تېرېدو وروسته څلوېښتمه حصه زکوة ادا کول واجب دئ[2].

د تجارت د مال د زکوة طريقه:

په کومه ورځ چي د تجارت د مال کال پوره سي نو په هغه ورځ دي د تجارت د ټولو مالونو قيمت د فروخت (خرڅولو) په قيمت معلوم کړي او د کال په جريان کي يا اوس چي کومه ګټه ده هغه هم د دغه مال په قيمت کي شامله ده او که د تجارت څخه ماسوا په بله طريقه مال حاصل سوی وي لکه په ميراث، هبه نو داغه دي هم ورسره يو ځای کړي بيا دي د ټول مال د مجموعې څخه دي څلوېښتمه حصه زکوة وباسي[3].

---

[1] و لو قضى دين الفقير بزكوة ماله ان كان بامره يجوز وان كان بغير امره لايجوز و سقط الدين (هنديه: اول ټوک – ۱۹۰ مخ).

[2] و اما اموال التجارة فتقدير النصاب فيها بقيمتها من الدنانير والدراهم فلا شئ فيها مالم تبلغ قيمتها مائتي درهم ... فتجب فيها الزكوة (بدائع: دوهم ټوک – ۱۰۹ مخ).

[3] يقوم التاجر العروض او البضائع التجارية في آخر كل عام بحسب سعرها في وقت اخراج الزكاة لابحسب سعرشرائها ويخرج الزكاة المطلوبة و تضم السلع التجارية بعضها الى بعض عند التقويم ولو اختلفت اجناسها ... (فقه اسلامي: دريم ټوک – ۱۸۷۱مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

په زکوة ورکولو کي پور باید د سرمایې څخه وباسي:

د نغدو، سرو زرو، سپینو زرو، او د تجارتي سامان د قیمت فروخت (خرڅولو) وروسته دي واجب الاداء پو رځني وباسي د پاته پیسو څلوېښتمه حصه دي زکوة ورکړي[1].

جلا جلا هیڅ شی نصاب ته نه رسېدی:

که د یو چا سره یو څه سره زر وه یو څه سپین زر وه او یو څه نغدي پیسې وې او یو څه د تجارت مال وو مګر جلا جلا یو شی لا نصاب ته نه رسېدی نو په دې صورت کي به ټوله سره یو ځای کوي که ئې قیمت دوپنځوس نیمو تولو سپینو زرو ته ورسېدی نو زکوة سته او که نه رسېدی بیا زکوة نسته[2].

مال چي چیري وي د هغه ځای قیمت اعتبار لري:

د زکوة په ادا کولو کي د هغه ځای قیمت اعتبار لري په کوم ځای کي چي مال موجود وي مثلاً یو سړی په هرات کي دئ او مال ئې په کندهار کي دئ نو د کندهار په قیمت به د خپل مال زکوة باسي[3].

د مضاربت په مال کي زکوة:

په مضاربت کي تر څو چي ګټه نه وي د مضارب سره پیسې امانت وي

وبای وجه استفاد ضمه سوا کان بمیراث او هبة او غیر ذالک ولو کان من غیر جنسه. (هندیه: اول ټوک– ۱۷۵ مخ)

[1] و لو کان له مال زکاة فقد صرح قبله بان الدین یصرف الی مال الزکاة. (ردالمحتار: دوهم ټوک – ۲۴۶ مخ).

[2] و قیمة العرض للتجارة تضم الی الثمنین لان الکل للتجارة و ضعا و جعلا ویضم الذهب الی الفضة قیمة (درمختار: دوهم ټوک – ۳۰۳ مخ).

[3] و یقومها المالک في البلد الذي فیه المال (هندیه: اول ټوک – ۱۸۰ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

او مال د اصلي مالک دئ زکوة ئې هم پر ده باندي دئ او که چیري ګټه وه او د هر یوه مضارب او اصلي مالک حصه و نصاب ته رسېدل بیا زکوة پر هر یوه واجب دئ[1].

کوم شیان چي د تجارت لپاره نه وي:

د شیانو د رانیولو په وخت کي د تجارت نیت ضروري دئ او که ځوک د تجارت نیت نه وکړي شیان رانیسي بیا زکوة پکښي واجب نه دئ[2].

په کتابو کي زکوة:

په کتابو کي هغه وخت زکوة واجبېږي چي د تجارت لپاره وي، د ذاتي ضرورت لپاره چي کوم کتابونه دي په هغو کي زکوة نسته[3].

په موټرانو کي زکوة:

د موټر یا نور د خوارۍ د شیانو په قیمت کي زکوة نسته بلکي د هغوی څخه چي کوم آمدني حاصلېږي د کال تر تېرېدو وروسته زکوة پکښي واجب دئ[4].

په پیسو او ګټه دواړو کي زکوة:

که یو چا د کال په اول تاریخ کاروبار شروع کړی او د کال په آخر کي ئې ګټه کړې وه نو په سرمایه او ګټه دواړو کي زکوة واجب دئ، او که د

---

(1) و ان تعدد النصاب تجب اجماعا و یتراجعان بالحصص و بیانه في الحاوي فان بلغ نصیب احدهما نصابا زکاه دون الاخر الخ (درمختار: دوهم ټوک – ۳۰۴ مخ).

(2) ولو نوی التجارة بعد العقد و اشتری شیئا للقنیة ناویا انه ان وجد ربحا باعه لازکوة علیه (درمختار: دوهم ټوک – ۲۷۴ مخ).

(3) و منها فراغ المال عن حاجته الاصلیة ... وکذا کتب العلم ان کان من اهله وآلات المحترفین (هندیه: اول ټوک – ۱۷۲ مخ).

(4) و اما آلات الصناع الذین یعملون بها وظروف الامتعة للتجارة لاتجب فیه الزکوة لانها لیست بمعدة للتجارة (الکفایة مع فتح القدیر: دوهم ټوک – ٦۵ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

کال په شروع او آخر کي سرمايه پوره وه مګر د کال په جريان کي سرمايه کمه سوه نو پر زکوة باندي کوم اثر نه کوي د کال په آخر کي به د ټول مال زکوة ورکوي[1].

د ضرورت په مځکه کي د تجارت نيت وسي:

که يو چا مځکه د تعمير د جوړولو لپاره رانيولې وه او بيا ئې د تعمير د جوړولو په جريان کي د زکوة نيت وکړی نو د نيت تر مخه چي کومي پيسې ئې خرڅي کړي دي زکوة پکښي نسته او تر نيت وروسته چي کومي پيسې خرڅېږي د نورو پيسو سره به ئې يو ځای کړي او زکوة به ئې ورکړي[2].

د ذاتي استعمال شی په ګټه خرڅول:

که يو چا د خپل ذاتي استعمال لپاره مثلا فريج وغيره رانيوی او بيا ئې په ګټه خرڅ کړی که دغه سړي د دغه تر مخه صاحب نصاب وو نو د فريج پيسې او ګټه دواړه به د نورو ګټو سره يو ځای کړي د کال تر تېرېدو وروسته دي زکوة ورکړي[3].

د کراکري په سامان کي زکوة:

لوښي، دېګونه، خېمې او داسي نور شيان چي په کرايه ورکول کېږي

---

(1) و من کان له نصاب فاستفاد في اثناء الحول مالا من جنسه ضمه الی ماله وزکاه (هنديه: اول ټوک – ۱۷۵ مخ).

(2) لايبقی للتجارة ما اي عبد مثلا اشتراه لها فنوی بعد ذلک خدمته ثم مانواه للخدمة لايصير للتجارة وان نواه لها مالم يبعه بجنس مافيه الزکوة والفرق ان للتجارة عمل فلا تتم بمجرد النية (درمختار: دوهم ټوک – ۲۷۲ مخ).

(3) ومن کان له نصاب فاستفاد في اثناء الحول مالاً من جنسه ضمه الی ماله وزکاه. (هنديه: اول ټوک– ۱۷۵مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هغوی په قیمت کي زکوة واجب نه دئ البته د دغو شیانو څخه چي کومه ګټه حاصله سي او نصاب ته ورسیږي نو د کال تر تېرېدو وروسته زکوة پکښي واجب دئ[1].

د تجارت په جائیداد کي زکوة:

کوم جائیداد، مځکه، باغ و غیره چي باقاعده د تجارت لپاره وي نو د هغوی په قیمت کي د کال تر تېرېدو وروسته زکوة واجب دئ[2].

د کارخانې په مځکه او ماشینانو کي زکوة:

د کارخانې مځکه او ماشینان که د تجارت لپاره وي زکوة پکښي سته او که د کسب لپاره وي بیا زکوة پکښي نسته که څه هم قیمت ئې تر نصاب زیات وي البته د دې پر آمدني باندي زکوة واجب دئ[3].

په ژرنده کي زکوة:

ژرنده چونکه د اوړه کیدو لپاره ده نو په قیمت کي ئې زکوة نسته البته د کال تر تېرېدو وروسته پر آمدني ئې زکوة واجب دئ که چیري نصاب ته رسېدل[4].

په قدرتي خزانو کي زکوة:

کله چي یو ځای قدرتي خزانه پیدا سي نو پنځمه حصه و بیت المال

---

(1) و لو اشتری قدورا من صفر یمسکها ویواجرها فلاتجب فیها الزکوة کمالاتجب في بیوت الغلة (هندیه: اول ټوک – ۱۸۰ مخ).

(2) و سواء کان مال التجارة عروضاً او عقاراً او شیئاً ... لان الوجوب فی اموال التجارة تعلق بالمعنی وهو المالیة والقیمة (بدائع: دوهم ټوک – ۱۰۹ مخ).

(3) و کذلک آلات المحترفین .... ای سواء کانت ممالا تستهلک عینه في الانتفاع کالقدوم والمبرد او تستهلک (ردالمحتار: دوهم ټوک – ۲٦۵ مخ).

(4) فلیس في دورالسکنی ..... وآلات المحترفین (هندیه: اول ټوک – ۱۷۲ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته ورکول کېږي او څلور حصې د دغه سړي سره پاته کېږي، د کال تر تېرېدو وروسته په دغه خزانه کي زکوة واجب دئ البته د پیدا کیدو په وخت کي زکوة نسته[1].

یو څه د تجارت مال خرڅ سوی وي یو څه پاته وي:

که په یو دوکان کي د شلو زرو سامان پروت وي د لسو زرو سامان خرڅ سوی وي او د لسو زرو سامان پروت وي نو د موجود سامان څلوېښتمه حصه دي ورکړي او یا دي ئې قیمت ورکړي او د پیسو دي څلوېښتمه حصه ورکړي[2].

د چاپ پر کاغذ باندي زکوة:

کوم کاغذ چي چاپخانې والا د چاپ لپاره ایږدي پر دغه کاغذ باندي چي نصاب ته رسېدلی وي زکوة واجب دئ ځکه چي دغه کاغذ د کتابو په حکم کي دئ د ماشینانو په حکم کي نه دئ[3].

د طبابت په سامان کي زکوة:

کوم سامان چي طبیب د دوکان د ښایست لپاره کار کړی وي مثلاً پردې، ګروپان، وغیره او یا ئې د دوا ایښودلو لپاره الماری جوړي کړي وي نو په دې سامان کي زکوة نسته او کوم سامان چي ئې د خرڅولو لپاره ایښی وي لکه دواوي او ښیښې او نور... نو په دې سامان کي چي

---

[1] ما يخرج من المعادن ثلاثة منطبع و مائع و ما ليس بمنطبع ولا مائع اما المنطبع كالذهب والفضة والحديد والرصاص والنحاص والصفر ففيه الخمس (هنديه: اول ټوک – ۱۸۴ مخ).

[2] و في عروض تجارة بلغت قيمتها نصابا (مجمع الانهر: اول ټوک – ۳۰۵ مخ).

[3] و اما اذا كان يبقي اثرها في المعمول كمالو اشترى الصباغ عصفرا او زعفرانا ليصبغ الناس باجر وحال عليه الحول كان عليه الزكوة اذا بلغ نصابا (هنديه: اول ټوک – ۱۷۲ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

نصاب ته ورسېږي د کال تر تېرېدو وروسته زکوة پر سته[1].

د چاپ پر ماشینانو زکوة:

د چاپ د ماشینانو په ذات کي زکوة نسته البته د دوی څخه چي کومه ګټه حاصلېږي او نصاب ته رسېدلې وي کال باندي تېر سي نو زکوة پکښي واجب دئ[2].

د زکوة لپاره پر جمع سوو پیسو یا سامان زکوة:

کومي پیسې یا سامان چي د یو چا سره جمع وي نو پر هغه پیسو یا سامان باندي زکوة واجب نه دئ ځکه چي دا د فقیرانو حق دئ او هغوی ئې تر اوسه پوري مالکان سوي نه دي[3].

څو کلونه د تجارت د مال زکوة ادا نه کړي او هلاک سي:

که یو چا مثلاً بوره د دې لپاره د بل چا سره ایښي وه چي ګرانه به سي او څو کاله په دغه انتظار کي وو خو هغه امین سړی مړ سو او وارثانو ئې د بورې ورکولو څخه انکار وکړ نو د تېرو سوو کلو زکوة پر دغه سړي واجب نه دئ[4].

پر جنیتر، برقي ترانسفارمر یا ویلډنګ ماشین زکوة:

که دغه ماشینان د تجارت لپاره وي زکوة پکښي واجب دئ او که د

---

[1] اصل هذا انه لیس علی التاجر زکاة مسکنه و خدمه و مرکبه و کسوة اهله وطعامهم .... العطار اذا اشتری قواریر فهو هکذا (تاتارخانیه: دریم ټوک – ۱۸۱ مخ).

[2] و آلات المحترفین هذا في الآلات التي ینتفع بنفسها ولا یبقی اثرها في المعمول (هندیه: اول ټوک – ۱۷۲ مخ).

[3] کفایت المفتي: ۳ – ۴ ټوکونه – ۲۵۸ مخ.

[4] و ان هلک المال بعد وجوب الزکوة سقطت الزکوة وفي هلاک البعض یسقط بقدره (هندیه: اول ټوک – ۱۸۰ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

کار او مزدوری یا د خپل استعمال لپاره وي بیا زکوة پکښې واجب نه دی[1].

د حج لپاره پر جمع سوو پیسو زکوة:

د حج لپاره د جمع سوو پیسو څخه چي د تګ او راتګ، معلم، ټکټ وغیره پیسې ورکړي نو زکوة په دغه پیسو کي نسته، البته کومي پیسې چي په حج کي بیرته ورکول کېږي او کال باندي تېر سوی وي نصاب ته رسېدلي وي بیا زکوة پکښې واجب دی[2].

د زکوة مال متفرق (جلا جلا) ورکول:

که څوک د خپل مال زکوة روزانه لږ لږ مسکینانو ته ورکوي نو دا طریقه صحیح ده او زکوة ئې ادا سو مګر ښه دا دی چي یوه مسکین ته ئې ورکړي[3].

د رهنمایي په کار کي زکوة:

د راهنمایي په کار کي چي کله انسان مځکي، سرایونه، باغونه او نور څه د تجارت له پاره رانیسي نو د کال تر تېرېدو وروسته ئې په قیمت کي زکوة واجب دی[4].

---

[1] امداد الفتاوی: دوهم ټوک – ۴۲ مخ).

[2] اذا امسکه لینفق منه کل ما یحتاجه فحال الحول و قد بقی معه منه نصاب فانه یزکي وذلک الباقي الخ (ردالمحتار: دوهم ټوک – ۲۶۲ مخ).

[3] و شرط صحة ادائها نیة مقارنة له اي للاداء ... او مقارنة بعزل ماوجب کله او بعضه (درمختار: دوهم ټوک – ۲۶۸ مخ).

[4] او فی عرض تجارة قیمته نصاب الجملة صفة عرض و هو هنا ما لیس بنقد (درمختار: دوهم ټوک – ۲۹۸ مخ، و فتاوی حقانیه: دریم ټوک – ۵۴۶ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم باب
عشر (يعني د پيداوار او يا حصول زكوة)

د عشر تعريف:

عشر د مځکي د حصول زکوة دئ[1].

د عشر معنى او مفهوم:

د عشر معنى لسمه برخه ده، نبي کريم ﷺ د عشري مځکي دوه قسمونه ښودلي دي:

اول: په يوه مځکه کي د حصول لسمه حصه ادا کول فرض دي.

دوهم: په بله مځکه کي شلمه حصه ادا کول فرض دي مګر د فقهاء کرامو په اصطلاح کي دواړه ډولو ته عشر ويل کېږي او عشر يو عبادت دئ ټيکس نه دئ[2].

په آيتو سره د عشر اثبات:

وَءَاتُواْ حَقَّهُۥ يَوۡمَ حَصَادِهِۦ (الانعام- ۱۴۱) په تفسير کي علامه جصاص د امت اتفاق پر دي خبره را نقل کړی دئ چي په دې آيت کي عشر مراد دئ[3].

په حديث سره د عشر او نصف عشر اثبات:

کومه مځکه چي د باران اوبو اوبه کړې وي په هغه کي عشر دئ او

---

[1] اپ کے مسائل اور ان کا حل: دريم ټوک – ۴۰۸ مخ.

[2] يجب العشر هو واحد الاجزاء العشرة والمراد به هنا ينسب اليه لتشتمل الترجمة نصف العشر ... فيشمل العشر ونصفه الماخوذين من ارض المسلم (درمختار: دوهم ټوک – ۳۳۹ مخ).

[3] اتفاق الامة على وجوب الحق في كثيرمن الحبوب والثمار وهو العشر ونصف العشر ... وان ما اتفقوا عليه هو الحكم المراد بالاية (احكام القرآن للجصاص: دريم ټوک – ۱٦ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

کومه مځکه چي په سلواغه یا بل شي سره اوبه سوې وي په هغه کي نصف عشر دئ[1].

په اجماع سره د عشر اثابت:

د ټول امت د عشر پر فرضیت اجماع راغلې ده[2].

په قیاس یا عقل سره د عشر اثبات:

عشر فقیر ته ورکول د نعمت شکر دئ او عاجز سړی د فرائضو پر کولو باندي آماده کوي[3].

د عشر د ادا کولو تر مخه د حصول استعمالول:

که چا د عشر (لسمي حصې) تر مخه حصول استعمال کړی یا ئې یو څه یو چا ته ورکړل نو د خپل عشر ضامن دئ چي پوره کوي به ئې[4].

د عشر تر ادا کولو وروسته زکوة:

د یو وار حصول د عشر تر ادا کولو وروسته زکوة یا عشر دوهم وار تر هغه وخته پوري نه دئ واجب تر څو چي ئې خرڅ کړی نه وي او که ئې حصول د عشر تر ادا کولو وروسته خرڅ کړ نو بیا زکوة په دغو پیسو کي د کال تر تېرېدو وروسته واجب دئ او که چیري دغه سړی تر مخه د نصاب خاوند وو او کال تېر سو نو بیا به د حصول د پیسو زکوة هم

---

[1] فیما سقت السماء والعیون او کان عشریا العشر و ماسقی بالنضح نصف العشر (صحیح البخاري: اول ټوک – ۲۰۱ مخ).

[2] و اماالاجماع فلان الامة اجمعت علی فرضیة العشر (بدائع: دوهم ټوک – ۱۷۰ مخ).

[3] واماالمعقول : لان اخراج العشر الی الفقیر من باب شکر النعمة واقدار العاجز وتقویته علی القیام بالفرائض (بدائع: دوهم ټوک – ۱۷۰ مخ).

[4] ولا یاکل من طعام العشر حتی یؤدي العشر و ان اکل ضمن عشره (درمختار: دوهم ټوک – ۳۳۲ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورکوي[1].

عشر په لاندي شيانو کي واجب دئ:

په عشري مځکه کي چي کوم شی د ګټي لپاره کرل سوی وي که لږ وي او که ډېر پر ټولو باندي عشر واجب دئ لکه غنم، وريجي، اوربشي، جواري، ترکاري، مېوه، خټکي، هندوانه، اوړه، پياز، توری، کدو، بانجڼ، بېنډی، مولی، خورما، چمبرخيال، بادرنګ، خاشخاش، تمباکو، زعفران، پمبه، آم او داسي نور شيان[2].

د عشر څخه خرڅ نه ايستل کېږي:

عشر د ټول حصول څخه ايستل کېږي داسي نه ده چي اول مزدوري، د ټکټر مصرف، او داسي نور مصرفونه مستثنی سي بيا عشر ادا کړل سي او د عشر د ورکولو تر مخه دولتي محصول هم نه ځني وضع کېږي البته تر کومه ځايه چي دغه حصول لېږدول کېږي د هغه خرڅ وضع کېږي[3].

عشر ساقطېږي:

که حصول هلاک سو او مالک هيڅ ډول کوتاهي نه وه کړې نو عشر ساقط دئ او که يوه حصه حصول هلاک سي نو د هغې حصې عشر ساقط دئ او د پاته حصول عشر ورکول لازمي دي[4].

---

[1] و اما زکاة الزروع والثمار وهو العشر (بدائع: دوهم ټوک – ١٦٩ مخ).

[2] و يجب العشر عند ابي حنيفة في کل ما تخرجه الارض من الحنطة والشعير والدخن والارز واصناف الحبوب والبقول..... مماله ثمرة باقية او غير باقية قل او کثر (هنديه: اول ټوک – ١٨٦ مخ).

[3] ولاتحسب اجرة العمال ونفقة البقر وکرى الانهار واجرة الحافظ وغير ذلک فيجب اخراج الواجب من جميع ما اخرجته الارض عشرا او نصفا (هنديه: اول ټوک – ١٨٧ مخ).

[4] وماهلک بعد الوجوب بلا فعله سقط عنه عشره وبفعله يجب (تاتارخانيه: دوهم ټوک – ٢٥٢ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د طاقت لرلو سره زراعت نه کول:

که یو څوک د طاقت سره بیا هم زراعت (کښت) ونه کړي نو عشر باندي لازم نه دئ[1].

که حصول غلا سو:

که د عشري مځکي حصول تر پرې کولو مخکي یا مېوه تر شکولو مخکي یا وروسته ضائع سوه یا غلا سوه نو عشر هم ساقطېږي[2].

په کومو شیانو کي عشر نسته:

پر داسي شیانو چي په زراعت کي کار نه ځني اخیستل کېږي زکوة یا عشر نسته لکه لرګي، وابنه، نلان او داسي نور...[3].

که مسکین خپله د عشر مصرف وي:

داسي مسکین چي خپله د عشر مستحق وي پر هغه باندي د عشر ورکول واجب نه دي[4].

د عشر حساب د کوم وخت څخه دئ:

کله چي مېوه یا کښت د دې قابل سي چي اطمینان په راځي نو د هغه وخت د حساب څخه عشر واجب دئ[5].

---

(1) تمکن ولم یزرع وجب الخراج دون العشر (درمختار: دوهم ټوک – ۳۳۳ مخ).
(2) و ما هلک بعد الوجوب بلا فعله سقط عنه عشره وبفعله تجب (تاتارخانیه: دوهم ټوک – ۲۵۲ مخ).
(3) و ان یکون الخارج منها مما یقصد بزراعته نماء الارض فلا عشر في الحطب والحشیش والقصب لان الاراضي لاتستمنی بهذه الاشیاء (هندیه: اول ټوک – ۱۸۶ مخ).
(4) زکوة کے مسائل کا انسائیکلوپیډیا: ص ۳۰۶.
(5) و اما وقت الوجوب فوقته وقت خروج الزرع وظهور الثمر عند ابي حنیفة الخ (بدائع: دوهم ټوک – ۱۸۶ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

که حصول هلاک سو نو ضامن څوک دئ؟

که مالک حصول هلاک کړي نو د هلاک سوي حصول ضامن مالک دئ او عشر پر ده باندي قرض دئ او که د مالک څخه ماسوا بل چا دغه حصول هلاک کړي نو مالک به د هغه څخه تاوان اخلي او عشر به ورکوي[1].

د عشر مصرف (مستحق):

د عشر مصارف ټول هغه مصارف دي کوم چي د زکوة دي لکه څنګه چي د زکوة د ادا کولو لپاره دا ضروري ده چي يو مسلمان، فقير د زکوة مستحق ته بې له کومي معاوضې په مالکانه ډول باندي قبضه ورکول دي نو د عشر د ادا کولو لپاره هم دغه طريقه ده[2].

مځکه چي په کومو اوبو اوبه کېږي نو ....:

که مځکه د باران په اوبو اوبه کېدل نو د حصول لسمه برخه ئې فقيرانو ته ورکول واجب دي او که مځکه د باوړې، برمې يا ئې په خپله اوبه کول نو د حصول ئې شلمه حصه و فقيرانو ته ورکول واجب دي[3].

د عشر نصاب:

د امام ابوحنيفه رحمة الله عليه رايه دا ده چي د عشر نصاب مقرر نه دئ

---

[1] فان ا ستهلکه المالک ضمن عشره ويکون دينا في ذمته .... و ان استهلکه غير المالک اخذ الضمان منه و ادى عشره ... (بدائع: دوهم ټوک – ۱۸۸ مخ).

[2] اي مصرف الزکاة والعشر ... فقير .... ومسکين لاشئ له ... يشير الى وجه مناسبته هنا (درمختار: دوهم ټوک – ۳۳۹–۳۴۴مخونه). و يشترط ان يکون الصرف تمليکاً لا اباحة: دوهم ټوک – ۳۴۴ مخ.

[3] يجب العشر ... اي يفترض ... فان عامة المفسرين على انه العشر او نصفه وهو مجمل بينه قوله صلى الله عليه وسلم ماسقت السماء ففيه العشر و ما سقى بغراب او دالية ففيه نصف العشر (ردالمحتار: دوهم ټوک – ۳۲۵ مخ).

بلکي حصول که لږ وي او که ډېر په هر حالت کي ئې عشر ورکول واجب دي ځکه چي د قرآن مجيد او حديثو الفاظ د عشر په باره کي عام دي[1].

عشر نه معاف کېږي:

که د وخت حاکم يا د هغه نائب عشر و يو چا ته معاف کړي نو عشر نه معاف کېږي بلکي د مځکي پر مالک ضروري ده چي خپله عشر وباسي او مستحق ته ئې ورکړي[2].

پر قرض دار عشر سته:

پوروړی به هم د عشري مځکي د حصول څخه عشر باسي د عشر د وجوب لپاره پور مانع نه دئ[3].

عشر په مرګ سره نه ساقطېږي:

پر کوم چا چي عشر پاته وي د هغه په مرګ سره عشر نه ساقطېږي بلکي د هغه د پاته سوي مال څخه عشر ورکول لازم دي[4].

په عشر کي قيمت ورکول:

په عشر کي د حصول پر ځای قيمت ورکول جائز دي يعني د حصول د لسمي حصې پر ځای د لسمي حصې قيمت ادا کول جائز دي[5].

عشر نه ورکوونکی ګناهکار دئ:

عشر نه ورکوونکی ګناهکار او فاسق دئ البته د کومي غلې څخه

---

[1] وکذا النصاب ليس بشرط لوجوب العشر فيجب العشر في کثير الخارج وقليله ولايشترط فيه النصاب عند ابي حنيفة ... ولابي حنيفة عموم قوله تعالی ... (بدائع: دوهم ټوک – ۱۸۰مخ).

[2] زکوة کے مسائل کا انسائيکلوپيډيا: ۳۰۹مخ.

[3] و يجب مع الدين (درمختار: دوهم ټوک – ۳۲٦ مخ).

[4] و يؤ خذ من الترکة (درمختار: دوهم ټوک – ۳۲٦ مخ).

[5] حتی يجوز اداء قيمته عندنا (بدائع الصنائع: دوهم ټوک – ۱۸٦ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي عشر نه وي ورکول سوی هغه غله حرامه نه ده بلکي حلاله ده[1].

د عشر د واجب کېدو شرطونه:

اول: اسلام، ځکه چي عشر عبادت دئ او کافر د عبادت اهل نه دئ.

دوهم: مځکه به عشري وي، د مځکي حصول به حاصل وي او که حصول موجود نه سي نو عشر ساقط دئ.

دریم: پر داسي وښو یا درختو چي خپله شنې کېږي عشر واجب نه دئ.

څلورم: د عشر د واجب کېدو لپاره د مځکي د مالک عقل او بلوغ ضروري نه دئ، که د مځکي مالک کوچنی یا لېونی وي او مځکه حصول وکړي نو عشر پکښي واجب دئ د کوچني یا لېوني پر سرپرستانو لازمه ده چي د حصول څخه ئې عشر ادا کړي.

پنځم: د عشر د واجب کېدو لپاره د مځکي ملکیت شرط نه دئ بلکي د مځکي عشري کېدل شرط دي لکه څنګه چي د وقف مځکي په حصول کي عشر واجب دئ همداسي که چا په عاریت، اجاره یا په کرایه باندي عشري مځکه اخیستې وه او په هغه کي ئې کښت کړی وي نو د هغه مځکي د حصول عشر د همدې سړی پر ذمه دئ د مځکي پر مالک نه دئ.

شپږم: د عشر د واجب کېدو لپاره کال تېرېدل ضروري نه دي په کال کي چي څو واره حصول وي هغومره واره عشر ادا کول هم ضروري دي.

---

[1] و اتوا حقه یوم حصاده (الانعام: ۱۴۱). ان موجبه الوجوب لاستحقاق الوعید لتارک الامر بالنص (نورالانوار: ۲۸مخ)، البته جس غله سے عشر نهیں نکالا وه حرام نهیں بلکه حلال هے (زکوة کے مسائل کا انسائیکلوپیڈیا: ۳۱۰مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم: که یو سړی پوروړی وي بیا هم عشر ادا کول لازمي دي د پور پیسې د حصول څخه نه کمېږي بلکه د ټول حصول څخه عشر ادا کېږي.

اتم: د عشر د واجب کېدو لپاره ضروري ده چې پر مځکه باندي واقعة کښت سوی وي که نه نو عشر نه واجبېږي ځکه چې عشر د حصول د یوې حصې نوم دئ.

نهم: هر هغه حصول چي د هغه څخه آمدني مقصود وي که غله وي او که مېوه عشر باندي واجب دئ ځکه نو په پالېز او باغ دواړو کي عشر واجب دئ[1].

عشر د کوم حساب څخه ورکول کېږي:

که یو څوک په خپل ښار کي عشر د غلې د جنس څخه ادا کوي خو ډېر ښه او که څوک دغه غله په بل ښار کي خرڅوي نو د هغه ځای قیمت اعتبار لري او عشر دي ورکړي[2].

د را روان کال عشر تر مخه ورکول:

عشر یا نصف عشر پر حصول واجبېږي د را روان کال عشر د واجب کېدو ترمخه ورکول نه صحیح کیږي او بیا ورکول یې ضروري دي[3].

---

(1) و شرط وجوبه نوعان الاول شرط الاهلية والاسلام (هنديه: اول ټوک – ۱۸۵ – ۱۸۶ مخونه. و في بدائع الصنائع: دوهم ټوک – ۱۷۱ – ۱۷۵ مخونه، و ردالمحتار: دوهم ټوک – ۳۲۴ – ۳۲۴ مخونه. و تاتارخانيه: دوهم ټوک – ۲۴۴ مخ).

(2) و يقوم في البلد الذي المال فيه ولو في مفازة ففي اقرب الامصار اليه (درمختار: دوهم ټوک – ۲۸٦ مخ).

(3) و وقته وقت خروج الزرع وظهور الثمر عند ابي حنيفة فلو عجل عشر ارضه قبل الزرع لايجوز (هنديه: اول ټوک – ۱۸٦ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

په زوره عشر اخيستل:

که د يو چا څخه عشر په ظلم او زور سره واخيستل سو نو پر مالک باندي دوهم وار عشر ورکول لازم نه دي[1].

دولتي محصول پر عشر اثر نه کوي:

دولت محصول او نور څه ... نه د عشر په نيت اخلي او نه ئې په صحيح مصرف کي مصرفوي او نه د عشر د جمع کولو صحيح طريقه موجوده ده ځکه نو د محصول په ادا کولو سره عشر نه ساقطېږي او پر مالک باندي عشر ورکول لازم دئ[2].

پر غصب باندي عشر:

د عشر د وجوب لپاره د مځکي ملکيت ضروري نه دئ بلکه د مځکي آمدني ملکيت ضروري دئ لهذا که د مغصوبه مځکي پيسې د غاصب سره جمع سي نو په ټولو پيسو کي عشر پر غاصب لازم دئ خو د عشر په ادا کولو پيسې نه حلالېږي البته که غاصب ټولي پيسې مالک ته بيرته ورکړي نو بيا پر مالک باندي عشر واجب دئ[3].

د کال وروسته پر پاته سوې غله باندي عشر:

کله چي غله د تجارت لپاره نه وي نو زکوة پکښې فرض نه دئ او په غله کي چي يو وار عشر ادا سوی وي بيا دوهم وار د کال په تېرېدو سره

---

[1] اخذ البغاة والسلاطين الجائرة زکاة الاموال الظاهرة کالسوائم والعشر والخراج لا اعادة على اربابها (درمختار: دوهم ټوک – ۲۸۸ مخ).

[2] اخذ البغاة والسلاطين الجائرة زکاة الاموال الظاهرة کالسوائم والعشر والخراج لا اعادة على اربابها (درمختار: دوهم ټوک – ۲۸۸ مخ).

[3] وان غصب عشرية فزرعها ان لم تنقصها الزراعة فلاعشر على المالک وان نقصتها فالعشر على المالک کانه اجرها بالنقصان (ردالمحتار: دوهم ټوک – ۳۳۳ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

عشر نه لازمېږي[1].

عشر پر خرڅوونکي واجب دئ که پر رانیوونکي:

که پالېز یا کښت تر پخېدلو وروسته خرڅ سي نو عشر ئې پر خرڅوونکي دئ او که تر پخېدو دمخه خرڅ سي نو عشر ئې پر رانیوونکی دئ[2].

د غرونو په درختو کي عشر:

کومي درختي چي په غرونو کي راشنې سوي وي او مېوه ئې کړې وي نو هر څوک چي دغه مېوه تر لاسه کوي عشر هم پر هغه واجب دئ[3].

په کښت کي عشر:

که یو چا بل چا ته مځکه په کښت کاري ورکړې وي او تخم د مځکي د مالک له طرفه وو نو عشر پر مالک دی او که تخم د کښت ګر له طرفه وو پر دواړو باندي د خپلي حصې عشر واجب دئ او یا دي ئې په مشترک ډول عشر ادا کړي[4].

په نهال خانه کي عشر:

نهال خانه کي چونکه د مځکي اشتغال راځي ځکه عشر یا نصف

---

[1] ما اذا دخل من ارضه حنطة تبلغ قیمتها نصابا ونوی ان یمسکها و یبیعها فامسکها حولا لاتجب فیها الزکوة کما في المیراث (ردالمحتار: دوهم ټوک – ۲۶۸ مخ).

[2] لو باع الزرع ان قبل ادراکه فالعشر علی المشتري ولو بعده فعلی البائع (درمختار: دوهم ټوک – ۳۳۳ مخ).

[3] و ما یجمع من اثمار الاشجار التي لیست بمملوکة کاشجار الجبال یجب فیها العشر (هندیه: اول ټوک – ۱۸۶ مخ).

[4] و في الحاوي و بقولهما ناخذ و في المزارعة ان کان البذر من رب الارض فعلیه ولو من العامل فعلیهما بالحصة (درمختار: دوهم ټوک – ۳۳۴ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

عشر واجبېږي[1].

په ګني کي عشر:

ګنی د مځکي مستقله آمدني ده ځکه نو عشر یا نصف عشر پکښي واجب دئ[2].

په تمباکو کي عشر:

په تمباکو کي عشر سته خو که یو څوک د تمباکو بلګونه په عشر کي ورکوي ورکولای ئې سي او که څوک ئې قیمت په عشر کي ورکوي نو اول دي د تمباکو څخه د عشر په اندازه بلګونه جلا کړي بیا دي ئې په هغه علاقه کي چي کوم ځای اوسېږي قیمت کړي او مسکینانو ته دي ئې ورکړي[3].

د کور په مېوه دارو درختو کي عشر:

د کور دننه چي مېوه داره درختي یا سبزي وي په هغو کي عشر واجب نه دئ ځکه چي دا ټول د کور تابع دي[4].

د کښت د مځکي چي شاوخوا مېوه داره درختي وي:

که په یوه مځکه کي باقاعده کښت کېږي او شاوخوا ئې مېوه داره

---

[1] اما اذا اتخذ ارضة مقصبة اومشجرة او منبتا للحشيش وساق الیه الماء ومنع الناس منه یجب فیه العشر (الجوهرة النیرة: اول ټوک – ۱۵۱ مخ).

[2] و اما قصب فهو ثلثة انواع قصب السکر و قصب الذریرة و القصب ا لفارسي قصب السکر وقصب الذریرة فیهما العشر (الجوهرة النیرة: اول ټوک – ۱۵۱ مخ).

[3] في کل ما تخرجه الارض من الحنطة والشعیر والدخن ... (تاتارخانیه: اول ټوک – ۲۷۶ مخ).

[4] رجل في داره شجرة مثمرة لا عشر فیها وان کانت البلدة عشریة (خلاصة الفتاوی: اول ټوک – ۲۴۷ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

درختي وي نو دداسي درختو په آمدني کي عشر نسته[1].

د درختو په بلګو کي عشر:

که په يو علاقه کي د درختو بلګونه خرڅېدل او رانيول کېدل بيا هم عشر پکښي نسته ځکه چي د عشر د وجوب لپاره د يو شي د غټېدلو قصد او نيت کول شرط دي او بل دا چي د درختي بلګونه په کښت کي مقصود هم نه وي[2].

په پروړو کي عشر:

په پراړه کي عشر نسته ځکه پروړ په کرلو کي مقصود نه دئ بلکي ضمني حاصلېږي که څه هم قيمت ئې زيات وي البته که په کرلو کي يوازي او يوازي پروړ مقصود وي بيا عشر سته[3].

په ترکاري (سبزيجاتو) کي عشر:

په سبزيجاتو کي عشر سته ځکه په اوسني وخت کي په لويو لويو ګوداموکي ئې حفاظت کېږي او تر ډېر وخت پوري وي[4].

په عام المنفعة کارونو کي د عشر پيسې مصرفول:

عشر د صدقات واجبه څخه دئ او د بل چا تمليک (د هغه په اختيار کي ورکول) پکښي شرط دي او په عام المنفعة کارونو کي (لکه سړک،

---

[1] والبستان ما يحوطه حائط فيه نخيل متفرقة يمكن الزراعة وسط الاشجار و ان كانت الاشجار ملتفة لايمكن الزراعة في وسطها فهي كرم وليس في الاشجار التي على المسناة شئ (بزازيه: څلورم ټوک – ۹۱ مخ).

[2] وان يكون الخارج منها مما يقصد بزراعته نماء الارض (البحر الرائق: دوهم ټوک – ۴۱۳ مخ).

[3] الا فيما لايقصد به استغلال الارض نحو حطب وقصب فارسي وحشيش و تبن و سعف الخ حتى لو اشتغل ارضه بها يجب العشر (درمختار: دوهم ټوک – ۳۲۷ مخ).

[4] و في الخضراوات التي لاتبقى وهذا قول الامام وهو الصحيح (ردالمحتار: دوهم ټوک – ۳۲٦ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

کلینک، پُل وغیره) تملیک نه را ځي ځکه نو د عشر پیسې پکښې مصرف کېدلای نه سي[1].

په عسلو کي عشر:

په عسلو کي عشر سته ځکه چي فقهاء کرامو مطلق په عسلو کي د عشر قول را نقل کړی دئ که مچمچۍ د ځنګل وي او که د بل ځای وي[2].

په ماهیانو کي عشر:

د عشر لپاره د مځکي حصول شرط دئ او ماهیان د مځکي حصول نه دي ځکه نو زکوة پکښې نسته البته که د تجارت لپاره وي او نصاب ته رسېدلي وه نو زکوة پکښې واجب دئ[3].

کافر حکمران چي د مسلمان څخه عشر واخلي نو:

کافر دولت د مسلمانانو د عشر اخیستلو هیڅ حق نه لري ځکه نو که د یو مسلمان څخه کافر حکومت عشر واخلي عشر نه ادا کېږي پر مسلمان باندي دوهم وار عشر ورکول لازم دئ[4].

د درختو په تنو کي عشر:

د درختو په تنو کي عشر نسته مګر که درختي مقصود بالذات وي

---

(1) وشرعا تملیک خرج الاباحة فلو اطعم یتیما ناویا الزکوة الا اذا دفع الیه المطعوم.... (درمختار: دوهم ټوک–۲۵۶ مخ).

(2) و یجب العشر في العسل اذا کان في ارض العشر (هندیه: اول ټوک–۱۸۶ مخ).
وما یوجد في الجبال من العسل والثمار ففیه العشر. (هدایه: دوهم ټوک–۶۲ مخ)

(3) ان لایاخذ من السمک شیئا حتی یبلغ مائتي درهم فاذا بلغ مائتي درهم فخذ منه الزکوة (کتاب الاموال لابي عبید: ص ۳۴۸ بحواله فتاوی حقانیه: دریم ټوک–۵۸۶ مخ) .

(4) احسن الفتاوی: څلورم ټوک–۳۴۸ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

يعني ربېل کېږي او خرڅېږي بيا عشر پکښې واجب دئ[1].

د ځان لپاره په کرل سوي ترکاري کې عشر:

عشر په هر هغه حصول کې سته چي د مځکي څخه راوزي که د ذاتي استعمال لپاره وي او که د تجارت لپاره ځکه نو د ځان لپاره په کرل سوي ترکاري کي عشر سته[2].

په خپله راشنه سوو وښو کي عشر:

په خپله راشنه سوو وښو کي که څه هم عشر نسته مګر که ئې عليحده حفاظت وسي او د پيسو ذريعه سي نو بيا عشر پکښې واجب دئ[3].

په ځنګلو کي عشر:

د ځنګل په درختو کي عشر نسته البته د خرڅولو په صورت کي يې که پر قيمت کال تېر سي او نصاب ته رسېدلي وي نو زکوة سته[4].

په عشر کي کال تېرېدل شرط نه دي:

په يوه فصل کي يوازي يو وار عشر واجب دئ د کال په تېرېدو سره عشر نه واجبېږي او که فصل يا پالېز هر وار راشين کېدی نو پر هر وار

---

[1] فلو استنمی ارضه بقوائم الخلاف وماشبهه او بالقصب او الحشيش وکان يقطع ذلک ويبيعه کان فيه العشر (ردالمحتار: دوهم ټوک - ۳۲۷ مخ). هکذا في فتاوی فريديه: دريم ټوک-۴۷۸مخ)

[2] و يؤخذ العشر عند الامام عند ظهور الثمرة و بدوصلاحها (درمختار: دوهم ټوک-۳۳۱ مخ).

[3] فلا عشر في الحطب والحشيش... ولوکان يقطعه ويبيعه يجب فيه العشر کذا في محيط السرخسي (هنديه: اول ټوک-۱۸۶ مخ).

[4] و کذا لا عشر فيما هو تابع للارض کالنحل والاشجار لانه بمنزلة جزء الارض لانه يتبعها في البيع (البحرالرائق: دوهم ټوک-۴۱۵ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

باندي عشر واجب دئ[1].

عشر دستي ور کول واجب دي:

په اسلام کي د عشر ادا کول على الفور واجب دي په ادا کولو کي يې ځنډ کول ګناه ده[2].

اسلامي امارت په زوره عشر اخيستلای سي:

عشر د ځمکي پر حصول واجب دئ او د ځمکي حصول د ظاهري اموالو په ډول دي که څوک په خپل اختيار سره عشر ادا کړي د ثواب مستحق دئ او که څوک په خپل اختيار عشر ادا نه کړي نو اسلامي امارت ئې په زوره اخيستلای سي خو ثواب ئې نسته[3].

د نابالغ په ځمکه کي عشر:

په زکوة کي خو د زکوة د ورکوونکي بلوغ ضروري وو مګر عشر د ځمکي په حصول کي ضروري دئ مالک هيڅ ډول دخل نه پکښي لري[4].

که ځمکه د فصل سره خرڅه کړي:

اول: که د عشري ځمکي مالک ځمکه د تيار فصل سره خرڅه کړي يا ئې يوازي فصل خرڅ کړي ځمکه ئې خرڅه نه کړه نو عشر پر خرڅوونکي لازم دئ پر رانيوونکي لازم نه دئ.

---

(1) بلاشرط بقاء وحولان حول حتى لو اخرجت الارض مرارا وجب في كل مرة لاطلاق النصوص عن قيد الحول ولان العشر في الخارج حقيقة فيتكرر بتكرره (ردالمحتار: دوهم ټوک – ۳۲۶ مخ).

(2) فتاوى حقانيه: دريم ټوک – ۵۹۸ مخ.

(3) ولهذا جاز للامام ان ياخذه جبرا ويسقط عن صاحب الارض الا انه لا ثواب له الا اذا ادى اختياراً (البحرالرائق: دوهم ټوک – ۴۱۳ مخ).

(4) واما العقل والبلوغ فليسا من شرائط الوجوب حتى يجب العشر في ارض الصبي والمجنون لان فيه معنى المؤنة (البحرالرائق: دوهم ټوک – ۴۱۳ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم: او که یوازي مځکه خرڅه کړي او فصل پوخ سوی نه وي او رانیوونکي دستي د مځکي څخه فصل جلا کړي نو عشر پر خرڅوونکی دئ.

دریم: که رانیوونکی دستي فصل جلا نه کړي بلکي فصل لا پاته وو او مځکه یې د حصول سره واخیستل نو عشر پر رانیوونکی لازم دئ[1].

عشر پر مالک دئ که پر اجاره دار:

یو څوک چي خپل شخصي ملک چا ته په اجاره ورکړي دا دوه ډوله لري:

اول: اجرة مثل کامل ځني واخلي یعني که دغه اصلي مالک د دغه اخیستل سوي اجرة څخه عشر یا خراج ورکړي او بیا هم ده ته کافي ګټه پاته سي چي په دومره ګټه باندي نور خلګ هم په اجاره ورکولو راضي وي نو په دې صورت کي عشر پر مالک دئ.

دوهم: اجرة مثل کامل نه ځني واخلي یعني که مالک د دغه اجرت څخه عشر ورکړي نو ده ته به منفعت یا پاته نه سي یا به لږ پاته سي نو په دې صورت کي عشر پر مستاجر دئ[2].

که د اوسېدلو په کور کي څوک باغ کښېږدي نو....:

که د یو چا د اوسېدلو کور وي او په صحن کي یې باغ کښېږدي نو په هغه

---

[1] و اذا باع الارض العشریة وفیها زرع قد ادرک مع زرعها او باع الزرع خاصة فعشره علی البائع دون المشتري ولوباعها والزرع یقل ان فصله المشتري في الحال یجب علی البائع و لو ترکه حتی ادرک فعشره علی المشتری (هندیه: اول ټوک – ۱۸۷ مخ).

[2] والعشر علی المؤجر..... وقالا علی المستاجر . فان امکن اخذالاجرة کاملة یفتی بقول الامام والا فبقولهما لما یلزم علیه ... (الدرالمختار مع ردالمحتار: دوهم ټوک – ۳۳۴ مخ). (هکذا في امداد الفتاوی: دوهم ټوک – ۵۸ مخ) (و احسن الفتاوی: څلورم ټوک – ۳۴۷ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

باغ کي عشر واجب نه دی[1].

که تخم د بزګر او سرخېل دواړو له طرفه وي:

که تخم په ګډه وو يعني د بزګر او سرخېل دواړو له طرفه وو نو داسي معامله فاسده ده البته عشر پر هر يوه باندي د خپلي حصې لازم دی[2].

---

[1]: اگر مکان رہایشی ہی ہے مگر اس کے صحن میں باغ لگا لیا تو اس پر عشر یا خراج واجب نہیں ہے.
(مسائل رفعت قاسمي: ج۳- ص۱٦۳)

[۲]: پس مزارعة کے حصہ میں جتنی پیدار آئے اس کا عشر اس کے ذمہ ھے اور مالک کے حصہ میں جتنی جائے اس کا عشر اس پر لازم ہے۔ آپ کے مسائل اور ان کا حل: (دریم ټوک-۴۱۱مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم باب

د زکوة مصارف

د زکوة تر ټولو ښه مصرف (مستحق):

د زکوة تر ټولو ښه حقداره خپل ديندار قريبان دي چي د زکوة مستحق وي او که دوی په دين کي مشغول وي نو هم د قرابت او هم د دين رعايت پکښي وسو[1].

جايداد والا ته زکوة ورکول:

که يو سړی دومره جايداد غير منقوله (مځکه، دوکان، وغيره) ولري چي قيمت ئې نصاب ته رسيږي خو د هغه حصول د دغه سړي ټوله ضروري اخراجات نه سي پوره کولای نو په دې صورت کي دغه سړی زکوة اخيستلای سي ځکه چي د مځکي قيمت د غنا سبب نه دئ[2].

د غوا يا غوايي مالک ته زکوة ورکول:

که يو سړی د ضرورياتو څخه زياتي غواوي يا غوايان يا نور حيوانات درلودل او قيمت ئې دوپنځوس نيمو تولو سپينو زرو ته رسېدی نو دغه سړی غني دئ او زکوة اخيستل ورته جائز نه دي[3].

غني سړي زکوة قبض کړي او فقيرانو ته يې ورکړي:

که يو سړی غني وي نو زکوة اخيستل ورته روا نه دي چي دی ئې

---

[1] قيد بالولاد لجوازه لبقية الاقارب كالاخوة والاعمام والاخوال الفقراء بل هو اولى لانه صلة وصدقة وفي الظهيرية ويبدا في الصدقات بالارقاب ثم الموالى ثم الجيران (ردالمحتار: دوهم ټوک - ۳۴۶ مخ).

[2] ولو كان له ضيعة قيمتها آلاف ولايحصل منه ما يكفي له ولعياله اختلف فيه قال محمد ابن مقاتل يجوز صرف الزكوة اليه (بزازيه: څلورم ټوک - ۸۵ مخ).

[3] و ببقرة واحدة غني و بثلاثة ثيران اذا ساوى احدها مائتي درهم صاحب نصاب (هنديه: پنځم ټوک - ۲۹۳ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

قبض کړي فقیرانو ته ئې بیا ورکړي البته که د یو چا زکوة وکالة قبض کړي فقیرانو ته ئې ورکړي بیا صحیح دي[1].

اصولو او فروعو ته زکوة ورکول:

و خپلو اصولو (پلار، نیکه او نورو، ... مور ، انا او نورو ...) ته زکوة ورکول جائز نه دي او خپلو فروعو (زوی، لمسي او داسي نورو ... لور، لمسۍ او داسي نورو ...) ته زکوة ورکول هم جائز نه دي که څه هم په کاروبار کي سره جلا وي او یا په وېش سره جلا وي او یا غریبان وي[2].

د خاوند او ښځي یو بل ته زکوة ورکول:

خاوند ښځي ته او نه ښځه خاوند ته زکوة ورکولای سي ځکه چي د دوی ګټي سره ګډي دي[3].

خور او ورور ته زکوة ورکول:

د اصولو او فروعو، کوروالا او خاوند څخه ماسوا نورو ټولو قریبانو لکه ورور، خور،... ته زکوة ورکول روا دي او مستحب کار هم دئ خو په دې شرط چي صاحب نصاب به نه وي[4].

غریب ته د هبې یا پور په نامه زکوة ورکول:

د زکوة د پیسو د جلاکېدو په وخت کي یا د زکوة د ورکولو په وخت

---

[1] وکذا لو کان عنده من المصاحف وهویحتاج الیه وان کان لایحتاج الیه وهو یساوي مائتي درهم لایجوز صرف الزکوة الیه ولایجوز له اخذها (هندیه: اول ټوک –۱۸۹ مخ).

[2] ولایدفع المزکي زکاته الی ابیه وجده وان علا ولا الی ولده وولد ولده وان سفل (هدایه: دوهم ټوک – ۷۳ مخ)، هکذا فی فتاوی حقانیه: څلورم ټوک –۴۹ مخ.

[3] ولا الی امراته للاشتراک في المنافع عادة ولاتدفع المراة الی زوجها عند ابي حنیفة رحمة الله علیه (هدایه: دوهم ټوک – ۷۳ مخ).

[4] وقید بالولاد لجواز لبقیة الاقارب کالاخوة والاعمام والاخوال الفقراء بل هم اولی لانه صلة وصدقة (ردالمحتار: دوهم ټوک –۳۴۶ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي د زکوة نیت کول ضروري دي وروسته که څه هم د پور، هبې او یا بل شي نوم ورواخیستل سي زکوة ئې صحیح کېږي[1].

د صاحب نصاب سړي اولادو ته زکوة ورکول:

د صاحب نصاب سړي غټانو غریبانو اولادو ته زکوة ورکول جائز دي البته کوچنیانو اولادو ته چي بلوغ ته لا نه وي رسېدلي زکوة ورکول جائز نه دي ځکه چي دوی د پلار په غنا سره غنیان بلل کېږي[2].

کافر ته زکوة ورکول:

د زکوة د اداء لپاره اسلام شرط دئ ځکه نو زکوة او نور صدقات واجبه غیر مسلم ته ورکول جائز نه دي[3].

نابالغ ته زکوة ورکول:

د زکوة په مصرف کي بلوغ ضروري نه دئ بلکي قبض کوونکی به دومره عقل او فهم لري چي په اخیستلو او خرڅولو وپوهېږي اوس که نابالغ په اخیستلو او خرڅولو پوهېږي زکوة ورکول پروا نه لري مګر دا چي نابالغ په غریبي او مالداری کي د پلار تابع وي نو که ئې پلار صاحب نصاب وو زکوة ورکول روا نه دي او که صاحب نصاب نه وي بیا زکوة ورکول روا دي البته که کوچني په راکړه ورکړه نه پوهېدی بیا یې د

---

[1] ومن اعطی مسکینا دراهم سمها هبة او قرضا ونوی الزکوة فانها تجزیه وهوالاصح (هندیه: اول ټوک – ۱۷۱ مخ).

[2] و لا الی ولد غني اذا کان صغیرا لانه یعدغنیا بیسار ابیه بخلاف ما اذا کان کبیرا فقیرا لانه لایعد غنیا بیسار ابیه وان کان نفقته علیه (هدایه: دوهم ټوک – ۷۵ مخ).

[3] و لایجوز ان یدفع الزکوة الی ذمي لقوله علیه السلام لمعاذ خذها من اغنیائهم و ردها في فقرائهم و یدفع الیه ماسوی ذالک من الصدقة (هدایه: دوهم ټوک – ۷۲ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوچني سرپرست ته ورکولای سي[1].

د ديني مدرسې غني استاذ ته زکوة ورکول:

د زکوة په تمليک کي د قبض کوونکي فقر شرط دئ او که د مدرسې استاذ فقير نه وو نو زکوة ورکول صحيح نه دي[2].

دومره زکوة مستحق ته ورکول چي د نصاب خاوند سي:

که يو سړی پوروړی وي نو د پور د ادا کولو لپاره د زکوة ټولي پيسې ورکول چي پور ئې په ادا سي جائز دي او يا سړی دومره عيالداره وي چي که د زکوة پيسې باندي تقسيم سي بيا هم کفايت ئې نه په کېږي نو زکوة ورکول جائز دي البته بې له کوم عذره دومره زکوة ورکول چي هغه صاحب نصاب سي مکروه دئ مګر زکوة ئې ادا کېږي[3].

غني طالب العلم ته زکوة ورکول:

که چيري داسي طالب العلم د سفر په حالت کي د نصاب په اندازه مال ونه لري نو زکوة ورکول جائز دي ځکه چي ملکيت يداً اعتبار لري او که ئې په سفر کي د نصاب په اندازه مال درلودی بيا زکوة ورکول جائز نه دي[4].

---

[1] ودفع الزکوة الی صبيان آقاربه برسم عيد او الی مبشر او مهدی الباکورة جاز قوله الی صبيان آقاربه اي العقلاء والا فلا يصح الا بدفع الی ولي الصغير (ردالمحتار: دوهم ټوک – ۳۵۶ مخ).

[2] هذا الفرع مخالف لاطلاقهم الحرمة في الغنی ولم يعتمده احد قلت و هو کذلک والاوجه تقييده بالفقير ... قال للاتفاق علی ان الاصناف کلهم سوی العامل يعطون بشرط الفقر (ردالمحتار: دوهم ټوک – ۳۴۰ مخ).

[3] وکره اعطاء فقير نصابا او اکثر الا اذا کان المدفوع اليه مديون او کان صاحب عيال بحيث لو فرقه عليهم لايخص کلا او لايفضل بعد دينه نصابا فلا يکره (ردالمحتار: دوهم ټوک – ۳۵۳ مخ).

[4] ولايجوز دفع الزکاة الی من يملک نصاباً من ای مال کان لان الغني الشرعي مقدر به ، وابن السبيل من کان له مال في وطنه وهو في مکان آخر لا شيئ له فيه (هدايه: دوهم ټوک – ۱۷ – ۷۸ مخونه).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د زکوة پیسې د یو ښار څخه بل ښار ته وړل:

د خپل ښار څخه بل ښار ته زکوة وړل په شریعت کي مکروه تنزیهي عمل دئ البته که قریبان په بل ښار کي اوسېدل یا تر خپل ښار هغه بل ښار والا ډېر حاجتمند وه نو په دې صورت کي بیا کراهت نسته[1].

سیاسي تنظیم یا انجمن ته زکوة ورکول:

د زکوة او عشر په ادا کولو کي مسلمان فقیر مالک جوړول ضروري دي او په انجمن او تنظیم کي که څه هم مذهبي وي دغه شرائط نسته ځکه نو زکوة ورکول صحیح نه دي[2].

د زکوة په نیت په مسکین ډوډۍ خوړل:

که یو څوک د زکوة په نیت په یو غریب ډوډۍ وخوري او دغه ډوډۍ د دغه غریب په ملکیت کي ورکړي نو زکوة ئې صحیح دئ[3].

وکیل که خپله زکوة استعمال کړي:

که زکوة ورکوونکی وکیل یو خاص سړي یا خاصي مدرسې ته د زکوة رسولو لپاره ټاکلی وي او بیا ئې خپله استعمال کړي نو زکوة ئې نه ادا کېږي او وکیل ضامن دئ او که ئې وکیل ته مطلق اختیار ورکړی وي چي هر ځای ئې مصرفوي که دغه وکیل خپله مستحق وي او استعمال

---

[1] و کره نقلها الا الی قرابة بل في الظهيرية لاتقبل صدقة الرجل و قرابته محاويج حتی يبدا بهم فيسد حاجتهم او احوج او اصلح او اورع وانفع للمسلمين (ردالمحتار: دوهم ټوک – ۳۵۳ مخ).

[2] هي تمليک المال من فقير مسلم غير هاشمي ولامولاه بشرط قطع المنفعة عن الملک من کل وجه لله تعالی (البحرالرائق: دوهم ټوک – ۳۵۲ مخ. فتاوی حقانيه: څلورم ټوک – ۵۹ مخ).

[3] فلو اطعم يتيما ناويا الزکوة لايجزيه الا اذا دفع اليه المطعوم لانه بالدفع اليه بنية الزکوة يملکه فيصيرا آکلاً من ملکه بخلاف ما اذا اطعمه معه (درمختار مع ردالمحتار: دوهم ټوک – ۲۵۷ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

ئې کړي نوزکوة ادا کېږي او که مستحق نه وو نه ادا کېږي[1].

وکيل که خپلو قريبانو ته زکوة ورکړي:

که چيري وکيل د زکوة د تقسيمولو ذمه دار وي نو خپله ئې د مالک بې له اجازې اخيستلاى نه سي او که ئې اصول او فروع يا نور قريبان د زکوة مستحق وي زکوة ورکولاى سي[2].

مجاهد غني ته زکوة ورکول:

داسي سړى که په خپل وطن کي مال ولري مګر جهاد ته د تللو په وخت کي مال ورسره نه وي نو زکوة ورکول صحيح او د لا زيات ثواب باعث دئ[3].

زوم ته زکوة ورکول:

که چيري زوم غريب وي او د زکوة مستحق وي زکوة ورکول جائز دي[4].

مړور ته زکوة ورکول:

که چيري مړور د زکوة مستحقه وي نو په زکوة ورکولو کي دوه ثوابه

---

[1] و للوکيل ان يدفع لولده الفقير و زوجته لالنفسه الا اذا قال ربها ضعها حيث شئت (درمختار: دوهم ټوک -٢٦٩ مخ).

[2] الوکيل باداء الزکوة اذا صرفه الى ولده الکبير او الصغير او امراته وهم محاويج جاز ولايمسک لنفسه شيئا (بزازيه: ثلورم ټوک -٨٦ مخ).

[3] و اما استثناء الغازي فمحمول على حال حدوث الحاجة وسماه غنيا ... فيجوز ان يعطي من الصدقات ما يستعين به في حاجته التي تحدث له في سفره وهو في مقامه غني بمايملکه لانه غير محتاج في حال اقامته فيحتاج في حال سفره فيحمل قوله لاتحل الصدقة لغني الا لغاز في سبيل الله ... (بدائع: دوهم ټوک - ١٥٥ مخ).

[4] و قيد باصله وفرعه لان من سواهم من القرابة يجوزالدفع لهم و هو أولى لما فيه من الصلة مع الصدقة (البحرالرائق: دوهم ټوک - ۴٢۵ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي يو زکوة ورکول او بل صله رحمي کول[1].

د مسجد امام ته عشر او زکوة ورکول:

امام ته په مزدورۍ کي زکوة ورکول که په زوره وي که په رضا جائز نه دي او که ئې قوم ورکړي زکوة ئې نه صحيح کېږي او که امام غريب وي او د نصاب مالک نه وي بيا د پېروزيني په خاطر پروا نه لري خو د امامت په عوض کي به نه وي[2].

د عياشۍ په وجه که يو څوک پوروړی سي نو ...:

که يو څوک داسي عياش وي چي د ګناه يا فسق کولو په خاطر پوروړی سوی وي که څه هم ده ته زکوة ورکول روا دي مګر د ده سره په بې ديني کولو کي مرسته ده ځکه نو ښه خبره دا ده چي نېک او صالح نفر ته زکوة ورکول سي[3].

د زکوة ورکولو په وخت کي پر ظاهري حالت اکتفاء کول:

د زکوة ورکولو په وخت کي که د سړي غالب ګمان دا وو چي دغه سړی د زکوة مستحق دئ او زکوة ئې ورکړ نو زکوة ئې صحيح دئ که څه هم وروسته معلومه سي چي دغه سړی غني دئ[4].

---

(1) وقيد باصله.... (البحر الرائق: دوهم ټوک – ۴۲۵ مخ).

(2) و في الملتقط من الاجارة المعلم اذا اعطي خليفته شيئا ناويا الزكوة فان كان بحيث يعمل له لولم يعطه يصح عنها والا فلا (الاشباه والنظائر: ۱۶۹مخ).

(3) التصدق على الفقير العالم افضل من التصدق على الجاهل (هنديه: اول ټوک – ۱۸۷ مخ).

(4) اذا شک وتحرى فوقع في اكبر رايه انه محل الصدقة فدفع اليه او سأل منه فدفع او راه في صف الفقراء فدفع فان ظهر انه محل الصدقة جاز بالاجماع وكذا ان لم يظهر حاله عنده و اما اذا ظهر انه غنى او هاشمي ... فانه يجوز و تسقط عنه الزكوة في قول ابي حنيفة ومحمد رحمهما الله تعالى (هنديه: اول ټوک – ۱۹۰ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د زکوة په پیسو باندي دیني کتابونه چاپول:

که یو غریب سړی د بل چا څخه پیسې واخلي او کتابونه په چاپ کړي نو د زکوة ورکوونکو په اجازه د زکوة په پیسو کتابونه چاپولای سي او هم ئې تقسیمولای سي[1].

مدرسو یا خانقاه ته زکوة ورکول:

د زکوة د صحت لپاره ضروري دي چي د پیسو مالک یو فقیر او مسکین وګرځوي که په مدرسو او خانقاه کي د زکوة پیسې یا ډوډۍ مستحقینو ته په ملکیت کي ورکول کېږي زکوة ادا کېږي[2].

د زکوة په پیسو د مشترکي ګټي لپاره سامان رانیول:

په زکوة او واجبو صدقاتو کي تملیک بلا عوض شرط دئ او د مشترکي ګټي لپاره سامان رانیول د چا شخصي ملکیت نه وي نو په داسي شیانو کي زکوة مصرفول روا نه دي[3].

ایا سني و شیعه ته زکوة ورکولای سي؟

د زکوة د مصرف لپاره اسلام شرط دئ هغه شیعه ګان چي عقائد ئې باطل وي د اسلام څخه خارج دي او زکوة ورکول صحیح نه دي[4].

د زکوة د حیلې حکم:

په مدرسو او مسجدو کي عموماً داسي حیله (چم) کېږي چي د زکوة ټولي پیسې په یوه مستحق قبض کړي بیا ئې پر تعمیر او نورو ځایو

---

[1] و یشترط ان یکون الصرف تملیکا لا اباحة فلا یصرف الی بناء نحو المسجد ولا الی کفن میت وقضاء دینه (درمختار: دریم ټوک – ۳۴۴ مخ).

[2] منها الفقیر وهو من له ادنی شئ وهو مادون النصاب او قدر نصاب (هندیه: اول ټوک – ۱۸۷ مخ).

[3] و یشترط ان یکون الصرف تملیکا ... (ردالمحتار: دوهم ټوک – ۳۴۴ مخ).

[4] وهي تملیک جزء مال عینه الشارع من مسلم فقیر (درمختار: دوهم ټوک – ۲۵۶ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

باندي مصرفوي اوس نو دا خبره ضروري ده چي په زکوة کي تمليک شرط دئ او په تمليک کي دا ضروري ده چي د زکوة قبض کوونکی نفر به صاحب نصاب نه وي، که د مدرسې مهتمم يا ناظم يا د مسجد متولي صاحب نصاب نه وي، قبض ئې جائز او صحيح دئ او د مدرسې يا مسجد په هر کار کي ئې استعمالولای سي مګر ښه صورت ئې دا دئ چي د دغي حيلې پر ځای د زکوة پيسې پر طالبانو تقسيم کړي تر څو په ښه طريقه سره زکوة ادا سي[1].

پور په زکوة کي معافول:

که د احمد پر خالد پور باندي وي او احمد ئې په زکوة کي ورمعاف کړي زکوة نه ادا کېږي او که احمد نوري پيسې خالد ته په زکوة کي ورکړي او خالد ئې بيرته په پور کي و احمد ته ورکړي پروا نه لري[2].

د ديني مدرسو مهتممانو ته زکوة ورکول:

په اوسني وخت کي د مدرسو د مهتممانو حيثيت د عاملينو دئ چي کله يو څوک دوی ته زکوة ورکړي زکوة ئې فوراً ادا سو خو پر مهتمم لازمه ده چي زکوة په خپل ذاتي مصارفو کي خرڅ نه کړي بلکي پر طالبانو ئې مصرف کړي او د غير ضروري مصارفو څخه به احتياط

---

(1) والحيلة في الجواز في هذه الاربعة ان يتصدق بمقدار زکوته على فقير ثم يامره بعد ذلک بالصرف الى هذه الوجوه فيکون لصاحب المال ثواب الزکوة وللفقير ثواب هذه القرب (البحرالرائق: دوهم ټوک – ۴۲۴ مخ – فتاوى حقانيه: څلورم ټوک – ۷۲ مخ).

(2) ولو وهب دينه من فقير و نوى زکوة دين اخر له على رجل اخر او نوى زکوة عين له لم يجز کذا في الکافي (هنديه: اول ټوک – ۱۷۱ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي[1].

غني عالم ته زکوة ورکول:

زکوة یوازي د فقیرانو او مسکینانو حق دئ کوم چي الله تعالی پر غنیانو مقرر کړی دئ مګر دا چي په ځینو سیمو کي غنیان مولوي صاحبان یا نور عامه خلګ زکوة اخلي نو دا زکوة نه دوی ته اخیستل روا دي او نه د خلګو زکات ادا کېږي[2].

نشیانو ته زکوة ورکول:

زکوة هر فقیر او مسکین ته په ورکولو سره ادا کېږي مګر زکوة ورکوونکی دي د دې خبري خیال وساتي چي د ګناهکار سړي سره چي د ګناه عادت وي د ګناه په کارو کي مرسته ونه کړي ځکه نو و چرسیانو، هیروئینیانو، خماربازانو، تاریاکیانو او داسي نورو ته زکوة ورکول مناسب نه دي[3].

په دیني مدرسو کي د زکوة تصریح ضروري ده:

دیني مدرسو ته د زکوة ورکولو په وخت کي د زکوة تصریح ضروري ده تر څو مدرسي والا زکوة په خپل مصرف کي استعمال کړي صرف نیت

---

[1] عن علي و ابن عباس رضي الله عنهما قالا : اذا اعطی الرجل الصدقة صنفا واحدا من الاصناف الثمانية اجزاه (احکام القرآن للجصاص: دریم ټوک – ۲۰۳ مخ).

[2] علماء اغنیاء را زکوة ګرفتن بالاتفاق حرام است (مجموعة الفتاوی: ۱ – ۲ ټوکونه – ۲۳۷ مخ).

[3] هي تملیک خرج الاباحة ... من مسلم فقیر غیر هاشمي ولامولاه (درمختار: دوهم ټوک – ۲۵۶ مخ). وَلَا تَعَاوَنُواْ عَلَى ٱلۡإِثۡمِ وَٱلۡعُدۡوَٰنِ (سورة المائده: ایت۲)

(c) ketabton.com: The Digital Library

کافي نه دئ[1].

د کور یا دوکان مزدور ته زکوة ورکول:

فقیر مزدور ته زکوة او خیرات دواړه ورکول صحیح دي او د هغه لپاره هم اخیستل روا دي مګر د مزدورۍ په عوض کي که زکوة ورکول سي نه ادا کېږي[2].

دیني مدرسو ته د حکومت له طرفه زکوة ورکول:

کله کله حکومت د بینکو د پیسو څخه مدرسو ته زکوة ورکوي دغه د زکوة پیسې که طالبان مصرف کړي استعمالول ئې ورته روا دي که څه هم په دغه پیسو کي د سود د پیسو یو څه وهم وي[3].

کونډې ته زکوة ورکول:

که چیري کونډه نصاب ته رسېدلي پیسې یا نور څه نه لري نو زکوة ورکول صحیح دي[4].

فقیران چي په بازار کي ګرځي زکوة ورکول:

په ښارو او کلیو کي چي کوم فقیران ګرځي نه لمونځ کوي نه روژه نیسي او داسي نور نو هغوی ته زکوة ورکول صحیح دي او که چیري ئې

---

[1] ولایخرج عن العهدة بالعزل بل بالاداء للفقراء ... فلو ضاعت لاتسقط عنه الزکوة (درمختار مع ردالمحتار: دوهم ټوک – ۲۷۰ مخ).

[2] و یجوز دفعها الی من یملک اقل من النصاب وان کان صحیحا مکتسبا کذا في الزاهدي (هندیه: اول ټوک – ۱۸۹ مخ).

[3] ولو اخرج زکوة المال الحلال من مال حرام ذکر في الوهبانیة انه یجزي عند البعض ... ولو نوی في المال الخبیث الذي وجبت صدقته ان یقع عن الزکوة وقع عنها (ردالمحتار: دوهم ټوک – ۲۹۲ مخ– و في فتاوی حقانیه: څلورم ټوک – ۸۱ مخ).

[4] و یجوز دفعها الی من یملک اقل من النصاب ... (هندیه: اول ټوک – ۱۸۹ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

نصاب درلودی بیا زکوة ورکول جائز نه دي[1].

که یو څوک زکوة واخلي بیا ئې خپل پلار یا زوی ته ورکړي:

که یو څوک په خپله د زکوة مستحق وي او زکوة واخلي نو خپله ئې هم استعمالولای سي او خپل پلار، زوی و غیره ته ئې هم ورکولای سي[2].

په قریبانو کي اول چا ته زکوة ورکول:

په زکوة، سرسایه او داسي نورو کي اول حق د ورور او خور دئ بیا د هغوی د اولادو دئ، بیا د اکاګانو او عمه ګانه دئ، بیا د هغوی د اولادو حق دئ، بیا د ماماګانو او خاله ګانو او د هغوی د اولادو دئ[3].

په زکوة باندي طبي کومک کول:

که په یو ځای کي مسلمانانو ته تکلیف رسېدلی وي مثلاً زلزلې، باران یا طوفان خوړ کړي وي نو دوی ته که د زکوة پیسې یا دواء تملیکاً ورکول سي زکوة صحیح کېږي[4].

تبلیغي جماعت ته زکوة ورکول:

د زکوة پیسې تبلیغي جماعت ته که ئې مستحق وي ورکول جائز دي مګر یوازي تبلیغي جماعت صحیح مصرف بلل ښه نه دئ[5].

د سید و سید ته زکوة ورکول:

---

[1] و لایجوز دفع الزکاة الی من یملک نصابا ... (هندیه: اول ټوک – ۱۸۹ مخ).

[2] قال الطیبي اذا تصدق علی المحتاج بشئ ملکه فله ان یهدي به الی غیره وهو معنی قول ابن الملک فیحل التصدق علی من حرم علیه بطریق الهدیة (مرقاة المفاتیح: څلورم ټوک – ۲۹۲ مخ).

[3] والافضل في الزکوة والفطر والنذور الصرف اولا الی الاخوة والاخوات ثم الی اولادهم ثم الی الاعمام والعمات ثم الی اولادهم ثم الی الاخوال والخالات ثم الی اولادهم (هندیه: اول ټوک – ۱۸۷ مخ).

[4] و یشترط ان یکون الزکوة تملیکا لا اباحة (رد المحتار: دوهم ټوک – ۳۶۴ مخ).

[5] واما قوله تعالی و في سبیل الله، عبارة عن جمیع القرب فیدخل فیه کل من سعی في طاعة الله وسبیل الخیرات اذا کان محتاجا (بدائع: دوهم ټوک – ۱۵۴ مخ)، (و في فتاوی محمودیه: نهم ټوک – ۵۴۶ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

که یو سید مالداره او غني وي نو خپل زکوة و بل غریب سید ته صحیح او حق طریقه دا ده چي نه سي ورکولای[1].

په صدقه جاریه کي زکوة مصرفول:

د زکوة د ادا کولو لپاره د زکوة مستحق مالک جوړول ضروري دي ځکه نو په داسي کارو کي چي هلته ملکیت نه راځي زکوة مصرفول نه صحیح کېږي[2].

حضرت عبدالله ابن مبارک رحمة الله علیه او د زکوة استعمال:

حضرت عبدالله ابن مبارک رحمة الله علیه به همېشه خپل زکوة او خیرات پر اهل علم باندي مصرفوی او دا به ئې ویل چي زه د نبوت تر درجې وروسته د علماوو درجه لوړه وینم، ځکه چي که اهل علم تنګدست سي د دین خدمت نه سي کېدلای نو په دې وجه د دین په کار کي تاوان او کمزوري راځي ځکه نو هغوی د علمي خدمت لپاره فارغ کول تر ټولو افضل او ښه کار دئ[3].

په کمیشن کي د زکوة پیسې ورکول:

په اوسني وخت کي ډېر داسي کېږي چي یو نفر مثلاً د کندهار څخه ۱۰۰۰ افغانۍ کابل ته استوي د ده څخه ۲۰۰ افغانۍ کمیشن اخیستل کېږي که یو څوک دغه ۲۰۰ افغانۍ په زکوة کي ورکوي زکوة ئې نه صحیح کېږي او ۲۰۰ افغانۍ به نوري د زکوة ادا کړي[4].

---

[1] ولا الی بني هاشم ظاهر المذهب اطلاق المنع وقول العیني والهاشمي یجوز دفع زکوته لمثله و صوابه لایجوز (درمختار: دوهم ټوک – ۳۵۰ مخ).

[2] و یشترط ان یکون الصرف تملیکا لا اباحة (درمختار: دوهم ټوک – ۳۴۴ مخ).

[3] و کان ابن المبارک یخصص بمعروفه اهل العلم فقیل له لو عممت فقال انی لا اعرف بعد مقام النبوة أفضل من مقام العلماء (احیاء العلوم الدین: اول ټوک – ۲۹۹ مخ).

[4] فتاوی رحیمیه: ۱ – ۲ ټوکونه – ۱۷۲ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د زنا څخه پیدا سوي اولاد ته زکوة ورکول:

که یو څوک د یوې ښځې سره زنا وکړي او په زنا سره اولاد پیدا سي نو دغه زنا کار سړی و خپل حرامي اولاد ته زکوة نه سي ورکولای[1].

پوروړی ته زکوة ورکول ښه دئ که فقیر ته:

د پوروړی څخه پور لیري کول او کومک ورسره کول او زکوة ورکول ښه او بهتر دي تر زکوة ورکولو و فقیر ته[2].

خپلي میرې ته زکوة ورکول:

میره نه په اصولو کي داخله ده او نه په فروعو کي ځکه نو زکوة ورکول صحیح دي[3].

کونډو او یتیمانو ته چي میراث پاته سي نو زکوة ....:

که د میراث مال دو مره ور پاته سوی وي چي پر وارثانو تقسیم سي د هر یوه حصه د دوپنځوس نیمو تولو سپینو زرو قیمت ته رسېږي بیا زکوة پر واجب دئ او پر کوچنیانو چي بلوغ ته نه وي رسېدلي زکوة واجب نه دئ[4].

مسکین ته د زکوة په پیسو ټکټ رانیول:

که یو څوک خپل زکوة په داسي طریقه ادا کړي چي پیسې خو مسکینانو ته نه ورکوي مګر کوم ځای ته چي دوی سفر کوي خپل نفر ورسره لېږي او د هغه ځای ټکټ ور رانیسي نو په داسي طریقه زکوة ادا

---

(1) کمالایجوز دفع زکاة الزاني لولده منه اي من الزنا (درمختار: دوهم ټوک – ۳۵۴ مخ).

(2) و منها الغارم وهو من لزمه او کان له مال علی الناس لایمکنه اخذه والدفع الی من علیه الدین اولی من الدفع الی الفقیر (هندیه: اول ټوک – ۱۸۸ مخ).

(3) و یجوز دفعها لزوجة ابیه وابنه و زوج ابنته (ردالمحتار: دوهم ټوک – ۳۴۶مخ).

(4) آپ کے مسائل اور ان کا حل: دریم ټوک – ۳۶۹ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېږي او که د يو عذر په خاطر هغه مسکين د سفر څخه پاته سي ټکټ بېکاره سي نو بيا هم زکوة ادا سو[1].

که د يوچا امدني ډيره وي مګر بيا يې هم ګزاره نه کېږي:

که د يو چا آمدني ډېره وي مګر د هغه کورني اخراجات په دغه آمدني سره نه پوره کېږي او ټول کال پورو ړی وي نو کورني اخراجات هغه وخت اعتبار لري چي د شريعت په حدود کي وي غير شرعي او د اسراف اخراجات اعتبار نه لري نو که دغه سړی د مصرف کولو وروسته بيا هم د نصاب په اندازه پيسې و نه لري زکوة ورکول روا دي[2].

د مدرسې سفير د زکوة پيسې نسي استعمالولای:

د زکوة پيسې سفير خرڅولای نه سي ده ته په کار ده چي په پور ئې واخلي او يا ئې د بل چا څخه را وغواړي[3].

سيدانو ته زکوة ورکول:

سيدانو ته د زکوة ورکولو په باره کي شايد ډېر څه ويل سوي وي او يا وويل سي خو زموږ د معلوماتو او تحقيق وروسته موږ دې نتيجې ته رسېدلي يو چي په موجوده زمانه کي هم سيدانو ته زکوة ورکول روا نه دي او پر دغه قول فتوی ده ځکه چي په حديث شريف کي د سيدانو لپاره د زکوة د حراموالي علت او ساخ الناس (د خلګو د مالو خيره) بيان سوي دي دا علت چي د بيت المال څخه وظائف مقرر وه اوس نسته په حديث

---

[1] وشرط صحة ادائها نية مقارنة .... الا اذا وكله الفقراء لانه كلما قبض شيئا ملكوه ... (درمختار مع ردالمحتار: دوهم ټوک – ۲۶۹ مخ).

[2] و ذکر في الفتاوی فيمن له حوانيت و دورللغلة لکن غلتها لاتکفيه وعياله انه فقير ويحل له اخذ الصدقة عند محمد رحمة الله عليه (ردالمحتار: دوهم ټوک – ۳۴۸ مخ).

[3] فتاوی رحيميه: ۷ – ۸ ټوکونه – ۱۸۲ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

شريف کي نه دي بيان سوي او دغه علت او ساخ الناس اوس هم سته او د سيدانو لپاره د زکوة د حراموالي حکم هم سته او ترنن ورځي پوري باقي دئ او په دغه حکم کي احتياط دئ او د سيدانو احترام او اکرام هم په دغه کي دئ، او بل دا چي اغنياوو ته پکار ده چي د سيدانو خدمت په تبرعاتو او نېکيو سره وکړي زکوة خو خيره او خراب مال دئ او د سيدانو حالت او شان تر دې ډېر لوړ دئ چي په دوی باندي خيره وخوړل سي او دا خبره صحيح نه ده چي په ځينو حالاتو کي زکوة ورکول سيدانو ته مباح دئ.

په دې باره کي زموږ سره د احاديثو او د حنفي فقهي د معتمدو کتابونو ډېري حوالې سته خو يو څو ستاسو په خدمت کي ليکو:

Darul Ifta Darul Uloom Urdu Magazine Arabic Magazine News خبریں ماہنامہ دارالعلوم مجلۃ الداعی دارالعلوم دیوبند دارالافتاء

Darul Ifta

Darul Uloom Deoband - India

دارالافتاء

دارالعلوم دیوبند، انڈیا

[Back] Print Email

عبادات زکاۃ وصدقات

Afghanistan

Question: 8911

کیا اس دور میں حالات اور شرائط کو مدنظر رکھتے ہوے سادات کو زکات دینا کیسا ہے؟ مکمل اور مفصل مع حوالہ جات کتب جواب دیکر عنایت فرمائیں تاکہ علماء اس بارے میں اختلافات سے بچ سکے. سوال نمبر۲. اس دور میں زکات کا کون سا نصاب معتبر ہے چاندی کا یا سونے کا؟ اگر چاندی کا نصاب معتبر ہے تو اس قول کا کیا مطلب ہے؟ وفيها سئل محمد عمن له ارض يزرعها او حانوت يستغلها او دار غلتها ثلاثة آلاف ولا تكفي لنفقته ونفقة عياله سنة؟ يحل له اخذ الزكاة وانكانت قيمتها تبلغ الوفًا وعليه الفتوى وعندهما لا يحل. ص۳۴۷ ج۳ ردالمحتار، مطلب في الحوائج الاصلية، كتاب الزكاة. اطمینان بخش جواب مع دلیل دیکر ممنون فرمائیں.

20 Nov, 2008

Answer: 8911

فتوی: 2015=1865/د

سادات (بنی ہاشم) کے لیے زکاۃ و صدقات کی رقم استعمال کرنا جائز نہیں ہے: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم إن ہذه الصدقات إنما هي أوساخ الناس وإنها لا تحل لمحمد ولا لآل محمد رواه مسلم (مکشکاة:۱۶۱)

(۲) چاندی یا سونے میں سے کسی ایک کے نصاب کو پہنچ جائے تو حولانِ حول کے بعد زکاۃ فرض ہوجائے گی، جو عبارت حوالہ میں پیش کی گئی ہے اس میں زمین، دکان، مکان کا ذکر ہے جو تینوں اموال زکاۃ میں سے نہیں ہیں، ہاں ان کی آمدنی جو اخراجات کے بعد بچے اگر بقدر نصاب ہوجائے گی تو آمدنی پر زکاۃ واجب ہوگی، محولہ عبارت میں آمدنی نفقہ عیال سے زاید نہیں ہورہی ہے، اس لیے وجوب زکاۃ کا حکم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ديني طالب العلم د زکوة بهترين مصرف دئ:

په ديني مدرسو کي چي شپه او ورځ کوم طالبان اوسيږي او د دنيا و

(c) ketabton.com: The Digital Library

کارونو ته ډېره کمه توجه کوي، تر نورو کسانو دغه طالبانو ته زکوة ورکول ښه دي[1].

په قرآن کريم کي د زکوة مصارف، اقسام او تعريف:

په قرآنکريم کي د زکوة مصارف يا مستحقين اته قسمه ښودل سوي دي او دهر قسم تعريف به درته بيان کړو[2]:

اول: فقير: هغه چا ته ويل کېږي چي يو څه شی ولري خو نصاب ته نه وي رسېدلی او د خلکو څخه سوال نه کوي[3].

دوهم: مسکين: هغه چا ته ويل کېږي چي هيڅ هم نه لري او خلکو ته د سوال کولو لپاره مجبور سي[4].

دريم: العاملين عليها: هغه خلک دي چي اميرالمؤمنين ئې د صدقاتو او عشر وصولولو لپاره مقرروي خو دوی ته د دغو صدقاتو څخه دومره مال ورکول سي چي د دوی د عمل او محنت موافق وي[5].

څلورم: والمؤلفة قلوبهم: هغه خلک دي چي نبي کريم ﷺ د دوی د زړه د خوشحالۍ لپاره د زکوة مالونه ورکول او دغه خلک د خپلو قبيلو

---

[1] التصديق على الفقير العالم افضل من التصدق على الجاهل (هنديه: اول ټوک – ۱۸۷ مخ).

[2] إِنَّمَا ٱلصَّدَقَٰتُ لِلۡفُقَرَآءِ وَٱلۡمَسَٰكِينِ وَٱلۡعَٰمِلِينَ عَلَيۡهَا وَٱلۡمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمۡ وَفِي ٱلرِّقَابِ وَٱلۡغَٰرِمِينَ وَفِي سَبِيلِ ٱللَّهِ وَٱبۡنِ ٱلسَّبِيلِۖ فَرِيضَةٗ مِّنَ ٱللَّهِۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٞ (التوبة:٦٠).

[3] الفقير هو ذو الفقر والحاجة ومع حاجته يتعفف عن مسالة الناس والتذلل لهم (تفسير طبري: شپږم ټوک – ۳۹۶ مخ).

[4] والمسكين هو المحتاج المتذلل للناس بمسالتهم (تفسيرطبري: شپږم ټوک – ۳۹۶ مخ).

[5] والعاملين عليها، وهم السعاة لجباية الصدقة وهولاء يعطون من الصدقات بقدر اجور اعمالهم (تفسير كبير للرازي: شپږم ټوک – ۸۵ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرداران او مشران وه[1].

پنځم: وفي الرقاب: هغه مریی چي خپل بادار ورته وایي چي ته دومره پیسې راکړه نو بیا ته آزاد یې دغه مریي ته مکاتب وایي او زکوة ورکول صحیح دي[2].

شپږم: الغارمین: هغه خلک دي چي پر دوی باندي پورونه وي مګر د ادا کولو انتظام ورسره نه وي[3].

اووم: و في سبیل الله: امام ابو یوسف رحمه الله علیه فرمایي چي د دې څخه مجاهدین مراد دي او امام محمد رحمه الله علیه فرمایي چي د دې څخه حاجیان مراد دي او ځیني بیا وایي چي د دې څخه طالب علمان مراد دي چي بل کار نه کوي خو په دې شرط چي ټول به محتاج وي[4].

اتم: وابن السبیل: هغه مسافر ته وایي چي په سفر کي مال ورسره نه وي که څه هم په کور کي هر څومره مال ولري[5].

سیدان کوم دي او د نبي کریم صلی الله علیه وسلم خاندان:

---

[1] والمؤلفة قلوبهم: قال ابن عباس هم قوم اشراف من الاحیاء اعطاهم رسول الله صلی الله علیه وسلم یوم حنین (تفسیر کبیر للرازي: شپږم ټوک – ۸۵ مخ).

[2] المکاتبون المسلمون الذین لایجدون وفاء مایؤدون لسادتهم ولو مع القوة والتکسب (تفسیر منیر: پنځم ټوک – ۶۲۵ مخ).

[3] الغارمون وهم المدینون الذین رکبهم الدین ولا وفاء عندهم به (تفسیر منیر: شپږم ټوک – ۶۲۶ مخ).

[4] و في سبیل الله ارید بذلک عند ابي یوسف منقطعوا الغزاة وعند محمد منقطعوا الحجیج وقیل المراد طلبة العلم واقتصر علیه .. بجمیع القرب فیدخل فیه کل من سعی في طاعة الله تعالی و سبل الخیرات قال في البحر ولایخفی ان قید الفقر لابد منه علی الوجوه کلها (روح المعانی: ۹ – ۱۰ ټوکونه – ۴۳۸ مخ).

[5] وابن السبیل وهو المسافر المنقطع عن ماله (روح المعاني: ۹ – ۱۰ ټوکونه – ۴۳۸ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه لاندي پنځه خاندان د نبي کريم ﷺ خاندان دئ او سيدان بلل کيږي:

اول: د حضرت علي رضي الله عنه اولادونه.

دوهم: د حضرت عقيل رضي الله عنه اولادونه.

دريم: د حضرت عباس رضي الله عنه اولادونه.

څلورم: د حضرت جعفر رضي الله عنه اولادونه.

پنځم: د حضرت حارث بن عبد المطلب اولادونه.

کوم سړی چي د دغو پنځو خاندانو څخه د هر نسل څخه يو چا ته زکوة ورکړي زکوة ئې نه صحيح کيږي او که هغه غريب او ضرورتمند وي نو د زکوة د پيسو څخه ماسوا دي په نورو پيسو د هغه مرسته وکړي[1].

! ! !

[1] و لايدفع الى بني هاشم وهم آل على و آل عباس و آل جعفر و آل عقيل و آل حارث بن عبد المطلب (هنديه: اول ټوک – ۱۸۹ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتم باب

د زکوة متفرق مسائل

د مالدار سړي که نابالغ اولادونه غریبان وي:

که چیري د غني سړي بالغ اولادونه غریبان وي د نصاب مالکان نه وي نو زکوة ورکول جائز دي، او که ئې اولادونه بالغان نه وي بیا زکوة ورکول جائز نه دي[1].

که د مالدار سړي ښځه غریبه وی:

که د مالدار سړي ښځه غریبه او د زکوة مستحقه وي او خاوند ئې خرچه نه ورکوي نو زکوة ورکول جائز دي[2].

که د مالدار سړي مور او پلار غریبان وي:

که د مالدار سړي مور او پلار غریبان وي د نصاب مالکان نه وي نور خلګ دوی ته زکوة ورکولای سي[3].

که څوک في الحال صاحب نصاب نوي مګر زکوة اداء کړي:

که یو سړی في الحال صاحب نصاب نه وي مګر امید ئې دا وي چي مالداره به سم تر مخه زکوة ادا کړي دغه زکوة ئې ادا نه سو تر څو چي دومره اندازه مال پیدا سوی نه وي چي نصاب ته رسېږي او یا تر نصاب زیات وي او پر هغه کال تېر سي نو دوهم وار زکوة ورکول فرض دي[4].

---

[1] و لا یعطی منها غنیا ولا ولد غني اذا کان صغیرا فان کان کبیرا فقیرا جاز الدفع الیه (تاتارخانیه: دوهم ټوک – ۲۰۵ مخ).

[2] و یجوز الدفع الی امراة الغني اذا کانت فقیرة (تاتارخانیه: دوهم ټوک – ۲۰۵ مخ).

[3] و یجوز صرفها الی الاب المعسر و ان کان ابنه موسرا (هندیه: اول ټوک – ۱۸۹ مخ).

[4] اما اذا عجل الزکاة ثم کمل النصاب بعد التعجیل فما عجل لایکون زکوة و انما کان تطوعا (تاتارخانیه: دوهم ټوک – ۱۹۱ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مالدار بې له اجازې د هغه د مال څخه زکوة اخيستل:

که پر يو چا باندي زکوة واجب وي مګر نه ئې ادا کوي نو و بل مستحق نفر ته اجازه نسته چي د مالدار کس د مال څخه د هغه بې له اجازې د زکوة په نيت پيسې واخلي او که محتاج نفر پيسي واخيستلې نو مالک دا حق لري چي بيرته ئې ځني واخلي او که د محتاج نفر سره پيسې نه وي نو د دغه پيسو ضامن دئ چي مالک ته به ئې ورکوي[1].

څنګه مال په زکوة کي ورکول؟

اول: که چيري ټول مال ښه وي نو په زکوة کي ښه مال ورکول په کار دي او که ټول مال خراب وي نو خراب مال دي په زکوة کي ورکول سي او که يو څه مال ښه وو او يو څه خراب وو نو په زکوة کي متوسط مال ورکول په کار دي[2].

دوهم: او که ئې د لوړي درجې د مال زکوة د کښتي درجې د شيانو څخه ورکړی نو چي څومره کمي راغلې ده د هغه به قيمت ورکړي تر څو چي په زکوة کي کموالي رانه سي[3].

دريم: او که ئې د کښتي درجې د مال زکوة د لوړي درجې د شيانو

---

(1) و اذا وجبت الزکاة على رجل وهو لا يؤديها لايحل للفقير ان ياخذ من ماله بغير علمه و ان اخذ کان لصاحب المال ان يسترد ان کان قائما و ان کان هالکا يضمن لان الحق ليس لهذا الفقير بعينه (تاتارخانيه: دوهم ټوک –٢١٦ مخ).

(2) والمصدق لاياخذ الا الوسط وهو اعلى الادنى وادنى الاعلي ولو کله جيد فجيد (درمختار: دوهم ټوک – ٢٨٦ مخ).

(3) فان ادى المنصوص عليه من الشاة ... يراعي فيه صفة الواجب وهو ان يکون وسطا فلايجوز الردي الاعلى طريق التقويم فيقدر تقويمه (بدائع: دوهم ټوک – ١٤٦ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځخه ورکړی نو چي څومره زیاتوب وي د هغه قیمت وضع کولای سي[1].

که یوازي مور سیده وي نو:

که د یو نفر یوازي مور سیده وي پلار ئې سید نه وي او دی غریب وي د زکوة مستحق وي نو زکوة ورکول جائز دي ځکه چي نسب د پلار له لوري ثابتېږي نه د مور له لوري نو یوازي د مور په سادت سره اولادونه نه سیدان کېږي[2].

د تېرو کلونو شرعاً زکوة ادا سوی نه وي نو ...:

د تېرو کلونو زکوة چي ادا سوی نه وي نو د هغه د اداکولو یوازي دغه صورت دئ چي د هر کال فکر دي وکړي چي تخميناً څومره سرمایه وه بیا دي زکوة ورکړي[3].

وکیل خپل نائب ټاکلای سي:

که یو چا و بل چا ته د زکوة پیسې ورکړې چي مستحقو کسانو ته ئې ورکړه او وکیل ئې وټاکی نو دغه وکیل اختیار لري که خپله دغه پیسې پر غریبانو تقسیموي او که نائب ټاکي چي مستحقو افرادو ته ئې ورکړي او د نائب په ټاکلو کي د اصلي مالک اجازه ضروري نه ده[4].

---

(1) و لو ادی الجید جاز لانه ادی الواجب و زیادة وان ادی القیمة ادی قیمة الوسط فان ادی قیمة الردي لایجوز الا بقدر قیمته وعلیه التکمیل (بدائع: دوهم ټوک – ۱۴۶ مخ).

(2) ویؤخذ من هذا ان من کانت امها علویة مثلا و ابوها عجمي یکون العجمي کفوا لها وان کان لها شرف مالان النسب للاباء ولهذا جاز دفع الزکاة الیها (ردالمحتار: دریم ټوک – ۸۷ مخ).

(3) فتاوی دارالعلوم دیوبند: شپږم ټوک – ۳۳۶ مخ).

(4) للوکیل بدفع الزکاة ان یوکل غیره بلا اذن (ردالمحتار: دوهم ټوک – ۲۷۰ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کریډیټ (واحدونو) په ذریعه زکات ورکول:

که یو څوک و بل چا ته زکات په داسي طریقه ورکړي چي د خپل تلیفون څخه واحدونه او یا پر کارټ باندي لیکل سوی نمبر د پیغام (مسیج) له لاري ورولېږي نو په دغه ډول ددغه نفر زکات نه صحیح کېږي ځکه چي په دې کي پوره ملکیت او اختیار نه راغلی یوازي منفعت راغلی او پیسې کمپنۍ والا یوړی نو په منفعت ورکولو باندي زکات نه صحیح کېږي.[1]

---

[1]: والمال کما صرح بیه اهل الاصول ما یتمول و یدخر للحاجة و هو خاص بالاعیان فخرج تملیک المنافع قال في الکشف الکبیر: الزکاة لاتتادی الا بتملیک عین متقومة الخ. (البحر الرائق: دوهم ټوک-۳۵۲مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

نهم باب

د سرسايې د مسائلو په باره کې يوه مفصله او مدلله رساله

د سرسايې حکم په کوم کال وسو:

سرسايه د هجرت په دوهم کال واجب سوه دا هغه کال وو چې روژه هم په دغه کال کې فرض سوې وه خو وجوب ئې د زکوة تر مخه دئ[1].

په احاديثو سره د سرسايې اثبات:

اول حديث: د حضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه روايت دئ چې نبي کريم ﷺ سرسايه مقرره کړه تر څو روژه د لغو شيانو څخه پاکه سي او د مسکينانو ډوډۍ په وسي که چا د لمانځه تر مخه ادا کړه نو قبول سوی خيرات دئ او که چا تر لمانځه وروسته ادا کړه نو د خيراتو څخه يو خيرات دئ[2].

دوهم حديث: د حضرت ابن عمر رضي الله عنه څخه روايت دئ چې نبي کريم ﷺ سرسايه مقرره کړه يوه پيمانه خورما يا يوه پيمانه اوربشي د مسلمانانو پر هر مريي او آزاد او پر هر نر او ښځه او پر هر کوچني او لوی او امر ئې وکړ چې سرسايه تر مخه تر دې چې خلک لمانځه ته ووزي ادا

---

[1] شرعت زكاة الفطر في شعبان في السنة الثانية من الهجرة عام فرض صوم رمضان قبل الزكاة (فقه اسلامي: دريم ټوک – ۲۰۳۵ مخ).

[2] عن ابن عباس رضي الله عنه قال فرض رسول الله ﷺ زكوة الفطر طهرة للصيام من اللغو والرفث وطعمة للمساكين من ادا ها قبل الصلوة فهي زكوة مقبولة ومن ادا ها بعد الصلوة فهي صدقة من الصدقات (سنن ابي داؤد: اول ټوک – ۲۲۵ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

سي[1].

د سرسايې حکمتونه او فايدې:

اول: د روژې د تاوان جبيره.

دوهم: د اختر په ورځ فقيران د سوال څخه راګرځول.

دريم: وکيع بن الجراح فرمايي چي سرسايه د روژې لپاره داسي ده لکه د لمانځه لپاره سجده سهوه لکه څنګه چي په سجده سهوه د لمانځه تاوان راګرځي همداسي په سرسايه سره د روژې تاوان راګرځي[2].

د سرسايې د وجوب شرطونه:

اول: اسلام

دوهم: آزادي

دريم: د دومره نصاب ملکيت چي تر حوائجو اصليه زيات وي خو د نصاب نما او ترقي ضروري نه ده[3].

د سرسايې سبب يا علت:

د سرسايې سبب هر هغه سر (انسان) دئ چي کفالت ئې د بل چا پر غاړه وي او مکمل تصرف باندي ولري[4].

---

(1) عن ابن عمر رضي الله عنه قال فرض رسول الله صلى الله عليه وسلم زكوة الفطر صاعا من تمر او صاعا من شعير على العبد والحر والذكر والانثى والصغير والكبير من المسلمين وامر بها ان تؤدي قبل خروج الناس الى الصلوة (صحيح البخاري: اول ټوک – ۲۰۴ مخ).

(2) وحكمتها: جبر نقص الصوم واغناء الفقراء عن السؤال يوم العيد قال وكيع بن الجراح زكاة الفطر لشهر رمضان كسجدة السهو للصلوة تجبر نقصان الصوم كما يجبر السجود نقصان الصلاة (فقه اسلامي: دريم ټوک – ۲۰۳۷ مخ).

(3) فيشترط لوجوبها امور ثلاثة الاسلام والحرية وملک النصاب الفاضل عن حاجته الاصلية (فقه اسلامي: دريم ټوک – ۲۰۳۷ مخ). له نصاب الزكاة و ان لم ينم (فتح باب العناية بشرح النقاية: اول ټوک – ۵۵۰ مخ).

(4) و اما السبب فراس يلزمه مؤنته ويلي عليه ولاية كاملة (بدائع: دوهم ټوک – ۱۹۹ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرسایه پر چا واجب ده:

سرسایه پر هر هغه چا واجب ده چي آزاد وي مسلمان وي که کوچنی وي که لوی که نر وي او که ښځه که عاقل وي او که لېوني او هغه وخت چي د دومره نصاب خاوند وي چي تر حاجت اصلیه زیات وي (دوپنځوس نیمي تولې سپین زر او یا اووه تولې سره زره)[1].

د سرسایې فضیلت:

حضرت جریر رضي الله عنه فرمايي چي نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل چي د روژې میاشتي روژه د آسمانو او مځکي په منځ کي معلقه (بنده پاته) وي اسمان ته نه پورته کېږي تر څو چي سرسایه (صدقة الفطر) نه وي ادا سوی[2].

سرسایه څه وخت واجب ده:

د سرسایې د واجب کېدو وخت د اختر په ورځ د سپېدو راختلو وخت دئ مګر د سرسایې د ادا کولو وخت ټول عمر دئ[3].

په احادیثو کي چي د کومو شیانو ذکر نه وي نو سرسایه ...:

کوم شیان چي غیر منصوصي دي یعني په احادیثو کي ئې ذکر نه وي راغلی لکه ډوډی، وریجې وغیره...په سرسایه ورکولو کي یې قیمت

---

[1] واجمعوا على ان المسلمين مخاطبون بها ذكرانا كانوا او اناثا صغارا او كبارا عبيدا او احرارا (بداية المجتهد: ۲۲۲مخ). المالک المقدار النصاب فاضلاً عن حوائجه الاصلية ...(الاختيار لتعليل المختار: ۱ -۳ټوکونه-۱۵۹مخ).

[2] عن جرير رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم صوم شهر رمضان معلق بين السماء والارض ولا يرفع الا بزكاة الفطر (الترغيب والترهيب: دوهم ټوک-۱۵۲مخ).

[3] فصل: واما وقت وجوب صدقة الفطر فقد اختلف فيه قال اصحابنا هو وقت طلوع الفجر الثاني من يوم الفطر ... واما وقت ادائها فجميع العمر عند عامة اصحابنا ولاتسقط بالتاخير عن يوم الفطر (بدائع: دوهم ټوک-۲۰٦مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

معتبر دئ[1].

په کومه اندازه چي سړی مال ولري نو...:

کوم کسان چي په خپل ملکيت کي هيڅ ونه لري او يا خو تر نصاب کم شی ولري نو په شرعي اصطلاح کي هغه ته فقير او مسکين ويل کېږي او د زکوة او سرسايې مستحق دئ نو بې له عوضه به سرسايه ورکوي[2].

سرسايه کومو کسانو ته نه سي ورکول کېدلای؟

سرسايه خپلو اصولو ته نه سي ورکول کېدلای لکه پلار، نيکه او داسي نور ... مور انا او داسي نور... او نه هم خپلو فروعو ته ورکول کېدلای سي لکه زوی، لور، لمسی، لمسۍ او داسي نور... او نه ئې خاوند خپل ښځي ته او نه ئې ښځه خپل خاوند ته ورکولای سي او د دوی څخه ماسوا نورو قريبانو ته ورکول کېدلای سي لکه ورور، خور او داسي نور...[3].

کوچني ته سرسايه ورکول:

د مثال په ډول: که د يو نابينا سړي دومره کوچني زامن وي چي په راکړه ورکړه نه پوهېږي نو هغوی ته سرسايه نه سي ورکول کېدلای بلکي د هغوی سرپرست ته به ئې ورکوي او که هغوی پوهېدل بيا خپله هغوی

---

[1] و ما لم ينص كذرة وخبز يعتبر فيه القيمة (درمختار: دوهم ټوک – ٣٦٤ مخ).

[2] تمليک جزء مال عينه الشارع من مسلم فقير غيرهاشمي ... مع قطع المنفعة عن المملک من كل وجه (البحرالرائق: دوهم ټوک – ٣٥٢ مخ).

[3] واصله وان علا وفرعه وان سفل ... اي لايجوز الدفع الي ابيه وجده وان علا و لا الى ولده وولدولده وان سفل ... بل كل صدقة واجبة لايجوزدفعها لهم ... كالكفارات وصدقة الفطر والنذور .... لان من سواهم من القرابة يجوز الدفع لهم ... (البحرالرائق: دوهم ټوک – ٤٢٥ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته هم ورکول کېدای سي[1].

د اختر تر ورځې مخکې سرسایه ورکول:

که یو څوک سرسایه د اختر د ورځې تر مخه یا وروسته ادا کړي نو صحیح ده خو مستحب دا دئ چې د سهار تر لمانځه وروسته او د اختر تر لمانځه د مخه ادا سي[2].

کوم چا چې روژنه نه وي نیولې نو سرسایه ...:

کوم چا چې روژه نه وي نیولې نو پر هغه باندې هم سرسایه واجب ده[3].

د بالغ اولاد له طرفه بې له اجازې سرسایه ورکول:

که پلار د خپل بالغ اولاد له طرفه سرسایه ادا کوي نو د هغوی اجازه به وي مګر دا چې سرسایه په لږ او معلوم مقدار کې ده او عادة د هغوی اجازه وي نو استحساناً دا کار روا دئ[4].

ټوله سرسایه یوه فقیر ته ورکول که جلا جلا:

د یوه نفر سرسایه ډېرو مسکینانو ته وېشل یا د ډېرو نفرو سرسایه یوه مسکین ته ورکول روا دي[5].

---

[1] و صدقة الفطر کالزکاة في المصارف (البحر الرائق: دوهم ټوک – ۴۴۶ مخ).

[2] ویستحب اخراجها قبل الخروج الی المصلی بعد طلوع فجر عملا بامره وفعله علیه السلام وصح اداؤها اذا قدمه او اخره (درمختار: دوهم ټوک – ۳۶۷ مخ).

[3] فتاوی رحیمیه: ۷ – ۸ ټوکونه – ۱۹۶ مخ).

[4] لا عن زوجته وولده الکبیر العاقل ولو ادی عنهما بلا اذن اجزا استحسانا للاذن عادة (درمختار: دوهم ټوک – ۳۶۳ مخ).

[5] وجاز دفع کل شخص فطرته الی مسکین .... کما جاز دفع صدقة جماعة الی مسکین واحد بلا خلاف (درمختار: دوهم ټوک – ۳۶۷ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مسجد امام ته سرسایه ورکول:

که د مسجد امام د نصاب خاوند وي نو د امامت په عوض کي سرسایه ورکول جائز نه ده او که صاحب نصاب نه وي بیا جواز لري البته په مزدوري کي ورکول جائز نه ده[1].

قرض د سرسایې په عوض کي معافول:

که د یو چا پر بل چا قرض وي نو دغه قرض په سرسایه کي نه سي معافولای ځکه چي سرسایه واجب ده او تملیک پکښي شرط دئ[2].

ورور او خور ته سرسایه ورکول:

د اصولو او فروعو څخه ماسوا نورو ټولو قریبانو ته ټوله صدقات که زکوة وي که سرسایه وي ورکول کېدلای سي[3].

سرسایه بل ښار یا کلي ته استول:

لکه څرنګه چي زکوة بې له ضرورته بل ښار ته وړل مکروه دي همدارنګه سرسایه هم وړل مکروه ده البته که د بل ښار خلګ تر دې ښار ډېر حاجتمند وي او یا ئې قریبان هلته وي بیا پروا نه لري[4].

بندیانو ته سرسایه ورکول:

که چیري په بندي خانه کي بندیان غریبان او مسکینان وي نو

---

(1) و مصرف هذه الصدقة ماهو مصرف الزكاة (هنديه: اول ټوک – ۱۹۴ مخ).

(2) و يشترط ان يكون الصرف تمليكا (درمختار: دوهم ټوک – ۳۴۴ مخ).

(3) والافضل في الزكاة والفطر والنذور الصرف اولا الى الاخوة والاخوات ثم الى اولادهم ثم الى الاعمام والعمات ... (هنديه: اول ټوک – ۱۹۰ مخ).

(4) ويكره نقل الزكوة من بلد الى بلد الا ان ينقلها الانسان الى قرابته او الى قوم هم احوج اليها من اهل بلده (هنديه: اول ټوک – ۱۹۰ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرسایه ورکول جائز ده[1].

سرسایه د کومو شیانو څخه ورکول کېږي؟

سرسایه د څلورو شیانو څخه ورکول کېدای سي غنم، اوربشي، خورما او وڅکي[2].

د سرسایې اندازه:

سرسایه به یا نیمه پیمانه غنم وي یا به یوه پیمانه اوربشي یا به یوه پیمانه خورما وي[3].

چي دغه اندازې د کیلو ګرام په اندازه داسي دي:

شماره	د شیانو نوم	مقدار
۱	وڅکي	دري نیم کیلو
۲	خرما	دري نیم کیلو
۳	اوربشي	دري نیم کیلو
۴	غنم	احتیاطاً دوه کیلو

که مال هلاک سي بیا هم سرسایه واجب ده:

سرسایه که څه هم مال هلاک سي بیا هم واجب ده ځکه چي د

---

(1) هي تملیک المال من فقیر مسلم... (کنز الدقائق علی هامش البحر الرائق: دوهم ټوک – ۳۵۲ مخ).

(2) وانما تجب صدقة الفطر من اربعة اشیاء من الحنطة والشعیر والتمر والزبیب (هندیه: اول ټوک – ۱۹۱ مخ).

(3) وهي نصف صاع من بر او صاع من شعیر او تمر... واما الزبیب فقد ذکر... والاحوط ان یراعي فیه القیمة هکذا في محیط السرخسي (هندیه: اول ټوک – ۱۹۱ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرسایې تعلق د انسان سره دئ د مال سره نه دئ[1].

په سرسایه کي د غنمو او اوربشو اوړه ور کول:

د غنمو او اوربشو اوړه د غنمو او اوربشو حکم لري په اوړو کي ئې هم نیمه پیمانه یا یوه پیمانه ده مګر د غنمو او اوربشو په ډوډۍ کي قیمت معتبر دئ[2].

که د کوچني اختر په شپه څوک مړ سي نو . . . :

که یو څوک د صبح صادق تر مخه وفات سي نو سرسایه پر واجب نه ده او که څوک تر صبح صادق وروسته وفات سي بیا سرسایه پر واجب ده[3].

که یو کوچني تر سپېدو دمخه یا وروسته پیدا سو نو . . . :

که یو کوچني تر سپېدو دمخه پیدا سو نو سرسایه پر واجب ده او که تر سپېدو وروسته پیدا سو بیا سرسایه پر واجب نه ده[4].

د مور او پلار سرسایه پر چا واجب ده؟

د مور او پلار سرسایه پر بالغ اولاد باندي لازمه نه ده که څه هم د غه بالغ اولاد مور او پلار ته نفقه ورکوي[5].

---

[1] والفرق: ان صدقة الفطر تتعلق بالذمة وذمته قائمة بعد هلاک المال فکان الواجب قائما والزکاة تتعلق بالمال فتسقط بهلاکه (بدائع: دوهم ټوک – ۲۰۸ مخ).

[2] ودقیق الحنطة والشعیر وسویقهما مثلهما والخبز لایجوز الا باعتبار القیمة وهو الاصح (هندیه: اول ټوک – ۱۹۱ مخ).

[3] فمن مات قبل ذلک لم تجب علیه الصدقة ... و من مات بعد طلوع الفجر فهي واجبة علیه (هندیه: اول ټوک – ۱۹۲ مخ).

[4] ومن ولد او اسلم قبله وجبت ومن ولد او اسلم بعده لم تجب (هندیه: اول ټوک – ۱۹۲ مخ).

[5] ولایلزم الرجل الفطرة عن ابیه وامه وان کانا في عیاله لانه لاولایة له علیهما (هندیه: اول ټوک – ۱۹۳ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کوچني اولادونو سرسایه:

که څوک دومره مال ولري چي نصاب ته رسېږي یا زیات وي نو دخپل ځان او کوچني اولادو له طرفه سرسایه ورکول واجب ده البته که کوچني اولادو خپل مال درلودی بیا به ئې د هغوی د مال څخه سرسایه اداکوي[1].

د خپلي کوروالا له طرفه سرسایه ادا کول:

پر خاوند باندي د ښځي له طرفه څخه سرسایه ادا کول لازم نه دي البته که د دې له طرفه څخه سرسایه ادا کړي نوجائز ده که څه هم د ښځي بې له اجازې وي[2].

پر مشر ورور باندي د کشر ورور او خور سرسایه:

پر مشر ورور باندي د کوچني ورور او خور سرسایه واجب نه ده که څه هم مشر ورور دغه خور او ورور ساتي[3].

الحمدلله ختم ئې د روژې مبارک ۲۱ ورځ، سهار ۶ بجې

مآخذ او مراجع

شماره	کتاب	طبع
۱	روح المعاني	رشیدیه کوئټه

---

[1] یخرجها عن نفسه وعن اولاده الصغار .... اذا کان له مال یخرج من ماله والا فمن مال نفسه (التسهیل الضروري: ۱-۲ ټوکونه – ۱۲۴ مخ).

[2] و لو ادی عنهما بلا اذن اجزا استحسانا للاذن عادة (درمختار: دوهم ټوک – ۳۶۳ مخ).

[3] ولایجب ان یؤدي عن اخوته الصغار ولاعن قرابته وان کانوا في عیاله کذا في فتاوی قاضیخان (هندیه: اول ټوک – ۱۹۳ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲	تفسير منير	رشيديه كوئٹه
۳	تفسير كبير للرازي	مكتبه علوم الاسلامية لاهور
۴	تفسير طبري	دار الكتب العلمية بيروت
۵	احكام القران للجصاص	قديمي كراچي
٦	صحيح البخاري	قديمي كراچي
۷	صحيح المسلم	قديمي كراچي
۸	سنن ابي داؤد	مير محمد كتب خانه كراچي
۹	جامع الترمذي	رحمانيه لاهور
۱۰	عرف الشذي على الترمذي	رحمانيه لاهور
۱۱	مصنف ابن ابي شيبة	المجلس العلمي بيروت
۱۲	زاد المعاد	مؤسسة الريان بيروت
۱۳	الترغيب والترهيب	دار الفجر قاهرة
۱۴	فيض القدير	دار الكتب العلمية بيروت
۱۵	فتح الباري	قديمي كراچي
۱٦	مرقاة المفاتيح	رشيديه كوئٹه
۱۷	الزواجر عن اقتراف الكبائر	دار الحديث قاهرة
۱۸	مجمع الزوائد	دار الكتب العلمية بيروت
۱۹	نصب الرايه	حقانيه پشاور
۲۰	مشكاة المصابيح	امير حمزه كتبخانه كوئٹه
۲۱	المبسوط للسرخسي	رشيديه كوئٹه
۲۲	الكفايه	رشيديه كوئٹه
۲۳	مجمع الانهر	غفاريه كوئٹه
۲۴	الاشباه والنظائر	قديمي كراچي
۲۵	فتح باب العناية بشرح النقايه	ايچ ايم سعيد كراچي
۲٦	بداية المجتهد	رشيديه كوئٹه
۲۷	الاختيار لتعليل المختار	قديمي كراچي
۲۸	كنز الدقائق	رشيديه كوئٹه
۲۹	البحر الرائق	رشيديه كوئٹه
شماره	**کتاب**	**طبع**
۳۰	بدائع الصنائع	رشيديه كوئٹه
۳۱	الفقه الاسلامي وادلته	رشيديه كوئٹه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۲	خلاصة الفتاوى	رشيديه كوئټه
۳۳	مجموعة الفتاوى	رشيديه كوئټه
۳۴	الهندية	رشيديه كوئټه
۳۵	البزازية	رشيديه كوئټه
۳۶	شرح الوقاية	رشيديه كوئټه
۳۷	فتح القدير	رشيديه كوئټه
۳۸	العناية على هامش فتح القدير	رشيديه كوئټه
۳۹	مراقي الفلاح	رشيديه كوئټه
۴۰	حاشية الطحطاوي	رشيديه كوئټه
۴۱	التاتارخانية	رشيديه كوئټه
۴۲	ردالمحتار	ايچ ايم سعيد كراچي
۴۳	الجوهرة النيرة	قديمي كراچي
۴۴	الخانية	رشيديه كوئټه
۴۶	الهداية	مكتبة البشرى كراچي
۴۷	النتف في الفتاوى	عثمانية كوئټه
۴۸	نورالانوار	رشيديه كوئټه
۴۹	التسهيل الضروري	فاروقيه لاهور
۵۰	احياء علوم الدين	دارالارقم بيروت
۵۱	فتاوى محموديه	فاروقيه كراچي
۵۲	امداد الفتاوى	مكتبه دارالعلوم كراچي
۵۳	كفايت المفتي	دارالاشاعت كراچي
۵۴	فتاوى رحيميه	دارالاشاعت كراچي
۵۵	فتاوى دارالعلوم ديوبند	دارالاشاعت كراچي
۵۶	احسن الفتاوى	ايچ ايم سعيد كراچي
۵۷	آپ کے مسائل اور ان کا حل	مكتبه لدهيانوي كراچي
۵۸	فتاوى فريديه	اهتمام واشاعت حافظ حسين احمد پشاور
۵۹	فتاوى حقانيه	اكوړه ختک پشاور
۶۰	فتاوى عثماني	مكتبه معارف القران كراچي
۶۱	فقهي مقالات	ميمن پبليشرز كراچي
۶۲	زكات کے مسائل کا انسائيكلوپيڈيا	بيت العمار كراچي
۶۳	مسائل رفعت قاسمي	الفلاح لاهور

(c) ketabton.com: The Digital Library

دارالافتاء نعمانیه

د شرعی مسائلو د جوابولو اداره

کندهار - افغانستان

اړیکي: ۰۷۰۰۳۶۰۱۶۰ – ۰۷۹۹۲۸۸۰۸۸

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library